

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

JÖN A HAJNAL

IRTA
ABONYI ÁRPÁD

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA
1897.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-97-2 (online)
MEK-16153

ELSŐ FEJEZET.

I.

A templom-utczai báró Stein-féle palota első emeleti szobájában a méltóságos báró egészséges, köpczös alakja himbálódzott egy karosszék bársonyos mélységében. Csupa frissesség hivatalosan bevallott ötvenhat éve daczára a báró ur és csupa élet. A haja fehér egy kicsit, bajusza deres, arczán gyenge ránczok illetlenkednek, ha mosoly virul ki ajakán, pedig sokszor és mindig szíve legtisztább őszinteségével mosolyog, - földolog azonban a kedély, s ebből az isteni ajándékból Stein báró lelkének kincses házában rengeteg mennyiség volt fölhalmozva.

Vele szemben, a faragott, törpe szalónasztal másik oldalán, magán titkárja ült, figyelmes és szemmel láthatólag önérzetes arczczal. A titkár urat Szellő Ignácznak hívták, azonban ha Villámtörő Zandirhámnak hívták volna, se lett volna egyéb, mint - Szellő Ignác. Sovány volt ez a fiatal ember és csodálatosan hosszú. Minden vékony rajta, a karja, a nyaka, a lába, - de gyönyörű leveleket és fogalmazványokat tudott írni, s alkotott ezeken kívül igen szépen csengő tavaszi és őszi költeményeket is, melyek vármegyéjének »helyi érdekű« csöppnyi ujságjában többnyire körülkoszorúzott czimmel jelentek meg. A méltóságos ur ugyan kicsinyelte magán titkárjának költői fellengzését, azt azonban kénytelen volt elismerni, hogy e világ teremtése óta eddig még soha senki sem énekelte meg oly elragadó bensőséggel és *Potykák* czimmel a halászat nemes szenvedélyét, mint ő. Ez a zseniális költemény tavaly az illésházi nyaralás alatt pattant rimekbe, s azóta a kitünő szerző a méltóságos ur szemében nagy és állandó emelkedésnek örvendhetett. Tudni kell természetesen azt is, hogy Stein báró a kontinens legkitartóbb halászteknéjei közé tartozott; imádta e szivképző, okos gondolatokra termékenyítő sportot, melyet - s azt soha sem fogja neki a méltóságos báróné megbocsátani, egy alkalommal még a szellemes pénteki jourok élvezeteinél is többet érőnek jelentett ki.

Nem csoda tehát, ha a *Potykák* című rapszódia óta Szellő Ignác költői becse ura szemében jelentékeny magasságra emelkedett. Hát ha még tudta volna a méltóságos báró, hogy micsoda óriási hatással szavalta el Szellő ezt a költeményt minap egy harisnyás bálon a *Fekete kutya* hotelben! Hogy reszketett a hangja, hogy dobogott a bájos hölgy-koszorú szíve, s mily csodálatos zöld és lilaszíneket váltott az ő soványka, szeplős arcza, míg »a szép, szelid potykáknak egy bösz harcsa általi megtámadtatását« - méla hangon, ellágyult ajakkal elszavalta. Mindenki tudta, hogy mély értelmű, széles stilben irt allegoriát hallott. Szellő azonban sohasem dicsekedett. Néma volt; utálta a hiu embert. A nagyságot más dicsérje, ne ő. Illenék - ez? S még czitált néhány korrekt mondatot szabadon Machiavelli után, a kinek hatásos mondásait arany vágású naplójába raktározta be. Már Náczi korában olvasta ugyanis valahol, hogy a kitünő emberek egy-egy vastag naplóba szoktak jegyezgetni, melyek haláluk után *Hátrahagyott iratok* czim alatt pompás bőrkötésben kerülnek ama bizonyos szalónasztalokra, melyeknek létezése állítólag nem csak gálád szájhagyomány.

A báró ur erősen szivarozott és minden öt perczen óráját nézte. Ezuttal nem a halászat jeles sportja mozgatta agyának lassacskán forgó kerekeit, hanem egy előreláthatólag nagyon kényes családi ügy. Ugy látszik, neki is hozzá kell szólnia, jöllehet összes diplomaciai ügyességét összeszedte, hogy e kellemetlen családi affaire mellett nyugodt semlegességben vitorlázhasson el. Kicsit rosszkedvűen forgatta mutató ujjá körül a szemüvegét. Pillái idegesen mozogtak. Szellő Ignác ismert pszichológiájával ebből azonnal kitalálta, hogy a méltóságos urat valami nem tulságosan kellemes dolog nyugtalanítja, különben nem mozogna annyit és nem cserélgetné annyiszor keresztül egymáson a lábát. Húsos, kövér lábát, melyen angol szabású lakkcipő ragyog.

- Allso, - kérdezte hirtelen a báró, - mein lieber Szellő, mi az ön véleménye?
 - Még semmit sem kegyeskedett közölni velem, - jegyezte meg tiszteletteljes hangon a titkár.
 - Meglehet, meglehet... dunnyogta szórakozottan a báró, - azt hittem, hogy ön már tudja. Nem tudja... Kérem figyeljen ide; rokonomról Illésháziról van szó. Illésházi Péterről...
 - Bátorkodom érteni, igenis...
 - Igen; tehát róla van szó, - ismételte még egyszer a báró, s megint csak órájára nézett, - Illésházi Péter... Mondja csak kérem, kiről beszélek én most?
- A titkár ur bámulva ismételte:
- Illésházi Péter képviselő urról, méltóságod rokonáról.
 - Rokonomról, igen, igen... Fatális dolog! Ma levelet kaptam tőle, melyben arra kér, hogy legyek délután öt órakor idehaza, mert meglátogat, s kényes helyzetére vonatkozólag kikéri tanácsomat. Quelle decapitation! az én tanácsom... Mit gondol, lieber Szellő, tudok én tanácsot adni?
 - Oh, oh...
 - No ja! nem így értem, kedvesem. Vannak bizonyos veszélyes szituációk, a melyek zavarba hozzák az embert, s ilyen az ő helyzete is. Egy gentleman, a kinek nagy leánya van, Blanka,... ön ismeri?
 - Volt szerencsém.
 - A szép Blanche... Sapperlot! milyen leány, - őszintén büszke vagyok reá. Szóval egy gentleman, a kinek felnőtt leánya van és egy hölgy... egy hölgy... Mondja csak kérem, kiről beszélek én most?
 - Illésházi Péter urról és leányáról.
 - Papperlapapa! dehogy, dehogy... Jobban figyeljen mein lieber Szellő, különben sohasem érti meg, hogy miről van szó. Nem Blankáról akartam beszélni, hanem egy hölgyről... a kivel... a kinek...
 - A kiért...
 - A kiért barátom, a kiért... Igen, ez a helyes kifejezés! Monsieur Szellő, ön találékony fiatal ember, - hadarta sebesen a báró, - vannak ötletei. Tehát a kiért rokonom máris tulságosan nagy áldozatokat hozott, s a ki itt lakik, nem messze tőlünk, a templom-utca 28-ik száma alatt. Ugy hívják ezt a hölgyet, hogy izé... ördögöt... minek is hívják?... Ilka, Ilka, de micsoda Ilka? Kérem gondolkozzon, önnek esztétikai szempontból a főváros összes szép asszonyait ismernie kell. Nos? A nevét -
 - Spuller Ilka, - felelte naiv zavarral a titkár.
 - Há, há! Persze, hogy Spuller.... Bravó! persze, hogy Spuller Ilka, - hogy a manóba is felejtettem el ezt a szimpla nevet! Tehát *erről* a fidélis szép asszonyról van szó. Tudja barátom, én nem akarom kiaknázni az ön tehetségeit, az ön találékonyságát, az ön... az ön... ismeretes... izé, hogy is hívják - Enfin, csak azt szeretném, hogy mit tanácsolna ön rokonomnak az én helyzetemben?
 - Méltóságod helyzetében...
 - No ja, hiszen ha Illésházi fiatal ember volna, olyan például, mint ön, - hát akkor könnyű lenne. Rokonom azonban már circa negyven éves, tehát nehéz egy kissé... a tanács... Ca! ön ért engem, lieber Szellő. De mégis! Tegyük fel például, hogy én kérem az ön tanácsát.

Mondjuk, hogy én vagyok ama hölgy aranyos hálójában, s azért ülök itt e pillanatban önnel szemben, hogy e viszony megbontása dolgában tanácsát kérjem. Nyilatkozzék barátom, nyilatkozzék! Mit volnék teendő az ön tanácsa szerint?

- Nehéz dolog ez, báró ur...

- Tudom, kedvesem, ha könnyű volna, akkor magam is ellabdáznék vele. Nos? Mit tenne ön?

- Előbb meggondolnám a dolgot.

- Megtörtént! Tovább!

- Azután döntenék.

- Mit?

- Válóper utján...

- Aj, nem, nem! Válóper, barátom... Hová gondol? Nem érti, - nem házasságról van szó -

- Tudom, báró ur! felelte gyorsan a titkár. Szinte megbántva érezve magát. Annyira kopott és régi formája van már, hogy minden divatos, modern erkölcsre képtelennek látszik?

- No hát, no hát! Ha tudja, hát akkor ne confundáljuk - wenn ich bitten darf - a dolgot. Spuller Ilka egy szép hölgy, egy joujou, egy eleven drágaság, de nem hitves, tudja, hanem... izé. - Hát az hát - sapperlot - ön ért engem, azt hiszem... ha nem is nevezem meg a nevén... Kérem, beszéljen ön!

- Méltóságos uram!

- Ezt már hallottam. Semmi bevezetés!

- Ha méltóságod parancsolja, ám legyen, - mondotta mély lélegzettel a titkár, s egy kis pir röppent az arczára arra a a büszke gondolatra, hogy ezuttal ime ismét szükség van tehetségeire, még pedig egy kényes, nagyon kényes családi ügyben, - van szerencsém tehát kijelenteni, hogy én ebben az esetben nem folyamodnék a banális társadalmi formákhoz, a melyek egy szerelmi viszonynak fokozatos elhidegítés útján való megbontását rendelik el, hanem a nagy Machiavellit követném, a kinek tanítása szerint minden szeg a fején találandó el és minden veszélyes mélység - keresztülugrandó.

- Nagyon kedves! De hátha ugrás közben belepottyan?

A titkár ur nem jött zavarba. Ugy felelt, mint egy hadvezér:

- Nem tesz semmit, méltóságos uram, - kimásznék.

- Persze, persze... De hátha ama hölgy is, ön után ugrana?

- Bocsánat, ez ki vagyon zárva. A nők, - mondotta emeltebb hangon, felvont szemöldökkel a költő s izgatottan simogatta a térdét, - egy férfiért csak egyszer ugranak bele a mélységbe, s akkor is ők ugranak elől. A melyik férfi aztán kimászni igyekszik ebből a mélységből, az »gyáva« jelzöt kap és úgy kiesik a gráciából, mintha soha se élvezte volna az isteni sónak ízét.

- Elég! Köszönöm! - kiáltotta a báró és felállt. Ez a »gyáva« jelző határozottan okos ötlet. Kedves Szellő ur, engedje kijelentenem, hogy ismert tehetségeiben ezuttal sem csalódtam meg.

S a méltóságos ur kezét nyújtotta titkárjának.

- Isten önnel, lieber Szellő, isten önnel! Rokonom tiz percz mulva itt lesz és én meg fogom neki mondani, hogy minden szeg a fején et cetera... Nagyon köszönöm! A dieu, kedvesem, a viszontlátásra!

Szellő Ignác mély meghajlással vette tudomásul ura elismerését, s a következő perczben elhagyta a termet.

A báró egyedül maradt.

Szivarozott, várt és gondolkozni akart, de ezuttal sem jutott eszébe semmi. Folyton az motoszkált a fejében, hogy a szinpad tulajdonképpen sokkal magasabban áll értelem dolgában, mint az élet, a melynek állítólag csak másolata. Dehogy másolata, dehogy! Ime, világosan emlékszik reá, hogy ott a hősnek mindig akadt zseniális gondolata, neki meg nem akad semmi. S ezen a széles kaliberű témán nyilván még igen sokáig eltűnődött volna, ha az inas be nem jelenti Illésházi Péter országgyűlési képviselő urat.

- Jöjjön!

S a báró mosolyogva sietett vendége elé, a ki az inassal ugyszólván egy időben lépett a kis szalónba. Mindkét kezét odanyújtotta neki, azután örömét fejezte ki a fölött, hogy látja, s hozzá még ilyen kitűnő színben - szapperlot! - csupa rózsza az arcz, s a szemek ifjai ragyogása olyan, mint a parázs.

Ördögös ember! ez fölfedezte az örök ifjúság titkát.

Az »ördögös ember« pedig olyan szép fehér volt, mint a kréta. Álmos, nehéz járásu, lusta térdű, - mint a kinek goromba ököllel csapott mellére az élet, s ettől az ütéstől elakadt egy darabig még a lélegzete is. Izmos, előkelő ur volt egyébképpen a képviselő ur; minden kifogástalan rajta, pedáns és drága.

- Jó napot! kedvesem, jó napot! - mondotta ismételten a báró, - a klubból?

- Nem a klubból...

- Foglalj helyet, gyujts rá, - nagyon örülök, hogy végre megemlékeztél rólam.

S helyet mutatott vendégének maga mellett a kereveten. Azután megforgatta ujján szép, rubinos gyűrűjét és mosolyogva, kedélyesen fecsegni kezdett. Két percz alatt végig száguldott a hegyeken és a tengereken. Tudomást vett a japáni Mikádóról, a ki - egy sanghai-i ujság szerint február 17-én evett először tokot tartármártással, - s felfricskázta kalandos száguldása közben az operaház új corps-de-balletjét is, a melynek tagjai között alig egy-két igazán fess gyereket fedezett föl. Csupa vékony ikrák, hegyes vállak, brrr... Az emberiség degenerációja kétségtelen.

A képviselő ur mozdulatlanul hallgatta egy darabig, azután feléje fordult szép csendesén és így szólt:

- Megkapta leveletem?

- Meg, meg... Elolvastam, nem értem; mi van benne? Tudod, én még kelletem ugyan magamat néha-néha, de már nem vagyok fiatal ember. Hervadok, pusztulok, kedves Pietróm... Virágaim elhullottak. Csontjaimból kifelé lopódkodóban a velő... Mit akarsz tőlem?

- Tanácsot, édes onklím.

- Tőlem, lelkecském? Az én találékonyságom!

- Nem tudom elhatározni magamat. Érzem hogy cselekedni kellene, ez így nem tarthat tovább...

A báró integetett. Igen, igen... Ez így nem tarthat tovább.

- Allso, trapp-trapp! Azt hiszem, - tudod, én sok mindent hiszek, de nem követelem senkitől, hogy szintén higgye, - szóval, én azt hiszem, hogy ha az ember egyszer megindul gurulni valamely komoly elhatározásban, hát akkor éppen azt az eredményt éri el, a mit egy erős kézzel kiröpített kugli golyó, a melyik biztosan elüti a bábót. Meg vagyok róla győződve, hogy te is elütnéd *azt* a bábót, ha neki gurulnál a templom utcái Nro. 28-nak... Próbáld meg!

- Gondolkoztam rajta...

- Nem elég! Ez nem vezet célra. Egy - hogy is fejezzem ki magamat - egy *ilyen* viszonynak, mint a tied, olyan kell hogy legyen a vége is, mint a milyen az eleje volt. A start és a finish körülbelül egyformák... Gondolkozás nélkül szédültél bele az elején - gondolkodás nélkül törj ki belőle a végén, punctum, nem tudok okosabb tanácsot adni. Minden szeg a fején találándó el és minden veszélyes mélység keresztül ugrandó, - ez az én felfogásom.

- Sajnálom... mormogta a férfi.

A méltóságos ur fészkelődni kezdett.

- Sajnálod... mondotta egy csipetnyi gúnnyal, - új vonás... Eddig nem vettem észre, hogy azokon a széles, virágos mezőkön, melyeket nőd halála óta, tiz esztendő alatt végig botanizáltál, egyik-másik karcsú szegfűt, szerény ibolyát, vagy illatos jáczintot megsajnálta volna. Mon Dieu; édesem! Ha némi részvét szunnyadt volna benned, akkor... hogy is hívják... a szegény szép fehér lilium, a Bathó felesége tudod... az Anna...

- Eh!

- Persze, persze... Elsorvadt szegény kicsi asszony, meghalt, vége van... Nem sajnáltuk.

- Kedves onklím!

- Bocsáss meg, barátom, de ezért az egyért még én is haragudtam reád. Nagyon szeretett téged az a szerencsétlen szép kicsi asszony...

A báró e pillanatban felállt, zsebébe dugta kezét és halkán rosszkedvűen nevetni kezdett.

- Hagyjuk abba! Elégedj meg annyival, hogy nem tudok tanácsot adni. Tégy barátom, a mit akarsz; szakíts a No. 28-al, ha akarsz, maradj mellette, ha jónak látod, - mindez kizárólag csak rád tartozik. Ismered természetemet, - minden merész pirouettet szívesen megtapsolok, az ilyen kényes familiáris tutti-frutti azonban elrontja a gyomromat, lehangol és együgyűvé tesz. Valóságos borzadály vesz rajtam erőt. Kérlek hát, ne beszéljünk róla.

- Jól van, - felelte vállat vonva a vendég.

- Ne neheztelj azonban, - folytatta valamivel komolyabban a báró, - ha egy dolgot meleg figyelmedbe ajánlok. Ne feledkezz meg egy pillanatra se a leányodról. Blanka husz éves. Szép, nagy leány, a ki lát és komolyan is gondolkozni tud. Veszélyes tehetség... Kettőnk közül egyikünk nagyon meg találná bánni, ha ez a mostani helyzet mai állapotában jutna leányod tudomására. Igen, barátom, igen... Én sokat fecsegek, s tudom például azt is, hogy ez a mi mostani találkozásunk meglehetősen üres, - ne feledd azonban, hogy én előre figyelmeztettelek Blankára. Leányod sajátságos lénye bennem már az elmúlt év nyarán is kellemetlen gondolatokat ébresztett. Tanulmányozd leányodat; szerezz jó sok fátyolt, sok hamut, sok söt. Leplezgesd, hintegesd el azokat a nyomokat, a melyek talán... nem egészen fehérek és nem egészen tiszták. Most pedig felejtsd el ezt a sok mindenfélét és cselekedj belátásod szerint. Isten veled! Este látunk?

- Nem tudom.

- A páholyban sem?

- Meglehet, kedves onklim, - dunnyogta unatkozó arczczal a férfi, - meglehet azonban, hogy nem jövök el.

- Most hová mész?

- Gurulni fogok...

- És elütöd a bábút? - kérdezte élénken a báró.

- El.

- Brávó! - Ez okos... E nélkül hajnalodásról szó sem lehet. Tudod, most éjszaka van... hadd jöjjön a hajnal...

S megrázta szívélyes barátsággal a vendég kezét. Illésházi vállat vont. Megy. Gurulni megy. Olyan ostobának és olyan szürkének találja különben a világot, hogy akár itt is hagyná. Komédia az egész! Egy csepp édesség, egy kevés láz, sok utálat. Nem érdemes élni...

Meggyújtotta szivarját, azután elbucsuzott és magára hagyta a báró urat, a ki ezuttal szintén megvonogatta a vállát és magában hümmögetett. Imhol mindig akad valami váratlan bolondság, a mi kihibbantja boldog nyugalmaiból az embert.

Mire való ez, midőn oly szép és kellemes a világ, a kinek érdemes benne élni.

II.

Illésházi Péter képviselő ur emelt fővel lépett ki a palota kapuján. Ismét a régi volt. Nyugodt, hideg, előkelő gentleman, ki nyájas mosolylyal viszonzza az ismerősök köszöntését és nem érdekli különösebben semmi. Lement a templom-utcán gyalog.

Jobbkézt a templom mellett nagy népcsofódület állotta útját. Egy ordító favágó és egy sereg kíváncsi, léha fővárosi ember, a kik közül egy sem akadt bátor, egy sem elég izmos kezű, hogy közbevesse magát. A favágó verte a feleségét, s az a nyomorult, rongyos asszony jajgatott és a földön térdelt.

Illésházi nemes ur hallotta az ütéseket, melyek az elkinzott asszony testét érték, s hallotta zokogó jajgatását is. Nem kerülte ki a tömeget, hanem utat csinált magának a favágóig, s szó nélkül, nagy nyugalommal - egy sportsman biztosságával - úgy ütötte arczul keztyüs jobb kezével a dühöngő, félrészeg parasztot, hogy annak abban a pillanatban kibuggyant száján a vér. Az ember megtántorodott, rádüllesztette a szemét, attól a második kemény ütestől azonban, melyet ebben a perczben kapott, csak elvágódott tompa zuhanással a földön és ott maradt.

Az utca éljenzett. A sakálok rányivogtak a királyvadra. A nemes urra, kinek olyan fehér az arcza, mint a kréta és olyan kemény az ökle, mint egy aczélpöröly. A nemes urra, a kinek szép, nagy szemeiből ismét kialszik az iménti ragyogás, s elfoglalja helyét a szintelen semmi.

Illésházi megfordult, ott hagyta a tömeget, s zsebbe dugott kezekkel haladt tovább. Ez is sport, gondolta megvetéssel. Ah! de jól esik összetörni egy embert! Van valami borzasztó varázsa a meleg vérnek, a kiömlő emberi vérnek, s a frissen ütött sebnek a husban, a melyből párologva dől kifelé az életnek forró nedvessége, a fonséges, a titokzatos, a ronda emberi vér...

Tíz percnyi lassú séta után érkezett a 28-ik számhoz. Belépett a kapun, fölment az emeletre, s ott megnyomta a magas, szárnyas ajtó villamos gombját.

Azután bejelentette magát, s a szalónba lépett.

Ismerős hely.

Barátságosan mosolyog minden szeglet; a szakállas Faun rávigyorog a kályha tetejéről, s a baloldali sarok fantasztikus legyező csoportjából nyelvöltögető csepp sátnéak integetnek.

S beröppent az ajtón hangos trillával az asszony: Spuller Ilka.

- Isten hozta barátom, isten hozta! Nézze! micsoda csunya odakünn az idő; esik az eső... Fi! Ma még akkor se mentem volna a színházba, ha nem várnám önt. Jöjjön, jöjjön! Nem oda... az messze van... Közelebb, még közelebb, egészen közel... Ah, édes majmom, hiszen tudja, hogy imádom önt.

A férfi leült a kerevetre. Illésházi Péter egykedvű tekintettel hallgatta a hölgyet. Merev a szeme, mint az üveg, s a mikor beszélni kezd, olyan a hangja is, az ajka is. Nem lágyul rajta semmi. Röviden, gyors elhatározással adta elő a mondani valót; minden pauza és engesztelő megjegyzés nélkül. Így és így akarja. Ebből a helyzetből nincs más kigázolás; meg kell lenni, tehát meglesz. Alkudni szeretne, de nem tud. Nem ő parancsol, hanem a körülmények kényszerítik; nem is az ő akarata ez, hanem az életé és a holnapé, a mely fölött máskülönben elveszti rendelkezési jogát. S jobb is lesz ez így sokkal. Én visszamegyek az élet nagy komédiásházába, ön visszamegy a színpadra, - vége; ennyi az egész. Közhelyes dolog ez nagyon; nem érdemes vele sokáig foglalkozni.

- Holnapig elfelejti a márt, s két nap alatt bemohosodik az én emlékem is.

- Bolond ön, kedvesem?

- Szakitani akarok önnel; azonnal - még ma, - felelte nyugodtan a férfi.

S imhol kiérzik ebből a nyugodtságból az ajkon a csalás és a hazugság az arczon. Illésházi Péter jó komédiás, de áruló a hang, a mely ajakára fakad, s a láz ebben a hangban.

A nő kicsinylő, gunyos mosollyal, kedvtelve leste onnan a kerevet sarkából ennek a hangnak a nyugtalan mélységét és nem adott mindjárt választ. Körüljártatta tekintetét a terem sárgás kárpitjain, s látszólag a szembelevő falra függesztett képet nézte. Ez a kép sötét, ezüsttel czizellírozott keretben szomorkodott egyedül a falon és egyhangú, havas pusztaságot ábrázolt, a melyen megfagyva feküdt félig a hóba temetve egy leány. A feje hátraesve, az arcza sárgás-fehér. Fenn varjak kóvályogtak a szürke téli párázatban, lenn sovány, kiéhezett farkas lopódzott előre nyújtott nyakkal a hulla felé.

- Tehát szakitás, szakitás...

- Az.

- És miért?

A férfi megfordította erre a hanyag kérdésre a fejét és felelt reá valamit mormogva a foga között. A nő fölbiggyesztette az ajkát, s a kerevet drága csipke-párnájával játszott. Azután dudolni kezdett. Azután fölvetette kevély mozdulattal leányos, szép fejét és így szólt:

- Különös ember ön, édes szent Péterem, - mondotta halk, mesélő hangon és behunyta lusta, kéjelmes mozdulattal a szemét. Szakitani akar most, midőn semmi oka sincsen reá. Ne szóljon! Esküszöm önnek, hogy semmi, éppen semmi... A kis Ila hú önhöz, barátom, s az asszonyi nyár forrósága csak az ön ajakáról égette össze ezt a lilomot itt ni... az arczomon... Ah! milyen kedves volt ön egykor, a midőn örjögő esdeklésére elhagytam a színpadot és hagytam, hogy vigyen; vigyen, a hová akar...

- Elmult, - dunnyogta békétlen, elutasító intéssel a férfi.

- Igaz...

S a hölgy sóhajtott. Azután fölnyitotta a szemét és jókedvűen, vigan, dévajkodva, mint egy bolondos madár, ugrott fel a kerevetről, hogy szembeszálljon ezzel a sötét szemű emberrel, a ki el akarja hagyni ezt a puha, ezt az illatos, ezt az édes, meleg fészket, a mely most még egészen az övé. Elhagyni úgy, hogy soha ide többé ne térjen vissza!... Nem, nem, nem! Oda csuszott hozzá egészen közel, megérintette keskeny, ideges, meleg kezecskéjével a vállát és hizelegve, unszoló, kérő tekintettel simult oda arra a széles mellre, a mely most nem akar megrázkódni testének delejétől, pedig érzi, mint ver lázas nyugtalansággal a szíve.

- Komolyan mondta?... Igen?... Ugy-e tréfa?

- Nem tréfálok.

Illésházi elhúzódott, azután felállt. Nem merte megérinteni a hölgyet.

- S ha én azt felelném önnek, barátom, - hogy nem akarok szakítást és nem tűröm, hogy ön így minden ok nélkül egyszerűen csak a faképnél hagyjon?

- Mindegy!

- Ah!... Tehát mégis?

- Látja...

- Vigyázzon! Figyelmeztetem, hogy én nem fogok hozzászokni ehhez a goromba hanghoz.

A férfi megrázta türelmetlenül a fejét és ismét csak visszaült a kerevetre az asszony mellé.

- Hallgasson meg, édes Ilka, - mondotta még nyomottabb hangon, mint az imént. Végigvonta homlokán a kezét, s egy pontot keresett a szobában, a melyen megpihenjen. De nincs ilyen pont. A falak ismerősök, a japáni legyezők mosolyognak, a Faun fügét mutat a kályha tetejéről, s a pillangós szőnyeg mintha oda akarná szívni puha bolyhai közé a lábát. Mind dévajkodnak, mind marasztalják. Téged kíván e drága fészek, urunk, - maradj, hová mennél?

Künn madár csippent a lonczbokor hajlós ágán, a mely a szomszédos plébánia-kertből nyult át, s a messzeségből el-eltompuló mennydörgés mély lökéseit hajtotta be a nyitott ablakon a szél. A levegő fülledt és nehéz. Vihar lesz...

- Már tegnap este meg akartam mondani önnek, a mit előbb-utóbb okvetlen tudnia kell.

Az asszony felnevetett vigan.

- Ah! tegnap este?...

- Ne tréfáljon!

- De hát komolyan tragédiázni akar? Bocsánat, kedves Richelieu, de a tegnapi este éppenséggel nem alkalmas arra, hogy drámai páthosszal beszéljen róla a történelem. Az este a gyerekeké volt, a bolondoké, a mienk, - beszéljen tehát csak a nappalról, uram, a nappalról!

III.

Illésházi Péter nemes ur beszédet fog mondani mindjárt a nappalról is. Előbb azonban hadd keresse össze hozzá a szükséges szavakat; addig nem kezdi meg. A levegő tele van bosszantó káprázatokkal. Stein báró egészséges arcát látja, a melyről levilágít az aggodalom és a nyugtalanság. Saját elhatározása tánczol ingerkedve a szemei előtt, s valami sugja benn az agya izgatott házában, hogy az a hang, a mely eddig levált az ajakáról, nem a sik tenger vizeire, hanem zátonyra hajtja.

Segíteni kell ezen a szerencsétlenségen, segíteni kell... Föltette magában: tehát gurulni fog. Ki kell, hogy törjön ebből az éjszakából a hajnal felé.

- Meg akartam mondani önnek, kedvesem, már tegnap, hogy ez a mi viszonyunk nem tarthat tovább.

- A leánya miatt?

- Ej, ne említse! Nem akarom, hogy róla beszéljenek...

- Milyen figyelmes!

- Legyen úgy. Ismeri ezt a gyöngémet, ne aknázza ki... Meg akartam mondani önnek, édes Ilka, hogy mindkettőnk nyugalma és jövője érdekében elkerülhetlenül szükséges a válás. Sokáig kinlódtam ezzel... Ne higgye, hogy szívesen beszélek róla. Nagyon szerettem önt, - fáj, hogy el fogom hagyni. Nőmet, a míg élt, nem szerettem... Tudja... nem voltunk egymáshoz valóak. Ön az egyetlen, a ki iránt szívem igazi szerelmet érzett. És ön az utolsó is. Előbb úgy terveztem, hogy tréfát csinállok az egészből, s egy csomó vidám szamárság kíséretében kérem meg önt, hogy vegye le fejemről a csörgő sipkát, melyet örömmel viseltem, s aztán kergessen ki. Így akartam volna. - Nem lehet. Mindenem fáj... Végezzünk, Ilka - mennem kell... Ön vissza fog térni a szinpadra, én visszavonulok leányomhoz és sohasem fogja megtudni senki, hogy három évig tartó folytonos nyugtalanság, hazudozás és komédia volt az, a mely minket egymáshoz fűzött.

- Szegény ember...

- Ma este el fogok menni. Meglátogatom falun a leányomat. Három nap múlva visszatérek és attól kezdve ön többé nem fog itt látni. Ezt a lakást mindenestül, a mi benne van, önnek ajándékozom. Ha kívánja -

- Semmit!

- Nem pénzt kínálok.

A nő elpirulva bámult a férfi szeme közé és behuzódott remegő ajakkal a kerevet sarkába. Beszélj...

- Nem akarom, hogy haraggal váljunk el. Sajnálom, hogy így történt... Ilka! Érezze meg a szavamból, hogy nem akarom érzékeny jelenetekkel bosszantani. Esküszöm önnek, hogy sohasem szólottam volna, de gyermekem van.

- Nekem is van, - lehellte a hölgy és lehajtotta mellére a fejét. Csüggedten, mélyen, szomorúan... A komédiának vége.

A férfi megrázkódott.

- Önnek is van... mormogta félhangon, maga elé. Meg akarta fogni a hölgy kezét, de abba-hagya... Nem szabad... Gondoltam arra is, - folytatta rövid csend után - és azt határoztam, hogy ki fogom küldeni innen Budapestről valami biztos helyre. Ismerek egy becsületes asszonyt a szomszéd faluban, - arra bizom. Viselje gondját, nevelje föl, megfizetek érte. A világnak semmit sem szabad tudni arról, a mi kettőnk között történt, nem szabad tudnia főleg erről a gyerekekről, a melynek fölfedezett titka tönkre tehetne mindkettőnket. Gondom lesz reá, hogy ez a titok soha se kerüljön az emberek közé. El fogok enyésztetni minden nyomot, mely valaha árulónk lehetne és gazdagon meg fogom jutalmazni annak az asszonynak a hallgatását is.

- És aztán?

- Nincs tovább. Ön elfelejt mindent és én nem fogom többé látni. Majd egyszer talán... Majd ha régen elfelejtettük ennek a bujkáló életnek minden emlékezetét, lehet, hogy találkozni fogunk valahol...

- Azt hiszi?

- Nem tudom... Meglehet az is, hogy soha. A holnap bizonytalan. Ne gondoljunk reá. Akarja, hogy úgy eltemessük a multat, mintha sohasem létezett volna? Tőlem függ és öntől... Ön mindig tudott akarni, Ilka...

- Nem akarom! Most nem!

- Nem akar...

- Soha!... Miattad megtenném, - folytatta kipirult arczczal a nő, - a rokonaidért nem. Óh! igen, igen... Tudom, hogy a méltóságos nagynéni biztat, a drága báróné, a tante... a hatalmas, az illedelmes! A ki szánakozva néz végig rajtam, a midőn az utcán találkozunk. Nem, nem! Érzem, hogy az ő kedvéért akarsz szakítani velem, s a leányod csak ürügy. Én hát nem engedek, mert enyém vagy éppen úgy, mint az övé és én ragaszkodom ahhoz, a mi az enyém. Azt mondtad, hogy az én kis gyermekem tönkre tehetne mindkettőnket. Nem igaz! Mit veszthetek én?... Nincsenek szüleim, nincsenek rokonaim. Volt egy ostoba férjem... meghalt... egyedül állok. Te veszthetsz egyedül, - én nem. Téged felelősségre fog vonni egykor az, a ki még becsületes ezen a földön és el fog ítélni éppen olyan durván, mint a hogy te bánsz velem. Oh, ne félj, uram, nem tartóztatlak, mehatsz, ha akarsz. Tudd meg azonban, hogy engem nem lehet félredobni, mert én jobb vagyok, mint te! Mondd meg a méltóságos tantenak, hogy én szerettelek, te azonban nem szerettél és mégis hazudtál...

- Hallgass meg, kérlek.

- Ej! Ha úgy tetszik, hagyjuk a komédiát. Már untat. Azt hittem, tréfa. - Óh, az! Szakítani akarsz; oda kívánczol bűnbánattal a kegyelmes nagynéni lábai elé, hogy engedelmes cselédje lehess és levezekeld azokat a szibarita bűnöket, melyeket az ő mennyei tekintélyének rovására az én kedvemért követtél el. Eltaláltam? Hagyjuk el!... Az imént még nevettem ezen a hóbotos dolgon, - már nem nevetek. Ébredni kezdek. Nézz a szemem közé!... Nyugodt vagyok. Olyan nyugodt és olyan józan, hogy még az a legelső pillanat is szégyennel tölt el, midőn először közeledtél hozzám és én nem tudtam benned meglátni - az asszonyt... Kellettél nekem?

- Nem úgy... mormogta engesztelve a férfi.

A hölgy felállt. Lesimitotta gömbölyű csipőin a pongyolát, s a kertbe nézett.

- Hagyjuk! Nem szeretem a drámai jeleneteket. Csupa frivol operette az élet, s a megbánás bolondság. Nem bánok meg semmit és nem tartóztatlak drága hősöm. Tegnap még Antónius, ma csak egy Colibrados... Menj! Térj vissza abba a „becsületes” társaságba, a mely ujongva fogad karjai közé, mert neked nincs bátorságod, hogy szembe szállj az emberekkel és odavágjad kevélyen, kitárt mellel, erőd és parancsoló akaratod férfias biztosságában a szemük közé, hogy igen! szeretted azt, a ki szeret és szeretted azt a gyermeket is, a ki a tied.

- Nem lehet...

- Nem lehet, nem lehet! Oh, milyen nyomorult és gyáva tud lenni az ember! - kiáltotta fellobbanó szenvedélylyel az asszony és összefonva kidagadó, gyönyörű mellén a karjait, úgy nézett le emelt fővel, szánakozó, kicsinylő ajkbigyesztéssel az előtte ülő nemes urra, a ki fásult egykedvűséggel hallotta ezt a szégyenletes vádat és nem felelt reá semmit.

- Légy különben egészen nyugodt, mert én nem fogom főbelőni magamat a kedvéért, édes szent Péterem, - folytatta megvető gunnyal és halkán nevetni kezdett. Ilyen tragikus halál nem illet engem. Átengedem neked és megjósolom, hogy az ilyen határozatlan és gyenge ember mindig nagyon közel hordozza testéhez a pisztoly csövét.

Künn ebben a pillanatban gördült végig az első nehéz mennydörgés a besötétült égen és elbujt valahova a vihar elől a lonczbokorról a madár. Esteledik...

Illésházi összeszorította az ajakát, s a széles, sárga függönyt nézte, melyet ide-oda mozgatott a becsapódó szél. Ezt felelte röviden:

- Tesz, a mit akar. Nem akadályozhatom meg.

- Szép!

- Csak arra kérem, tartózkodjék valamely feltünéstől, mert azt már most kijelenthetem önnek, hogy semmiféle botrányt nem fogok tűrni.

- Botrány... suttogta elvörösödve az asszony.

- Ejh! hát igen! Nem bírom tovább. Te kényszerítesz rá, hogy ilyeneket mondjak. Nincsen eszed...

- Órjöngő! Én?...

- Itt hagylak.

- Takarodj!

A nemes ur elhagyta helyét, felragadta kalapját a székről és gyorsan, köszönés nélkül eltávozott.

Az asszony, a szép, piros asszony egész testében megrázkódott. Valami végig vonaglott a szívéen, a mi úgy megsajgott, úgy megszagatta, hogy majdnem összeroskadt. Utána akart rohanni, hogy rákiáltson kétségbeesve, sirva: maradj, maradj, maradj!... de nem! Vége... Hadd fusson!... Ott maradt mozdulatlanul a terem félhomályában az asszony, a szép fehér asszony és leirhatatlan fokával a hirtelen támadt mélységes utálatnak fordult néhány pillanat múlva az ablak felé.

- Hitvány, hitvány... rebegte undorodva és eltakarta mind a két karjával a szemét.

Az első villám fülsértő csattanással tépte meg e gyötrelmes perczben odakinn a fellegeket. Hatalmas zápor verte a várost és esteledett, esteledett...

MÁSODIK FEJEZET.

I.

Illésházi ösztönszerűen a Stein-féle palota felé sietett. Szükségét érezte, hogy mentegesse magát valaki előtt. Az iménti jelenet durvaságának egész nagyságában állott szemei előtt. Megtette, a mi elkerülhetetlenül szükségesnek látszott, leánya miatt, a kit szeret, - de milyen áron, s de jól tette-e? Nem tud uralkodni magán. Fáj valami a mellében, a szívében... s megtelik a szeme könnyel...

Ijedten törölte le őket. Nem szabad; meglátják...

A plébánia előtt kocsiba ült és elhajtattott haza. Nem ment a báróhoz. A jó ur gömbölyű arcza ma nem neki való látvány. Ma a sötétséget kívánja és hasonló esetek után kutat a múltban, mint a milyen az övé. Nem is mentegeti magát. Most még tele van minden idege lázzal, s a vércseppjei kihegyezve röpülnek tova ereiben, hogy majdnem kilökik halántékain a duzzadt ütért, holnapig azonban vége lesz minden forrongásnak, s visszaköveteli jogait a természetes reakció. Elfásul, megtompul holnapig, - olyan lesz, mint tegnap és tegnapelőtt, - ezt a mai czudar dolgot - ah! igen... ez czudar dolog volt, nyárspolgárhoz illő, szivtelen ficzkókhoz méltó közönséges durvaság, a melynek ott van szennyes nyoma a szívében, - nem lehet mentegetni. Megtette - annyi. Meg kellett - hogy tegye, - nem is itt van azonban a fekete pont, - hanem ott, a hol lehetségessé tette ezt a mai lealázó szégyent, a mely önbecsülését perzselte meg.

Lakásán öreg inasa várta.

- Nagyságos ur, kérem... - kezdte alázatosan az öreg, - Illésházi azonban hevesen szakította félbe.

- Tizkor elutazunk. Készülj az utra.

- Még ma, instálom?

- Menj!

S besietett az ajtón. Az öreg embernek annyi ideje se volt, hogy bejelentse a vendégeket: a méltóságos báró urat és a titkárját, kik jó egy óra óta várakoznak már a kis szalónban, s eddig nyilván már mind a négyszáz fotografiát végig nézték.

A báró éppen most csap le egyet. Mrs. Sassa czirkusz-tündér fotografiáját, a ki pályafutásának gyanus keringésében állítólag szintén beletévedt Illésházi vonzási körébe, s három hétig tartó kölcsönhatás után, egy kaszinói legenda szerint - kívülről jövő nehézkedési törvény okán került egy fidélis draganyos őrnagy hatalmába, a ki egy pár hét előtt hír szerint nőül is vette.

A báró megkönnyebbülve kiáltott fel, midőn Illésházi a terembe lépett.

- Hollá, kedvesem, végre! Itt vagyok. Tudod, nem állhattam meg, hogy ide ne jöjjenek. El voltam reá készülve, hogy nem jössz hozzám, hanem - esetleg - egyenesen haza. Bocsánat az őszinteségért, de... sapperlot! hát igen... nem valami nagyon reméltem, hogy jó kívánságaimat elutazásodhoz személyesen adhassam át. Nemde Szellő ur? Ön látta aggodalmaimat.

A vékony fiatal ember mély meghajlással erősítette, hogy igaz, ő látta a méltóságos ur gyengéd szívének aggodalmait.

- Igen, én láttam ő méltósága aggodalmait, - mondotta tartózkodva, miközben kifelé huzogatta hófehér kezelőit, s igen titokzatos arczot igyekezett vágni. Meg akarta mutatni Illésházinak, hogy ő be vagyon avatva mindenekbe, - tőle tehát lehet beszélni bátran.

- Miattam aggódott, kedves onkli?

- Igen barátom, igen barátom, igen... Ah, ca! Ha előre tudhatná az ember a jövőt, tudod... de hát fájdalom, ez nem lehetséges. Szükséges tehát, hogy tapogatódzunk. Köztünk maradjon, én ma nemcsak kizárólag a magam akaratából vagyok itt.

Illésházi fanyar mosolylyal integetett.

- Kérem, foglaljunk helyet, - mondta udvariasan, s ő maga is leült; szolgálhatok szivarral? Tessék, édes onkli... Titkár ur!

- Köszönöm, de én -

- Szellő ur nem szivarozik - vágott közbe szeles vidámsággal a báró - ő szaktekintély a halak természetrajzában és költeményeket ír. Rendkívül örvendek, hogy látlak. Egy csomó kellemtelenséget gondoltam össze-vissza... El vagyok ragadtatva, hogy aggodalmaim alaptalanok voltak. Nos? Mi hirt vigyek?

- A tante is érdeklődik?

- Természetesen! Tudni szeretné még ma, hogy... az a háló, tudod... Meggyengült?

- Elszakadt, felelte a nemes ur, s nagy füstfelhőt szivarozott maga elé. Ne lássák arczán a megvert embert.

- Brávó! - kiáltotta elégedetten a méltóságos ur - tehát vége? Nincs semmi baj?

- Nincs.

- Sok bajba került?

- Sokba.

- Sok áldozatba is?

- Sok áldozatba is. Valaki haszontalan ember lett ebben a komédiában...

- Hogy hívják? - kérdezte élénken a báró, - tagja a kaszinónak?

- Igen.

- Teringettét! A nevét!

- Illésházi Péter, - felelte epésen a nemes ur, s e pillanattól kezdve egészen nyugodtan szivarozott.

A báró elfintorította orrát. Ime az eredmény, ha valaki nemcsak a parterren élvez, hanem a kulisszák mögé is bejáratos. Szinpadi allűrök, »hatásos« kifejezések ragadnak reá egy-egy váratlan fordulat kapcsában, a melyek őt különben sohasem döbbentik meg.

- Örülök barátom, hogy a kalandnak vége; a többi nem érdekel. A folytatás se tartozik reám, hanem reád. Reám csak az tartozik, hogy a bárónénak elutazásod hírét vigyem meg és bejelentsem neked egyuttal azt is, hogy két hét múlva, mi is kimegyünk hozzád. Szórakozni, nyaralni, halakat fogni. Quelle plaisir! Alig várom, hogy ön, lieber Szellő, az illésházi hal-faunában újabb nagy jelentőségű tapasztalatokat tegyen.

- Oh, kérem...

- Semmi szerénység Szellő ur, semmi prude! Önre ezen a téren határozott sikerek várnak.

A méltóságos ur elhagyta helyét, fölállt, s lassu hangon kérdezte Illésházitól:

- Komolyan vége?

- Nem tréfálok kedves nagybátyám.

- Ma elutazol?

- Igen.

- Helyes, helyes - mormogta a báró s megszorította a férfi kezét, - nagyon kellemetlen lett volna, ha másképp történik... Allso, isten veled, a viszontlátásra! Üdvözlöm leányodat, a plébános urat és „Mustafát”. Szegény állat! Sohase fogja megnyeríteni többé a bécsi gyepet. Adieu!

- Isten önnel!

- Pá! Megyek és megnyugtatom a bárónét. Szellő ur, megyünk és megnyugtatjuk a bárónét! Hollá! Mit mondtam én most?

- Haza megyünk és -

- Dehogy... Az operába!

- Igenis, az operába, felelte kicsit megzavarodva a sovány ifju; - megnyugtatjuk a báróné ő méltóságát, a kinek nemes homlokát hosszas elmaradásunk fölött való lelki hányattatásában eddig már bizonyára az aggálynak sötét felhői árnyékolják.

- Fényes, fényes! integetett diadalmasan a báró; Szellő ur, ön tehetséges költő! Egy második *Gabel al Tarik*! Karját kérem, megyünk!

Illésházi kikísérte vendégeit a lépcsőházig és ígéretet tett, hogy a mint falusi kastélyába érkezik, azonnal levelet fog írni. A báró kétszer is megjegyezte, hogy erre a levélre holnapután okvetlen várni fog, s fölöttébb sajnálná, ha hiába várakoznék. Azután még egyszer megszorította a férfi kezét és kocsijába szállt. Szellő Ignác után. A hintó kirobogott a kapun.

Az operához érkezve, elsőnek szállott le fiatalos, urfis lendüléssel, utána a báró mászott ki óvatosan, s titkárja karjába öltvén husos karját, ezt mondotta neki:

- Tudja, mein liber... ön ma este tiz óra után szives lesz még egyszer fölnézni a képviselő urhoz. Bizonyosan akarom tudni, hogy elutazott-e, vagy nem? Ha nem utazott el, akkor ma este még szükségem lesz önre. Fölkeressük a templom-utczában a Nro. 28-at.

II.

Erre a kényes diplomáciai közbenjárásra, melyre valószínűleg ő méltósága, a báróné adott férjének szigorú utasítást, azonban nem volt szükség. Illésházi a tiz órai vonattal csakugyan elutazott falusi birtokára a leányához.

- Kedves Augusztá, mondotta opera után a theánál a báró, s jókedvűen simogatta ősz haját, mely csak igen mérsékelt mennyiségben ékeskedett fejének lejtős oldalain, - Pietrónk a legkomolyabban elutazott, Blankát tehát semmi ostobaság nem fenyegeti.

- Ezt vártam is tőle, jegyezte meg hidegen a delnő.

Többet aztán nem beszéltek róla. A dolog be van fejezve.

A báró helyeslőleg bólingatott. Igen dunnyogta magában, a kényes családi ügy szerencsés megoldást nyert; sokkal szerencsésebbet, semmint remélni lehetett volna.

Éjfélkor megnyugodva vonult vissza hálósobájába, s azt álmodta, hogy valami ingó, vékony sáslevélen ül; akkora lábai vannak, mint két idomtalan, puffadt medvetalp s mind a két fülére bojtos szőröcsimbókók nőttek. Az illésházi öreg asszonyok szerencsét kívántak neki puffadt medvetalpaiért és besorozták esetét a rejtelmes természeti csodák közé, melyek méhökben rejtegetik elásva a jövőnek titkát.

Ezek a falusi emberek különben egész faluhatárnyi hasonló fantasztikus babonát terjesztgetnek szét maguk között. Suttogva beszéltek például azt is, hogy ha Bathó Mihály, az illésháziai gazdag arany parasztja, egyszer elmosolyodik, abból nemcsak, hogy roppant zivatar támad, hanem még a nyugalmas égbolt is tűzokádó sárkánynyá vadul s lecsattan belőle egy olyan irtóztató villám, mely ezt az egész sárból és virágból formált plánétát apró szilánkká töri.

Jó kedvű leányok mesélgették a falu kutja mellett, hogy Bathó Mihály nemzetes egyszer egy viruló liliumot talált megnézni, s a boldogtalan virágocska abban a szempillantásban elsárgult, attól a fekete nézéstől, mely kiperzselte belőle az életnek nedvét, s fertilemes parajjá változtatta.

Toldották innen is, onnan is ezt a bolondságot, s akárhány akadt még a katonaviselt öreg legények között is, a ki rá mert volna esküdni, hogy éjente bizony seprűn látta lovagolni a vén embert. Szörnyű hegyes süvegben, egy szál vékony ingben... haj hó, haj hó!... uram, ne vigy a kisértetbeeee... Tessen elhinni, hogy borzalom vala reá nézni, miként öltögette nyelvét, s vágott kinszenvedéses képeket a pokolbeli furiák tánczához, a kik éktelen sikongatások közben tolták, taszigálták seprűjét, s ragadták ősz hajánál fogva fel a Hágó hegyre, a barlang elé, a hol éjfél felé mindig nagy boszorkány-sokadalom vagyon.

Babonás falusi traccs az egész: Bathó Mihály olyan ember volt, mint a többi. Hatvan éves, de magabíró, erős, vállas ember még, a kin alig hagyott egynémely kitetszőbb nyomot az idő. Nem igen volt kivetni való rajta, csak a szeme és a tekintete, a mely tartózkodva, gyanakvó, bizalmatlan fényvel világított elé durva szemöldökei alól.

- Olyképpen tekintget mi reánk, valamiképpen az vércse madár... pusmogták az emberek.
- A géczy boszorkányok körmentyűje vigyorog le az orczáiról; s hajna... benne vagyon mindenképpen az ördög.
- Megkérdezők vala róla a kopogó borsót és a szentelt füvet, s nekünk kedvezének, rossz embernek ötet elnevezvén.

Bizonyos, hogy a két szemének köszönhette azt a sok, fonókból és kalákákból kikerült történetet, a mit reá fogtak.

Még Varkoczi csizmadia nyomorék Jánoskája se igen merészkedett elébe kerülni, pedig ez a kis púpos gonosz indulatú, sunyi, alázatos, titokban bosszút forraló teremtes volt.

Azt rebesgették az arany parasztról, hogy egyszer éppen portája felé mene lomhán, megereszkedett testtel, a mikor szembetalálkozott Illésházi Péter hintájával és nem tért ki előle, pedig Illésházi, a kinek tornyos, százados kastélya a falu közepén gyönyörű pázsitos fensikon ragyogott barnászöld kupoláival a napban, volt akkora ur, hogy abban a faluban, a mely még nevét is az ő büszke magyar családjától kapta, becsülettel megsüvegelje mindenki. Bathó Mihály azonban szembe állott daczosan a hintóval, s mikor a libériás inas rákiáltott, akkor leemelte válláról szép csendesén a töltött fegyvert és várt. - A kocsiban Illésházi ült a leányával. A nagyságos ur arcán hideg mosoly játszadozott, a mint unatkozva pillantott a Bathó szemei közé. Az öreg viszont mély gyűlölettel nézett farkas szemet a halovány arcú urral és kiállotta gögösen hátraszegett fejjel annak lenéző, álmos tekintetét.

Két másodperczig tartott az egész.

Bathó megfordult, megrázta fejét, azután hirtelen kiegyenesedve, vállára vetette a fegyvert, s a közeli cziherbe tért.

- Mit jelentsen ez, atyám? - kérdezte leánya a nemes urat.

Illésházi halkán nevetett.

- Azt, - felelte megvetéssel, - hogy ma már senki sem paraszt többé.

- Haragszik reánk ez az ember?

- Nyilván.

- Miért?

- Ezt talán tőle kérdeznéd meg, édesem; én nem törődöm vele, hogy haragszik-e reám egy paraszt, vagy nem.

Két esztendővel ezelőtt történt állítólag ez a dolog, s akkoriban az egész faluban elterjedt a hire. Mindenki úgy magyarázta, a hogy tudta.

Varkoczi csizmadia például úgy: hogy a Bathó-nemzetség valamikor atyafiságban volt a büszke Illésházi-familiával, de egy kincses ládán, melyet Szt. Polikarpus napján a harmadik kakaskukorikoláskor pitymallat felé emeltek ki a kastély egy földalatti alagutjából, czudarul összeperelt a nagyságos familliával, s azok breviter kilöktek vala maguk közül.

A bíró természetesen mindjárt rámondta, hogy ez a czifra magyarázat »csiszlik szurokban kotyvasztaték«, a mivel a tehénfejű Varkoczkít, a ki máskülönben igen jó csizmákat tudott csinálni, érzékenyen megsértette, - jobbat azonban ő sem tudott és nem tudott a község pipaszárlábú enciklopédiája, a titokban nagy élvezettel bagózó nótárius atyánkfia sem.

Bathó Mihály felesége szép fehércseléd volt. A nagyságos ur özvegy ember volt, gavallér és bátor.

Azt pedig mindenki tudta a faluban, hogy Bathó jóformán az utczáról szedte föl leánykorában a szép Annát, s úgy vette aztán feleségül husvét másodnapján.

Megkérdezte, nem-e a leányt a szivéről, azt csak az isten tudja. Bajos dolog azonban szeretni egy mogorva embert, a kinek ritkán hallani nyájas szavát, könnyű ellenben egy előkelő, büszke urat, a ki oly ragyogó szemekkel nézett a szeme közé, hogy a gyenge fehér asszony, a félgyermek, álmatag, kicsi asszony vérvörös lett tőle, mint a rózsza.

A kérdezősködést azonban senki sem próbálta meg. Bathó Mihálytól kitellett, hogy - ha kérdezni találja - úgy lehet, talán magát nemzetes bíró uramat is kilökte volna a portájáról. Ezt pedig jó lesz elhinni, mert im ott van bizonyágnak a plébános ur, ő megmondhatja. Őt kereken kiutasította házából, a miért istentelen életmódjáért egyszer megdorgálta. S micsoda nyers gorombasággal mondotta a szemébe, hogy nem szorult nyálas papolásaira, megtalálja ő magára is az istent, ha keresi. Azt pedig álmában se higgye a plébános ur, hogy az ő templomában fogja keresni, a hol az illésházi asszonyok bűnös testtel járulnak a szent ostya elé, - s nem is a parochiára, a hol ájtatos és emberséges életet prédikálnak, de a plébános szeretőt tart, - hanem kimegy a mezőre, a szabad ég alá, a hol közelebb van hozzá az isten és nem éri közel emberi lehellet, a melytől piszok árnyékolja be lelkét.

A plébános elszörnyedve hallgatta, s többé felé se nézett.

- Vén gazember, mormogta elképpedve. Meg kell, hogy fenyítsem ezen tévelygő birkát.

Illésházi mosolyogva csitította.

- Nem érdemes.

- Tisztesség ne essék szólnán... disznó ember...

- Dehogy! csak egy paraszt, kedves plébános, csak egy paraszt.

A nemes ur megvetőleg intett, s nem említette többet. Egy emberi nyű. Egy lélegző numerus, a melyik ma még nyüzsög és él, holnap azonban elpusztul, s azzal vége. Volt és nincsen jogában többé: lenni.

A plébános megvigasztalódott és ráhagyta, hogy igaz. Jobb, ha a gyehenna tűzére bizza a gyalázatost. A miket róla mond, azt úgy sem hiszik. Nem is hitték. A régi plébánosról sem hittek semmit, pedig az fiatal ember volt, s a hegység egy mély szakadásába zuhant. Magától-e, nem-e, ki tudná azt? A Török András kékszemű felesége sirdogált utána sokáig, a mikor nem látta senki...

Az arany-paraszt háza magára állt közel a falu széléhez, a hol a cziher kezdődik. Nem igen mentek tájékára az emberek, s ha lehetett, őt magát éppen olyan szívesen elkerülték, mint a házát. Kinek kell az ilyen galagonya-ember, a ki fekete is, szúr is? S ha még csak enmagát emésztene, hagyján! de ott van a fia is: Lőrincz. Ezt is rontja véle, pedig kár érte. Sugár szál ifjú ember, s olyan az arcza, mintha a szomorúság esztendőök óta lakoznék vonásain, s benyulongana onnan nehezen, sötéten a lelke felé. Mindig rosszkedvű és hallgatag ez az ifjú ember, akárha kényszerűségből venne csak lélegzetet és nem birná meglátni a teremtés pompaságát, a mely érette is van.

- Ördög szántson az olyan apának hátán, a kinek a fia jó kedvére ilyen kevés gondja vagyon.

- Ugy igaz, kománé lelkem, hej! tudom én, hogy elemészti a murmutér-élet azt a szép ifjú czédrus szálat, ha még sokáig ül apja mellett. Ragadós egy nyavalya az!

Azonban mit mondtak volna, ha meglátják az öreg Bathót, a midőn szelid nézéssel, ellágyult ajakkal vizsgálta néha titokban a fiát?... Lőrincz egyébiránt sohasem beszélt a maga dolgairól, s az öreg nem zaklatta. Csak lopva ügyelte arczát, s egy-egy elejtett szavából okoskodott. A fia aztán nyugalomra tért, s Bathó egyedül maradt. Jól hallotta, hogy Lőrincz sokáig hánykódik ágyában, de nem tudakolta álmatlansága okát. Sokféle rejtelmes járása van erre-arra, - nem kérdezi azonban soha, hogy merre jár, mit tesz, miért búsul?

Sokszor ő sem tudott elaludni; ilyenkor kiment a tornácra, s a kőpadra ülve, bámult bele hosszasan a szürke párázatba, a mely esténként finom fátyolként terjedt alá az illésházi völgyre. Arról, a mit ilyenkor összegondolt, sohasem beszélt. Néha megmarkolta a követ és rázni kezdte, mintha a tulajdon öklét akarta volna rajta összetörni. Azután kibámult a temető felé, a hol Anna felesége feküdt a szomorú kőris alatt. S lassankint ismét elfutotta arczát a szive vére. Ajaka mozgott, száraz és forró volt, mintha teste, a melyben megrándult minden érzékeny ideg.

- Mindenható isten... mormogta elfulladva, - nem látod ide alant a földön a gonoszt...

Mit gondoltak volna róla, ha látják?

Mindent, a mi számárság, s ezt rosszul tették volna. Bathó erős fejű ember volt és józan, nagyon józan, abból a veszedelmes, szívós, vastermészetű fajtából, a mely sohasem panaszkodik.

Tudni kell azt is, hogy kora ifjúsága óta mindig rendes életet élt, s nem járt korcsmába a többiekkel, a kik javarészen már mind el vannak földelve. De ez még nem elég ok. Vannak elegenden, a kik szintén mértékletes életben öszültek meg és mégis súlyosan dől meg vállaikon a vénség keresztje. Bathón nem látszott meg, hogy érzi, pedig azt sem lehet reáfogni, hogy komédiás, aki van olyan kitanult csaló, hogy az egész falut bolonddá tegye. Egyszerű, szegényes szobácskában született; az ügyes komédiásnak, a ki a nézőtérén játszik, közönségesen

parkettes padlón ringatják ékes, faragott bölcsőjét, mint a hogy ringatták az Illésházi Péter nagyságos urét is...

Bathó Mihályét fészker alatt ringatták, s olcsó fenyőfából készült. Azt is kontóra csináltatta az édes apja, a ki akkoriban még szegény ördög volt, s szerette ezenfelül a pálinkát is. Csoda, hogy akkora telket tudott szerezni.

Nem is örökölt Bathó az édes apjától semmi egyebet, csak a makacs véré, - ez pedig olyan örökség, a melynél több a semmi. Ilyen volt különben az egész nemzetsége. Nagyapját: Bathó Istvánt botokkal verték agyon a haragosai. Egyik unokabátyja öt évig raboskodott a nemes vármegye tömlöczében, a miért megnyomoritotta a szolgabíró urat. Bathó Ilona, ki világszép leány volt valamikor, gyermekgyilkosságért szintén öt évig hervadozott. Bathó Szilvesztert, a híres tutajosmestert, a geletneki molnár lőtte agyon. Bathó Miklóst, testvérének a fiát, gyujtogatásért halálra ítélte a statárium, a fiu azonban megszöktette a törvénybíró alig bimbózó tizenöt éves leányát, s világgá bujdosott vele. Gyilkosság, vér és becstelenség tapad a Bathó névhez. Baj, a ki hordozza, - baj, a ki megkivánja, de legnagyobb baj annak, a ki vergődik súlya alatt, mint a Bathó Mihály szép, szomorú fia: Lőrincz.

III.

Egy reggel magához szólította Bathó a fiát. Megfogta kezét, gyöngéden a szeme közé nézett, s rámutatott kinyújtott jobbájával az Illésházi-kastélyra, melynek magas kupolájáról csillagra verődött vissza a reggeli napnak fénye.

- Látod azt a házat, fiam? Nem mondok beszédet róla, csak arra kérlek, hogy maradj ma egész nap itthon.

Lőrincz nem nézte vissza atyját, de tagadólag intett.

- Nem akarom, fiam.

- Mindig elmegyek hazulról, - felelte a fiatal ember és félre nézett.

- Ma ne menj. Tizenöt napja, hogy mindig este felé kerülsz haza. Alig látlak. Tudod, már öreg vagyok; segítség kellene és nincsen.

- Nyolcz cselédje van, apám.

- Restek és hanyagok, Lőrincz, nem tudnak a kezemre. Te mindent jól tudsz. Neked csak egy szóval mondom és minden jól van. Te tanult ember vagy, iskolákat, egyetemet jártál, ezek itt tudatlanok. Ezeknek a lelkemet is kibeszélem, mégsem tudnak semmit. Tegnap, lássad, azt parancsoltam, hogy hordják be estig azt a hatvan szekér szénát, s nézzed, még felét se hordoták be. Ha eső talál jőni, mind ott rothad. S ezenkívül itt egy pár vaggon buza is a nyakamon; el kellene küldeni a stációra, de ki indítsa, ki vegye át az árát. Ezek a tolvajok, a cselédek? Maradj itthon Lőrincz.

A fiu a földre nézett. Bathó vállára tette kezét, s tovább unszolta kérő hangon:

- Ugye-e, hogy itthon maradsz?

- Szeretnék...

- Ha igen, akkor meg is teszed. Akarom, kérlek -

- Ha tudná, édes atyám, mit kér...

Lőrincz érezte, hogy az öreg ember keze megrándul a kezében. Hirtelen felvetette a szemét és átölelte a vállát.

- Mi baja, édes apám?

- Semmi bajom nekem, - mormogta az öreg - a fejem talán, vagy mi... Gyengülök, pusztulok, közelebb tudom hozzá a nedves földet, ma inkább, mint tegnap. Öreg fa vagyok én már, Lőrincz, vén fa vagyok én már, a melynek lefelé int az élet... Leszek-e még holnap, vagy nem, - nem tudjuk se én, se te. Maradj hát velem addig, míg idefenn kérem a mindenhatót, hogy őrizzen meg téged, édes gyermekem minden rossztól.

S megjelent öreg pilláin egy csepp. Azután megint egy... Lőrincz meghatottan, tisztelettel csókolta meg a kezét, s engesztelve mondta:

- Itthon maradok, atyám, tegyen velem, a mit akar.

- Nem akarom elrontani a kedvedet...

- Tudom.

- Tudod... Mégis olyan furcsán mondod és mindig szomorú vagy. Miért busulsz?

- Csak gondolja, édes apám...

- Kiérezem a hangodból, s ez rosszul esik. Lássad Lőrinczke, nem is tudom én, hogy miképpen mondjam neked... Hinni kezdek a babonákban és rossz álmaim vannak. Megjelenik alvásomban szegény édes anyád és sir; azt képzelem, hogy nem engem sirat. De hát nem is tudom... Féltetek, édes fiam. Ugy tetszik néha-néha, mintha elraboltak volna tőlem és én egyedül maradtam a földön. Hej! pedig ha én egyedül maradok Lőrincz, az nagyon egyedül leszen...

- Nem úgy lesz az, atyám.

- Nem édes fiam; itthon maradsz.

Bathó szeliden betuszkolta fiát a házba és szavát vette, hogy megvárja, a míg visszajön. Lőrincz megígérte. Nem tehetett egyebet. Bathó ritkán mutatta ki a szíve melegségét, de Lőrincz tudta. Ime, a míg meg is, visszanéz kétszer-háromszor és barátságosan integet.

Lőrincz hosszasan nézett utána, a míg csak el nem földték öles alakját a kert fáin, a melyek mögött a rétek voltak. Azután kiült a ház elé a diszes, vadszőlővel befutott veranda alá, s a földre bámult.

Ott fürge bogárkák mászkáltak a porban. Finom, barna testű férgek és hangyák a pad lába mellett. Azokat nézte-e, vagy egyebet nézett? A fejéből szeretett volna kipusztítani valamit, a mi mázsás kőnél nehezebb súlylyal szoritotta össze agyát.

Szédült és fáradt tőle. Kivetné, de úgy érzi, hogy meg is siratná. Hess, kicsi bogár innen, elmenj hamar... Lőrincz türelmetlenül dobbant a lábával és megöl.

Nem sokáig maradt ott ülve. Tíz perc se telt bele, s már besietett kalapja után a belső házba. Azután bezárta az ajtót, átadta a kulcsot egy kis cselédnek, megparancsolta neki, hogy maradjon itt, s azzal gyorsan elhagyta az udvart. Alig ért azonban a kert végére, már hallotta, messziről a nevét.

Bathó kiáltott.

Egy pillanatig az cikázott a fejében, hogy futásnak ered és otthagyja apját. Nem tette. Csunyaság volna. Az öreg ember végre is apja, a ki szereti.

Izgatottságában nem jutott eszébe egyéb, s talán azt sem vette észre, hogy Bathó felindult arczzal közeledik feléje s szigorú, éles tekintettel méri végig.

- Hová mész?

- Az illésházi parkba, felelt daczosan, heves nyíltsággal a fiu.

- Miért?

- Tudom is én...

- Azt ígérted, hogy otthon maradsz.

- Azt.

- Nos? - folytatta indulatosan, elkeseredve az öreg, - olyan könnyű a szavad, mint a pehely?

- Ne bántson, édes apám... Nem maradhatok. Mennem kell. S ha mindjárt egy angyal kérne is maradásra, mégis elmennék.

- El, ugy-e?

- El.

Lőrincz határozottan beszélt. Nyugodtabb lett; tudta mit akar, - meg fogja tenni. Bathó Mihály mozdulatlan tekintettel nézett az arczába, de arról nem a fiu engedékenységet olvasta le, hanem a férfi akaratát. Csendesen melléje lépett és megfogta kezét.

- Haza mész.

- Ereszszen, édes apám...

- Parancsolom!

A fiu fölkapta kevélyen a fejét.

- *Nem megyek!*

Ah! Ez nehéz szó volt. Koppant, mint a kő. Bathó úgy érezte, mintha fájdalmas ütest kapott volna, mely ott csapja meg szivét, a hol legjobban érzi.

Egy perczig tompa csodálkozással nézett a fiára, vajjon nem süketült-e meg, jól hallotta-e azt a büszke két szót, - azután kényszeredve, rekedten elkaczagta magát. Az olyan kaczagás volt, a melyik megveri az embert.

Lőrincz arczát gyenge pir égette ki tőle, de nem sütötte le a szemét. Vállat vont. Az ajaka széle mozgott. Azon gondolkozott éppen, hogy hátat fordít az édes apjának és elmegy, a mikor Bathó indulatosan csapott botjával az Illésházi-kastély felé.

- Azt a kisasszonyt lesed!

- Apám!

- Az a kisasszony bolondit! Hallod-e, annak az urnak a leánya, a ki ellenségem nekem!... Hanem hát legyen úgy, - én nem fogom engedni, hogy megrontsanak. Nem tűröm, hogy az a gaz, az a czudar... Illésházi, a tolvaj... eh! hogy nem fojthatom meg pusztá kézzel ezt az átkozott embert... Tudd meg, hogy én rajtam nem kaczag többet ez a rabló, ki még számadással tartozik nekem. Majd végzek vele én. Te ne állj az utamba és ne fuss vakon a veszedelmedbe, mert nem engedem!

- Atyám!

- Ne szólj! Azért akartam, hogy itthon maradj, mert nem szeretném, ha találkoznál véle. Elég, ha a nagyságos kisasszony nevet rajtad...

- Rajtam nem szokás nevetni -

- Bolond vagy! - kiáltotta indulatosan Bathó. Hát azt hiszed, te gyermek, - hogy komolyan foglalkoznak veled? Egy Illésházi-leány és egy Bathó fiu!... Egy Illésházi-leány, ki szívesen tánczolt veled a budapesti bálokon, mert csinos fiu voltál és ügyes tánczos és mert ott senki sem tudta, hogy az én fiam vagy. Ott csak a formádat nézték, kivasalt kabátodat, fényes cipődet, fehér nyakkendődet, jurista-gyerek voltál, semmi egyéb, ott ez elég czim volt arra, hogy méltóságos asszonyok is tánczoljanak veled, - itt azonban nem úgy van. Itt nem tánczos-nő áll szembe a tánczosával, hanem egy Illésházi-leány egy Bathó-fiuval, egy urnő egy paraszttal, egy álmodozóval, egy - tökfilkóval, a ki nem akarja meglátni, hogy csak komédiáznak vele.

Lőrincz a szeretkező pillangókat nézte, melyek a rét virágai fölött libbentek játszadozva a napsugárban, s röviden felelt:

- Tesz, a mit akar.

- Nem maradsz? Lőrincz, Lőrincz...

- Mennem kell, apám! Mennem kell...

És ment. Az öreg most már nem tartóztatta. Tudta, hogy hiábavaló.

A Bathók vére átkozott, daczos, farkasvér. Nem türi a féket. Az agy nem tudja leigázni a testet. A rossz velük van, s az állat mohósága övék.

Bathó megfenyegette öklével az illésházi kastélyt, s lassú járással ment hazafelé. Otthon kicsapta az ajtót, s fáradtan, leverten omlott egy székbe. Körme belemélyedt a markába, de nem érezte. Meglátta a Mária-kép alatt azt a kopottas szélű imádságos könyvet, mely az ur-imára nyitva feküdt ott porosan, érintetlenül, esztendőök óta. A felesége imádságos könyve volt. Ugy hagyta azon a helyen, a hová Anna letette. Minek most már? Nem védi meg többé az imádság a fiát, tán ki is kellene dobni innen azt a kopott könyvet.

Bathó felé nyult és a kezébe vette.

- Minek, minek? - mormogta búsan, maga elé.

Ez a gyűrés itt az Anna kezenyoma, ez a néhány összefutó betű az ő szemének könyétől fakult meg. Ezt a rongyos, vén könyvet ő csókolta sirva, ő forgatta színtelen ajakkal a leveleit, ő olvasta, ő szerette... Anna, a szép, kicsi asszony, a nyulánk, halovány asszony, a kinek ugy kellett lefeküdnie a lankás oldal szomorú kőrisfái alá hogy csak az irgalom ejtett koporsójára egy-egy könyet. Bathó kerülte. Nem nézte meg a teritőn se. A míg temették, künn maradt valahol a szőlőjében, s csak a szertartás után vetődött vissza. Utálta, s bár megsiratta, örült, hogy meghalt, legalább nem emlékezteti reá semmi, hogy ez a sáppadt, kicsi arc, a mely olyan volt, mint egy leányé, piros is tudott lenni, mint egy asszonyé. Mint egy semmi asszonyé, a ki megfagyott, ha ő szólott hozzá, de kinyilt vörösen, mint a pipacs, ha Illésházi közeledett hozzá; az uri fattyú.

Bathó visszalökte iménti helyére a könyvet. Szörnyű emlék ez. Sohasem fog lekopni róla az a szégyen, a mely övé, s a melyet nem tudott levezekelni magáról az a szegény, nyomorult kicsi asszony, hiába sirt...

HARMADIK FEJEZET.

I.

Lőrincz az illésházi park felé sietett, s nem gondolt édes apjával, a kinek akarata keresztbe akarta szegni az övét. Izgatottságában azon az egy lázas gondolon kívül, mely egész lényét betöltötte, semmi egyebet nem érzett. Gyönyörűséges volt ez a gondolat, de sötétség gyakorta a szerelem izgalmas útja. Elég bő és elég érdekes arra, hogy egy három kötetes pszichológiai műnek elegendő alkalmat nyújtson a benne levő érdekességnek alapos tönkretételére.

Az, hogy megbántotta édes apját, nem jutott eszébe mostan. Miért állott az útjába? Vissza akarta tiltani. Mitől? Kérte. Miért?

Kérés! Mit ér aérés!... Hatalmasabb ígízet lebeg az ember fölött, semhogy azt kérésrel vissza lehetne verni. A mindent átfogó teremtes kél harcra földi akarattal és legyözi diadalmasan a maga erejével, mely benne van a levegőben, vízben, földben, emberszivben, benne a hus szálaiban, a vérben, a csontokban, hogy reá kényszerítse a vergődő eszes férget arra az utra, melyen el lehet érne a földön az örökkévalóságot.

Gyenge fűszálak hajladoznak egymás fölé az erdő mélységében, s a törpe bokrokról vágyakozó madár hívja maga mellé társát. Mi vár ezen az uton? Nem kérdezzük. Nagyon kicsi az ember és nagyon tehetetlen, a mikor erről a homályos utról van szó, melyen Lőrincz keresi most a benne fogamzó új lélek számára a testet.

A mint közelebb érkezett az illésházi park százados tölgyfáihoz, lassabban ment. Szándékosan lassította járását, hogy későbben érjen oda. A lepke bolond csak. Az egyszerre belerepül a lángba...

Lőrincz tudta, hogy Illésházi ma reggel megérkezett, jól tudta azonban azt is, hogy az apa és a leány között nem olyan tulságosan bizalmas a viszony, hogy Illésházi Blanka e miatt rendes reggeli sétáját elmulasztja.

Ebben a föltevésében nem csalódott.

A leány husz éves. Nem szép, csak érdekes. Minden vonásában urhölgy. Finom, előkelő, de csupa ideg, erő és érzékenység.

Lőrincz elmélyedve, áhítatos komolysággal nézte egy bokor mögül, a hová meghúzódott. Nyulánk testének egy-egy fáradt mozdulatára forróság verte ki arcát. Bámulta a sárga napernyőjét, rózsát a derekán, a csipkét a mellén; mindent szeretett és minden meghatotta.

A leány nem ügyelt rá. Leült egy padra, a mely árnyékban volt, hátravetette gömbölyű, meleg karjait a karfán, s elkalandozott valahová szemeivel a messzeségbe. Nedves, nagy szemei voltak és mélyek, tengermélyek... Kiragyogott belőlük a lelke s valami heves, unszoló vágyakozás, a mely szomorúságot fakaszt abban, a ki nézi. Azt gondolod magadban, hogy lehetetlenségről van szó. Hogy azok a szivárványos álmok, melyeknek örökös rajzása fényesebb a keleti regék tündérvilágánál, melyről beszédet mondott egykor a dajkánk mesemondó ajka, nem egyebek bizony meddő sóhajtnál. Tán tul a fellegeken, az örök világban betelik egyszer, a mit idealant szappanbuboréknak nevez majd, asszonnyá válván, a leány...

Lőrincz e pillanatban előre lépett, s mélyen meghajtotta magát.

A leány reá emelte tekintetét és intett, hogy jöjjön közelebb.

- Félóra óta várom, - mondotta csendesen, - sürgős beszédem van önnel.

- Parancsoljon velem.
- Miért nem jött hamarabb? Már nyolcz óra.
- Nem lehetett...
- Ah! Az atyja?
- Igen.
- Kérem foglaljon helyet. Ha hamarabb jött volna, hosszasabban mondhatnám el, a mit tudtára kell adnom. Így gyorsan végeznem kell. Hová néz? Sajátságos, hogy ön legnagyobb előszeretettel a temető iránt érez. Most is oda néz.
- Szép hely... mormogta Lőrincz.
- Nem mindenkinek. Ahhoz sok szenvedés kell... Mi baja megint?
- Semmi.
- Semmi? Mindene megvan, a mit akar, s ön mégis lázong. Azt olvastam valahol, hogy az ön lelkiállapotával rokonszenvező emberek csinálják a forradalmakat... Igaz ez?
- Meglehet, felelte Lőrincz, s hozzátette epésen: pedig mindenem megvan, a mit akarok. Napjában háromszor kapok enni, ruhát is adnak, egy zugot is, a hol aludjam. Mit is akarok én? Lássa, vig élet ez az enyém, nincsen panaszra okom. Ott hagytam a fővárost és idejöttem azután az álom után, melyet annak idején a magam privát multságára festettem meg.
- A városban? - kérdezte szigoruan a leány.
- Igen. Ne tartson, kérem, semmitől, sohasem szerettem a „lány tónusokat”... Csak azt akarom mondani, hogy azért a haszontalan életért, melyet itten élek, többé már nem szégyenlem magam. Egy darabig szégyeltem, de most már hozzá vagyok szokva. Nem csinálok semmit, nézem a füvek növést, megjósolom másnapra az esőt, s ha szellemi élvezetek szükségét érzem, neki ülök a kalendáriumnak és azt olvasom. Közönséges, érdes, lusta paraszttá változtam át; az a nevem -
- Mit beszél uram...
- Paraszt, paraszt, ismételte hevesen Lőrincz. Bocsásson meg, hogy itt falun meg mertem szólítani. A városban más volt... Ott én is intelligens ifju ember számba mentem, a kiről csak azt tudták a társaságban, hogy nagyon gazdag. Itt azonban más. Itt olyan rettenetesen mély az a különbség, a mely az én pénzes-zsákomat az önök griffes czimerétől elválasztja, hogy még csak gondolni sem lehet reá.
- A hölgy rosszkedvűen intett.
- Ma nagyon unalmas, barátom.
- Tudom. Mindig... felelte Lőrincz és tenyerébe hajtotta fejét. Azután letépett egy fűszálat s egy kék hátú futoncz-bogarat ijesztgetett vele.
- Most egyébiránt nem arról van szó, hogy ön mit gondol magáról, hanem arról, hogy néhány nap mulva Stein báróék is leutaznak hozzánk, s megint itt maradnak néhány hétig. Ez pedig azt jelenti, barátom, hogy a pásztoridilleknek vége; ezután már csak nagyon ritkán találkozhatunk... Mondja meg atyjának, hogy béküljön ki velem egy kicsit; kénytelen vagyok önt neki átengedni.
- Atyám nem haragszik önre...
- Ah! Azt hittem... Azt képzeltem, hogy én mindent észreveszek.

- Rosszul gondolja...

- Rosszul... mondotta könnyedén a leány, s görbe vonalakat rajzolt napernyőjével a porba. Meglehet, hogy önnek van igaza és én képzelődöm. Ezt azonban nem lehet nekem rossz néven venni; az ember - tanította az intézetben Mater Eufémia - azokból a jelenségekből alkot magának értelmes fogalmakat, melyek a valószínűség jellegével tárnak szembe. Atyja rossz szemmel nézett reám, nem üdvözölt, elfordult, a midőn találkoztunk... Kénytelen vagyok tehát azt hinni, hogy engem is gyűlöl.

- Önt is?

- Engem és atyámat. Ez régi dolog. Atyám nem csinál belőle titkot. Nos, barátom, menjen és biztosítsa atyját, hogy én sokkal nyugodtabb fantáziával rendelkezem, semhogy tulbecsülém azokat az előnyöket, a melyekkel - soha sem dicsekedtem.

A hölgy kezét nyújtotta Lőrincznek.

- Isten vele! mondotta némi nyugtalansággal; ritkán fogunk találkozni, de én gondolni fogok önre.

- Köszönöm, mormogta az ifjú. Bocsánat, ha olykor terhére voltam.

- Nem, nem! Ez a hang szinpadias uram; ne csináljon drámát. Megigérte, hogy nem lesz szentimentális... Nevéssen, nevéssen! Látta, én olyan furcsának találom és nevetek rajta, hogy egy nő mindig egy férfi körül kering és megfordítva... Legyünk fatalisták; ha úgy tetszik, de ne csináljunk drámát. Ez unalmas. Beleegyeznek? Csak tréfát, sok tréfát, uram és mentül kevesebbet a regényes mártásokból, - fejezte be élénken, felvidulva a leány.

Lőrincz habozott a válaszsza.

- Nem csinállok drámát.

- Inkább vigjátékot, barátom, valami mulatságos, könnyű, tréfás dolgot, a miben kevés a mélység, sok a franczli. Manapság úgy is csupa szomorújáték a világ.

S a hölgy mosolyogva nézett a Lőrincz szeme közé.

- Mindenki Antónius akar lenni. Nem tudom megérteni, hogy miért? Látta, ez furcsa! Miért van az, hogy önök csak elkésve szoktak arra a bájos igazságra reá jönni, hogy minket egy Antónius csak akkor érdekel mélyebben, ha egyuttal Rómeó is? - A Rómeók kivesznek lassan, pedig kár, mert egy szomorú Antóniusnál még akkor is többet érnek, ha egyik felüket nem a Rómeó ábrándos rajongása kormányozza, hanem a bohóc Pipin szélessége.

A leány elhagyta helyét, s kezét nyújtotta Lőrincznek.

- Viszontlátásra, uram! Fatalista ön?

Lőrincz kipirult arcza állt s röviden, hevesen felelte:

- Igen. *Hiszek önben...*

- Bennem!

- Önben, kisasszony. Tudom, hogy badarság volna, ha *ebben* az irányban céljaim volnának a jövőre. Oh, nincsen semmi! Gondoljon rólam, a mit akar, - de ne feledje, hogy én hiszek önben, a sorsban és a véletlenben, a melyre bizalommal várok.

Sokat, nagyon sokat akart még mondani, - az a könnyű, alig észrevehető árnyék azonban, mely a hölgy arcza e pillanatban megjelent, letiltotta ajakáról a melegebb hangot. Elhallgatott, egy perczig habozva állt, azután szótlanul meghajtotta magát és elsietett.

Nem történt semmi. Illésházi Blanka okos leány. Annyi nyugalommal és annyi biztossággal nézett a távozó Rómeó után, mintha egy buta rabszolgáról lett volna szó, ki urnője számára egy pohár friss vizért siet.

II.

Első emeleti lakosztályában Illésházi nem csengette be vén cselédjét. Maga öltözködött, maga nyitotta ki a parkra nyíló ablakszárnyakat is. Megpillantotta leányát is, amint a Bathó-fiuval beszélget, de nem mutatott különösebb meglepetést. Visszafordult és tovább öltözködött. S egy kicsit jól érezte magát. Ebben a kékszinű teremben, melynek ódon butorai, nehéz függönyei és magas, faragott, antik tükre éppen tiz esztendővel vitték vissza a múltba, talán el lehet majd felejtetni, hogy nem úgy viselkedett, mint ahogy morális lényhez illő, hanem úgy, mint egy gondolkozó állat, amely nem akar ismerni semmiféle becsületes kényszert.

Ebben a teremben a tiz év előtti Illésházi Péter elevenedik meg szemei előtt, a ki akkoriban csak könnyelmű volt. Hibákat is csinált, de sohasem tervszerűen, mindig az alkalomnak és a kínálkozó pillanatnak hatásai alatt, a nélkül, hogy a következményeket előre kiszámította volna. Magára álló ember volt. Neje hamar elhunyt. Nem maradt senkije, csak a kis leánya, a kit egy előkelő fővárosi intézetben neveltetett: Ilyen »kedvező« körülmények között reá ért mindenre bőven, s nem kellett attól tartania, hogy szigorú családi kritikában legyen része. És ezek a kedvező körülmények voltak egyúttal okai annak is, hogy a nemes ur lassankint azok közé az emberek közé lépett, a kikről azt szokás mondani, hogy nem érdekesek. Stein báró szerint részint azért, mert semmi fogékonyságot nem tanusítanak a halászat felséges élvezetei iránt, részint meg azért, mert unos-untig csak a saját jól ismert tengelyük körül forognak az élet összes megnyilatkozásai között. Ez az út - mondogatta gyakorta a méltóságos ur - a nyárspolgári szintelenség útja, mely végeredményben a teljes elkopáshoz vezet. Szellő Ignác költő nem bátorzkodott nyílt véleménynyel alkalmatlankodni a méltóságos urnak, titokban azonban azt gondolta, hogy »az élet álom« (mondá Calderon). Epicur szerint a rózsák az emberekért vannak s Macchiavelli szerint: alkalmas pillanatban lelegetelendők. Mindezek alapján a *Potykák* szerzője korántsem tartotta immorális lénynek a nemes urat, hanem olyan bölcsnek, a kinek az »élet álma« iránt erősen kifejtett érzéke van, s egy egész bibliothéka tudománynál többre becsül egy meleg női nyakat.

A dolog azonban mégis csak úgy állt, hogy Illésházit semmi kitüntető vonás nem emelte felül azokon az emberi numerusokon, akiket összes torzsalkodásaikban és cselekedeteikben vagy az asszonyok láza, vagy a mindennapi kenyér illata hajtott. Az, a ki valamennyire ismerte magánviszonyait is, könnyen és nyugodtan alkothatott magának biztos véleményt róla.

Kisebb-nagyobb erényekből és hibákból alkotta a teremtés, mint sok millió mást még rajta kívül, s az elkövetett hibákért nem a társadalom rosszalásával sujtotta meg, hanem közvetlen környezetének ítéletével, mely mindig gonoszabb büntetés a társadalom szemérme által ki-mondott büntetésnél.

A világgal szemben, amelybe jó névvel, tekintélyes vagyonnal és sok testi előnnyel lépett, ezek a véletlen »birtokok« jól megvédték. Annyira legalább mindig, hogy a rosszaló vélemények mellett, elég öblös hang akadt védelmére is s ez leszállította ama hibáinak súlyát, melyeket a társaság rendszerint az egyén és a látszat szerint mér föl.

A közvetlen környezet ítélete ellen azonban senkit sem véd meg a név és a vagyon. Nem védte meg őt sem. A közelség megöli a látszatát, s kihámozza belőle a valót, a testet, a mely meztelen és a lelket, a mely üres. A környezet a közel, - a világ a távol. Közelről az egészen

finom, az egészen perfid vonásokat is meg lehet látni s ismeretessé válnak azok a lelki, vagy állati okok is, melyek néha mindent megtipró erővel hajtanak előre a szemtelenség útján. A távol!... Az a társaság színházi látcsöve, amely befolyásolható s az egyén szerint, akire szegezve van, válik bámulatos nyulékonytsággal nagyító üveggé vagy mikroskoppá. A tömeg igenis kérlelhetetlen, ha bukott emberről, nyomorult férfiről, vagy elkoptatott nőről van szó. A tömeg kárörvendő, gonosz és erőszakos. A tömeg térdre borul egyetlen fanatikus, lelkesítő szóra és csákányokkal zuzza össze előbbi szent oltárait - egyetlen őrző bestia rikácsolásaira. A tömeg vérszomjas állat, a mely felöklel és agyon kinez. A tömeg rosszabb, mint az állat, mert nem öl meg egyszerre, hanem izekre szed és külön öli meg benned az élet jogát. De a tömegnek nagylelkűségi rohamai is vannak. Bekötözi a sebet s a köteléket elfelejti megújítani. Hust ad az éhezőnek s megfedkeznek a vízről. Megvédi természetes gyermekétől az apát és elkergeti küszöbétől a vétkező asszonyt... Dicsőség a magasságban istennek, békesség ide alant az embereknek, imhol minden tökéletes közöttünk és minden a vallás dogmái szerint való... A látszatot, ezt a mindenki által szőtt fátyolt, mely a népek közösen teremtett hazugsága, névvel, vagyonnal könnyen meg lehet őrizni. Illésházi bőven tapasztalta, hogy ennek az erős várnak a védelmére mindig akad ember s ez többnyire megnyugtatta, mert ő, a maga részéről legalább, ebben sok kiengesztelő és fölmentő vonást talált.

Midőn azonban most, hazaérkezése első napján, öltözködés közben kinézett az ablakon, s lenn a kertben leányát pillantotta meg, csodálatos véletlen folytán egynémely aggodalma is akadt.

Nem tudott magának számot adni arról, hogy miért éppen most és miért nem akkor, a midőn édesnek találta a templom-utczai Nro. 28-as fészket - a tényen azonban nem tudott változtatni.

Egy csomó meleg fény özönlött be a terem nyitott ablakain, ebben a pillanatban azonban semmit sem látott ebből a bőséges fényből, hanem az motoszkált szép, magas homloka mögött, hogy a közelség nemsokára veszélyessé válhat reá nézve leánya mellett. Blanka - a méltóságos báróné Blanche huga - a haladó évekkkel szélesebb látókört fog nyerni s ki fogja találni majd azt is, a miről most még látszólag nem tudott semmit. Neki pedig majd tapasztalnia kell, hogy saját gyermeke mellett, aki fölött a természet jogát megszerezte, lassankint el fogja veszteni ezt a jogot és alárendelt helyzetbe süllyed.

A nemes úr érezte, hogy az a most még eléggé biztos talaj, melyen áll, abban a pillanatban, midőn leánya megsejti azt a magányos halmot, a mely alatt Bathó Mihály szegény kicsiny felesége, a boldogtalan Anna porladozik csendesén, meg fog indulni a lábai alatt és meg sem áll addig, amig vagy egy lealázó jövőbe, vagy a morális megsemmisülésbe nem zuhan alá. - S ennek a legalább is kellemetlen érzelmeknek a hatása alatt Illésházi ismételtén is föltette magában, hogy leányának se arról a bolond kicsi asszonyról nem szabad megtudnia semmit, se pedig arról a vig és divaj tarantelláról, mely három esztendeig az örömek tündérházává avatta föl a Nro. 28-at. Spuller Ilka nem fogja elárulni. Kevélyebb, szebb és hiubb, - vagy ha úgy tetszik: becsületesebb, semhogy ilyen uton akarná visszaszerezni egy gyáva embernek a szívét. El fog tűnni a templom-utczai fészekből, magával viszi a gyermekét is, s legfőlebb tiz esztendő múlva fogja majd ismét fölkeresni, ha életben marad s a gyermek neveltetésére pénz kell.

A gyermek, a gyermek....

Illésházinak elszorult kicsit a szive. Megállt az ablak mellett, visszaidézte emlékezetébe azt a kis gyermeket, aki övé, s akit össze-vissza csak háromszor-négyszer látott. Haszontalan csöppség az egész; nagy bábész szemei vannak, piczi szájacskája, tömzsi, kövér kis keze, olyan, mint egy rózsás piskóta... S az övé, az övé... Kutya nem hagyja el a kölykét, farkas agyonvereti magát előbb; ő elhagyta, eltitkolta, kilökte anyjával együtt a sokaság közé. Illésházi Péter nemes ur alábbvaló a kutyánál, s a farkasnál gyávább...

Leánya kiérkezett a fák alól. Tíz percz mulva itt lesz, reggelizni fognak; miképpen nézzen a szeme közé és milyen hangon tiltsa meg neki, hogy ne álljon szóba a Bathó fiával többet? - S a nemes ur magában mormogta rosszkedvűen:

- Ennek meg kell lenni; ennek *okvetlen* meg kell lenni...

III.

Leült egy széles, puha karosszékbe az ablak mellé és várt. Kiszinezte, kiszámította magának előre, hogy mit mond meg a leányának és mit hallgat el. Ezután nagyon meggondolja, hogy mit emlitsen, mit ne. Vigyázni kell. Az árnyak nőnek...

A szembelevő falon drága flórenczi üvegre festve függött az ősrégi, sasos Illésházi-czimer, családjának e sok száz esztendő's ékessége. Isten tudja, mióta függ ott mozdulatlanul, - talán poros is már egy kicsit. Vajjon lesz-e, aki újra aranyozza, ha ő meghal? Ő az utolsó férfi. Ha becsapják utána a sirbolt vasajtáját, meg lehet fordítani rajta a czimert. Ő egyedül a mult és a jelen. Utána nincsen jövő. Volna egy fiucska, volna... Egy gyenge ág, az ő hajtása, az ő szegény kicsi fia, - de mit mondana hozzá a kaszinó, a társaság, a méltóságos tante, - a látszat?

Ah! a látszat...

Illésházi nem arra gondol, hogy talán mégis csak igen nagy árt követel tettetett tájékoztatlan-ságáért az illedelmes világ, hanem arra, hogy végső esetben, ha minden kötél szakad, van itt jobbkézt a tükör alatt egy bársony tok, s abban egy csontnyelű, finom pisztoly. Eddig még csak tréfából nézett bele a csövébe, de mintha már akkor is csufolkodó ördögök guggoltak volna körbe a reczés szélein s a nyelvüket öltögették volna reá.

Meghalni könnyű. Egy pár teuton bölcsész különben már abba is belemohosodott, hogy az élet nehézségeit bizonyitgatta a jóízű emberiségnek, amely természetesen nem hallgat rájuk.

S az, ha megfordítják utána a griffes czimert, még a kisebbik baj. Sokkal nagyobb baj volna, ha a saskörmöket egy parasztnak az ökle tördelné ki, még pedig a saját leánya beleegyezésével, a kinek sajátságos, heves, exczentrikus lénye még a földgömb legostobább mulatságával, a halászattal foglalkozó egészséges Stein bárónak is feltűnt. Ha férjhez lehetne adni, minden megváltoznék. Egy jóra való, eszes fiatal ember kellene, a ki le tudná igazni benne az egészségtelen hajlamokat.

Kellene, de honnan?

Egészségtelen hajlamok, »sajátságos« jelző, - miért? Illésházi nem tudta okát, ezeket az előkelő hangzású kifejezéseket azonban annyiszor hallotta a méltóságos rokonságtól, hogy végre maga is hinni kezdett bennük. Leánya csakugyan exczentrikus teremtség, akire esetleg még igen nagy katasztrófák várnak.

Az ajtó e pillanatban kinyílt és belépett rajta a leány. Színes volt és friss, mint a rózsa.

- Jó reggelt, atyám! kiáltotta mosolyogva.

A nemes ur felkelt, elébe sietett és megcsókolta gyöngéden az arcát.

- Jó reggelt, Blanka! A kertből jössz?

- Igen! Körülbelül másfél óra előtt már itt voltam egyszer, de akkor még aludtál. El vagy fáradva?

- Nem vagyok. Ki volt az, akivel beszélgettél?

- Nem ismered?

- Mintha már láttam volna valahol...

- Bathó Lőrincz, az öreg Bathó fia.

- Ugy?

- Nagyon derék fiatal ember - folytatta minden különösebb melegség nélkül a leány s leült atyja mellé a kerevetre - sokszor táncoltam vele az egyleti bálon, igen jó táncos volt. Amikor aztán pár hét előtt kívánságodra elhagytam az intézetet s ide költöztünk - egyszer csak kit pillantok meg a faluban? Bathó Lőrincz urat. Igen bizony! Ott hagyta a fővárost, s most állítólag atyjának segít a gazdaságban. El kell, hogy higgyem. Ha a troubadourok korában élnénk, akkor persze volna annyi hiuság bennem, hogy egyebet higgyek - így azonban nem fizeti ki magát a romantika.

Illésházi egy cseppet sem találta nevetségesnek ezt a dolgot. Szem előtt tartotta, hogy mennyit mondjon, - leányának félig őszinte, félig gunyolódó megjegyzéseit azonban nem hagyhatta válasz nélkül.

- Ez az idő talán nem egészen alkalmas, kedvesem, arra, hogy bizonyos dolgokat figyelmedbe ajánljak, annyit azonban már most is elárulhatok, hogy ez a fiatal ember nekem egy cseppet sem rokonszenves.

- *Miért*, atyám?

Természetes és egyszerű kérdés. A nemes ur kitérőleg felelt reá:

- Majd elmondom később....

- Miért nem azonnal? Meg lehetsz róla győződve, hogy ha kifogásaid csakugyan alaposak, tartózkodni fogok tőle, hogy ezekről a kifogásokról magam szerezzek meggyőződést.

- Elégedj meg egyelőre annyival, hogy nem hozzád való. Majd megtudod a tante-tól, hogy miért.

- A tantika!

- Én nem magyarázhatom meg.

- Tehát a tante...

- Én csak annyit látok, hogy ez a fiatal ember tulságos érdeklődéssel van irántad, s ez kellemtelen.

- Neked.

- *Neked is*, Blanka, - felelt nyomatékkal a nemes ur; - én legalább fölteszem rólad, hogy igen. Azt hiszem, hogy csak az unalom és természetes gyöngédséged birtak reá, hogy közeledését már első alkalommal nem utasítottad vissza. Hanem talán elég is ebből ennyi. Meg vagyok róla győződve, hogy sokkal nyugodtabban gondolkozol, semhogy azokat a korlátokat, melyeket mindnyájan tiszteletben *kell*, hogy tartsunk, figyelmen kívül akarnád hagyni.

- Nem atyám, nem! S a hölgy mosolyogva ingatta fejét; légy egészen nyugodt... A tante meg fogja látni, hogy tanításait mélyen szívembe véstem s az embert nem belső értéke, hanem külsőségei, neve, ruhája és színei után ítélem meg.

- Nem ezt mondom...

- Tudom! Nem is rólad van szó, hanem a tantikáról.

- Bizonyos dolgokban a tantinak mindig igaza van.

- Kivéve, ha férjről van szó...

- Főleg, ha férjről van szó, felelte még erősebb nyomatékkal Illésházi, mint az imént. Sajnálom, hogy ezuttal nem terjeszkedhetem ebben a kérdésben a bizalmas természetű részletekre is, - eljön azonban ideje annak is, hogy ezeket a részleteket te magad fedezed föl.

- Soha, soha!

- Majd meglátod...

- De, atyám! Ha száműzöm ezt az urat, nem fedezhetek föl semmit.

Illésházi megnyugodva hagyta reá, hogy igaz. Jobban is szereti, ha ezek a fölfedezni való dolgok sohasem kerülnek sorra.

- Sokkal kellemesebb lesz, ha a kölcsönös magyarázatok elmaradnak, - felelte gyorsan és felállt. - Ne bántsuk most ezt a kérdést, édesem. Remélem, te se foglalkozol vele szívesen.

- Miért ne, atyám, - husz éves vagyok.

A nemes ur ezt a fordulatot se találta kellemesnek. Egyhamarjában felelni se tudott reá. Csak úgy félhangon dunnyogta:

- Az igaz... az igaz...

- Bizony igaz! kiáltotta tréfás pathosszal a leány; husz év fellegei repülnek össze fejem fölött, s a virágnak megtiltani nem lehet... Gyönyörű frázis! Ah, atyám, ha ti ott a parlamentben egy fényes májusi nap délelőttjén egyszer ki mernétek mondani a nők teljes szabadságát, milyen más képet nyerne a világ! Sohasem volna például reá szükség, hogy egy husz éves leány oly komoly gondokat okozzon atyjának, mint a milyeneket én okozok neked. Rám hárítanád a felelősséget és én nem tehetnék neked szemrehányást, hogy a »társaság« egy-egy illatos, selypítő, pipiskedő »r«-t kényesen kimondó gentlemanjéhez szeretnél férjhez adni.

Illésházi tiz percz mulva rájött, hogy ez a társalgás meglehetősen üres. Nem is feszegette tovább a dolgot se aznap, se másnap, se harmadnap. Délután kilovagolt, bejárta az uradalomhoz tartozó összes gazdasági tanyákat, s csak este felé jött megint vissza. Régebben mindig némi megnyugvással tette meg ezt az utat. A szántóföldeken sárguló vetés, mely lusta hullámmozgással mozgott a szélben, a munkások jókedvű dalolgatása, s a széles, hatalmas arányok a természet roppant háztartásában, kiengesztelő erővel hatottak reá. A színeknek és a körvonalaknak e tökéletes harmóniája enyhe nyugalomba ringatta el ideig-óráig a lelkét. Addig, míg künn tartózkodott az isten szabad ege alatt, hajdani *én*-jének vidám temperamentuma lopódzott be ismét a szívébe, s kiűzött onnan minden fekete pontot, minden önvádat, s a lelkiismeretnek azt a fel-felsívó hangját, melyet ezuttal nem tudott elhallgattatni a szándék.

A nemes ur érezte, hogy immorális ember, a ki e mellett még közönséges is. Külső alakja fényes és előkelő, belső lénye kopott és mindennapi. Egy csomó könnyelmű örültség a multban; hóbortok, szeretkezések, kalandok és fidéles hunczutságok: ezek a határtjelölő fák, s a megbánás ellen önkénytelenül tiltakozik benne a nagyuri konvenczió, hiába akarja magára erőszakolni néha, hogy képes volna reá. Dehogy képes, dehogy képes!... Nem bán meg semmit. A hiba beismerése csak egyik oldalán jele a lelki erőnek, a másik oldalán megalázkodást jelent, s Illésházi csak erre a másik oldalra figyelt.

Hazaérkezése negyedik napján egész délutánja tönkre volt téve.

Szivarozott a kék teremben, s eközben megpillantotta az öreg Bathó fiát, a ki éppen abban az időben lovagolt ki az erdő felé. Ez elég volt arra, hogy rosszkedvű legyen.

Leánya az ablak mellett ült, s valami kézimunkával bibelődött. A méltóságos familiáról beszélgettek. Az egészséges báróról, a ki egy ma érkezett levélben jelentette be, hogy ha csak valami közbe nem jön, két hét múlva leutaznak.

Illésházi beásta magát a székébe, kezébe vett egy ujságot, s látszólag azt olvasta. Tekintete azonban minduntalan leányára tévedt. Husz éves, husz éves... gondolta nyugtalanul. Ez a tudásnak és a benső szükségnek a kora, a mely czélokot keres, s természetes kielégítés után vágyakozik. Ez a női láz veszélyes ideje, a mely könnyen fokozható az eszméletlenségig.

- Blanka!

S a nemes ur lecsapta kezéből az ujságlapot. A leány összerezzen. Melle kidagadt a csipke alatt, s az ajaka mozgott. Egy lehellet különben az egész. Illésházi Blanka husz éves, okos leány, a ki azt teheti arczával, a mit akar. Nyugalmat parancsol szemeinek, s a tekintet fénye ime már nem ragyog úgy, mint az imént.

- Parancsolsz, atyám?

- Semmit, édesem, - felelt hirtelen a nemes ur; - faluhelyen azonban minden érdekli az embert. Nem volt itt a plébános? Azt hallottam...

- Délelőtt tizenegy órakor itt volt.

- Sajnálom.

- Majd eljön holnap.

- Helyes! Valami pletykáról is hallottam... Az öreg Bathóról és a fiáról. Hallom, hogy háború ütött ki köztük. Lenn beszélte egy kertész az üvegházban, hogy Bathó úgy ordított a fiára, mintha egy huszár-eskadron-t vezényelt volna. Mulatságos ember... Hallottad?

- Igen.

- Honnan?

- Ugyanabból a forrásból, a melyből te.

- Voltál az üvegházban? Mikor?

- Nem az üvegházban, hanem az alsó pavillonban; ma reggel nyolcz órakor.

- Ilyen korán?

- Mindennap. Rendes sétaidőm. Az üvegházba csak akkor megyek be, ha esik az eső.

- Azzal az izé... Lőrinczel is a pavillonban találkoztl?

- Igen.

Illésházi elhallgatott. Magában azonban kimondotta arra a pavillonra a halálos ítéletet. El fog pusztulni a föld színéről. Nem őrzi meg a hozzáfűződő kegyelet se, a mely részben nagyatyja emlékéhez tapad. Az ősz Illésházi István ebben az ódon stilű pavillonban tartózkodott élete vége felé legszivesebben. Ott pipázgatott, ott szidta ispánjait, s annak a széles bőrdívánjain aludt délutánonként, a mig két nagy szürke agara az ajtó előtt feküdt. - Illésházi Péter földig rontatja ezt a koppadt, zöld salukáteres pavillont...

Kelletlenül fészkelődött székében s élénken fordult az inas felé, ki éppen e perczben nyitott be alázatos képpel az ajtón.

- Mit akarsz?

- Egy ember kíván beszélni nagyságoddal.

- Kicsoda?

- Bathó Mihály.

- Ah! Bathó...

Illésházi meglepetve ugrott fel a székről, de mielőtt szóhoz juthatott volna, leánya is felállt s parancsoló mozdulattal intett az inasnak.

- Elmehetsz. Vezesd a kis szalónba azt az urat.

Az inas meghajtotta magát és elsietett. Illésházi boszankodva fordult leányához, s kérdőleg nézett a szeme közé.

- Te akarsz elfogadni azt az embert?

- Nem atyám; hanem te magad...

Illésházi legyőzte izgatottságát, s egykedvűen, elutasítólag felelt.

- Sajnálom; nem fogadom el.

- Az lehetetlen!

- Ugy?... Kérlek, kedves Blankám, én kétségkívül nagyon szeretem, ha teljes önállóságnak adod jelét, akkor azonban, midőn az én elhatározásomról van szó, nem volna talán felesleges, ha előbb az én véleményemet is megkérdeznéd.

- Bocsánat, atyám...

- Tudom, tudom! Nem akartál megsérteni. Ez, a mit mondtam, most már csak a jövőre vonatkozhat, - folytatta a nemes ur, s megjelent ajaka szélén az a hideg mosoly, a mely szép, tiszta arcán tiszteletet és tartózkodást parancsolt, - remélem különben, hogy ezeket nem lesz alkalmam még egyszer elmondani.

A leány kipirult arczczal, megszégyenülve állt. Illésházi látta, de nem akarta látni. Megfordult, betette szivarját a hamutartóba, közbevetőleg megjegyezte, hogy mindjárt vissza fog jönni, s azzal elhagyta a termet.

- Atyám...

Nem hallja senki. A leány pillái megnedvededtek, s lehajtott fővel, megzavarodva foglalta el ismét helyét az ablak mellett. Megsértette atyját. Bocsánatot fog tőle kérni. A meglepetés hatása alatt gyöngédtelenségre ragadtatta magát, de jóvá fogja tenni mindjárt, még ebben az órában, a mint a vén ember eltávozik.

NEGYPEDIK FEJEZET.

Illésházi a kis szalón felé tartott. Mielőtt belépett volna, megállt a tágas folyosón, a hol gazdag, déli növényzet közé magas, aranyos tükör volt felállítva. Belenézett a tükörbe, megigazitotta nyakkendőjét és mosolyogni próbált. A próba kitűnően sikerült. Az „arany paraszt” nem fogja észrevenni, hogy látogatásával majdnem zavarba hozta az intelligens, büszke, nemes urat.

Még egy simítás a mellény finom posztóján, s azzal minden rendben van.

- Lássuk a medvét... mormogta, vállat vonva, s azzal benyitott a kis szalónba, a hol Bathó Mihály várakozott reá.

Illésházi könnyű főhajtással üdvözölte, s nem találta feltűnőnek, hogy Bathó nem fogadja el a köszöntését. Azután egy székre mutatott, a csontos, vállas öreg ember azonban ezt sem fogadta el, Illésházi pedig ezen sem csodálkozott. Hadd álljon hát ez a makacs, vén ember, ha neki ez az állingálás kényelmesebb. Ő maga leült egy ruganyos bársonyszékbe s udvarias hangon kérdezte, hogy miben állhat rendelkezésére.

- Fiam dolgában jövök, - mondotta Bathó.

Illésházi olyan tekintettel pillantott föl, mint a ki erősen meg van lepetve, s egy csomó érdekes magyarázatot vár.

- Fiam elvesztette az esztét...

- Ah!

- Nem bírok véle, - folytatta az öreg, - ha kérem, megígéri, de nem tartja meg; ha parancsolok, ellenszegül. Megparancsoltam neki, hogy maradjon otthon, vagy járjon, a merre akar, csak az ur parkjának a tájékára ne. Nem engedelmeskedik. Reá akartam beszélni, hogy menjen neki a világnak, válaszszon ki magának egy olyan helyet a földgömbön, a mely tele van gyönyörűséggel, adok hozzá pénzt annyit, a mennyit akar, - nem fogadta el. Fenyegettem, hogy elkergetem. Azt felelte rá, hogy mondjam meg az óráját és rögtön elmegy.

- Originális fiatal ember.

- Az. Oda vagyon kötve az ur leányának a szoknyájához.

- Azaz, leányom, Illésházi Blanka, volt olyan szives és leereszkedő s szóba állott az - izével - az ön fiával, mondjuk...

- Legyen úgy. Azért jöttem, hogy megkérjem valamire.

- Engem, barátom?

- Az urat.

- Nagyon szivesen.

- Instálom, tiltsa meg leányának, hogy reggelenként a kerti filagória tájékán sétáljon.

- Az a kopott pavillon...

- Elég nagy a kert, - folytatta változatlan hangon az öreg, - sétálhat benne máshol is kedve szerint, a hol nem láthatja a fiam... Megteszi az ur?

- Furcsa kérés ez...

- Nagyon furcsa. Megteszi, instálom, vagy nem?

- Sajátságos dolgot kíván tőlem. Éppen úgy hangzik az egész, mintha én nem atyja volnék a leányomnak, hanem porkolábjá.

- Megteszi, vagy nem?

- Szó sincs róla! Operette-izü kérés, s ez nem szinpad.

Bathó közelebb lépett Illésházihoz, s a szeme közé nézett. Összevont vastag szemöldöke alól tele mélységes gyűlölettel villogott ki a szeme, s a tekintete mintha lelkének legzavarosabb sötétségében fogant volna. Rekedtes, kellemetlen hangon beszélt.

- A mig bejöttem, instálom, ennek az uri háznak a czimeres kapuján, kétszer fordultam vissza. Esztendők óta kerülöm ezt a helyet, mert jobban utálom, mint a bünt. Tetszik rá emlékezni, hogy miféle okom vagyom reá.

- Tudom, tudom...

- Tudja... A mikoriban megrontotta nagyságod a feleségemet, s az a boldogtalan elpusztult tőlünk, - eljöttem és azt mondtam, hogy agyon lövöm az urat, de ti hitványabbak vagytok, semhogy miattatok piszokba keverjem magam. Én szedtem fel a nyomoruságból azt a szerencsétlent, - nagyságod ide gyűjté vala léha pajtásait és gunyt üzenek tivornyáik közben belőlem is. Én vettem feleségül, hogy legyen háladatos társam, - nagyságod azt mondtotta rólam, hogy bogáncs való a számárnak, nem rózsa. Azután született egy fiugyermekem, a ki nevemet és becsületemet lészen öröklendő, - nagyságod azonban nem riadott vissza a büntől, hanem elcsalta tőlem az asszony szeretetét, befonta, kiszivta, tönkretette. Azután meghalt az asszony... Emlékszik még reá, instálom, így volt.

- Nem egészen így...

- Jól van. Ugy volt hát egészen, a miképpen nagyságod emlékszik reá. Gondoljon vissza most már arra, hogy mit mondtam én, a mikor utoljára jártam ebben a becsstelen házban. Azt mondtam, hogy nem lövöm ki nagyságodra a fegyveremet, de ha még egyszer megkeseríti életemet a fajtája, - akkor megölöm. Nem játszottam a szavammal, s immár vén is vagyok. A falu azt mondja, hogy a pokollal vagyok czimboraságban és a falunak igaza van. Sok eszten-deje hurczolom az átkát... Ha nem parancsolja meg a gyermekének, a mit én kívánok, akkor kiszabadítom magamból a poklot és nagyságod fejére döntöm azt a kutya keresztet, a mely alatt most az én térdem kalácsa roskad!

Illésházi csendesesen ingatta fejét. Időközben megint szivarra gyujtott, s a szivar nem szelelt. Annak a kiigazításával bibelődött. Azután felnézett, s egykedvű nyugalommal, lassan, álmosan felelt.

- Ez minden? Lesz folytatása?

- Nem lesz.

- Szép! No hát ennyiért kár volt ezt a szenvedélyes szónoklatot megtartani. Szerencse különben, hogy csak a felét hallottam.

- Megtetszett érteni jól!

- Ah! jól... Csakhogy reám nem hat az efféle többé. Elfásultam, barátom, tele vagyok spleen-nel és pesszimizmussal. Azonban legyen hát úgy, a mint ön kívánja. Ne mondhassa, hogy Illésházi megtagadja polgártársaitól az ilyen apró szivességeket. Meg fogom mondani leányomnak, hogy ne menjen többé a pavillon felé. Egészen nyugodt lehet. Illésházi Blanka - *az én leányom*. Eddig is csak az ön fiának holdkóros szemforgatásai és mulatságos erőlködései szórakoztatták, itt falun... tudja... a hol nincs különb komédia ennél. A mi pedig a fenyegetéseit illeti, kedves barátom uram, ezekről, ha úgy tetszik, ne beszéljünk többet. Ez annyira

gyermekes ötlet - elég jó ötlet - hogy, ha kissé jobb kedvem volna, bizonyára hálás tapsoló publikuma lennék. A szegény Anna -

- Ne vegye ajakára nevét!

- Bah! Mi baja megint?

- Megtiltom! kiáltotta villámló szemekkel Bathó. Inkább ordítás volt az.

Illésházi nyugodtan fútt ki szivarja füstjét.

- A mérge árt ebben a korban, - felelte hidegen, mosolyogva, s visszacserélte jobb lábát a balra, mint a ki egyébképpen kitűnően érzi magát. - Hidegvér, tisztelt barátom, hidegvér, különben sohasem méltóztatunk egymást megérteni, s ennek a mostani komoly diplomáciai tárgyalásnak semmi különösebb eredménye se marad.

- Az ur leánya -

- Csendesen! csendesen! Leányom nincs messze innen, s ha meghallja, bizonyosan azt fogja gondolni, hogy a kocsisomat szidom. Ne nézze kérem a földet. Értsük meg egymást. Látta, oly békés hangulatban ülök itt önnel szemben, mintha nem a tulajdon födelem alatt mondták volna szemembe, hogy körülbelül minek tartanak. Nem sért és nem bánt ez a dolog. A milyen unatkozó, fád hangulatban vagyok, azt hiszem, igen mulattatna, ha egy pár kifejezetten nyílt címet is hallanék. Megelégszem azonban ennyivel is. Jól esik az embernek, ha néha-néha őszintén kibeszélheti magát, s nyájaskodás közben egy pár népiesen zamatos kifejezést is beleröpít a levegőbe. Kedvesem, én annyira unok már mindent, hogy a legerősebb fűszerre van szükségem, ha azt akarom, hogy megérezsem az étel ízét. Ezért van például az is, hogy nem irtózom a legszenvedélyesebb drámai jelenetektől sem, - sőt ha kívánja, feltűröm szépen a kabátom ujját s egynéhány angol boxpuffot váltok önnel. Nagyon szívesen! Ön megtámadna - én visszalökném - tuss! Én dobantanék, ön dühbe jönne, piff, bumszti, tralala! Halt!... Nagyszerű, lelkemre, nagyszerű! Ön a földön hemperegne, én pedig részvéttel hajolnék ön felé és bocsánatot kérnék, ha esetleg nagyon meg találta volna magát ütni.

- Elég a tréfa! - kiáltotta Bathó, s olyan mozdulatot tett, mintha most mindjárt torkon készülne ragadni az urat.

Az csendesén hintázta magát a széken és eldobta a szivart. Halavány, tiszta arcán egyetlen vonás sem változott meg. Átlátszó volt rajta minden; a szeme nyugodt, ajaka fagyos, s ismeretes lenéző, kihívó mosolya játszadozott rajta. Ez a mosoly forralta és égette Bathó vérért. Minden izma megrándult tőle. Homlok ereit majdnem kilökte az örülten rohanó vér.

Néhány veszedelmes pillanat telt el.

- Most már csak arra vagyok kíváncsi, - mondotta végül a nemes ur - hogy lesz-e még folytatása ennek a dolognak, vagy nem lesz? Az eddigi eredmény nem sokat ér. Tárgyalásainkban sok a fölösleges mártás, kevés a mag. Változtassunk, ha úgy tetszik, a dolgon és keressük a magot. - Leányomat meg fogom kérni, hogy ne menjen többé a pavillonhoz. Van még valami, a mi érdemesnek látszik arra, hogy meghallgassam?

- Van!

- Csendesebben, barátom, semmi crescendo a finálékban, csak szépen, lépésben, andante moderato... Ez sokkal többet ér. A vonók méla hangja hatásosabb, mint a kúrtharsogás.

- Csufot üz belőlem...

- Bocsánat, mivel? Nem gondolnám -

Bathó a falon függő Illésházi-czimerre nézett, s a következő perczben váratlanul, kurtán elkaczagta magát. Nem volt hangja ennek a rövid kaczajnak, csak tompasága, a mi visszatetszett és fenyegetése, a mi ingerelt. Illésházi meglepetve hajolt előre székén, s nagyon furcsán nézett a vén ember szeme közé. Bathó Mihály azonban hamar eloszlatta aggodalmait. Intett, hogy tessék csak egészen nyugodtan maradni, nem bolondult meg, jól tudja, mit tesz. S azzal rámutatott botjával a czimerképre.

- Szép czimer... Méltóságos, drága...

A kertben énekeltek. Két parasztleányka, gyomlálgatás közben, énekelgette dudorászva a világ szép Marion leány históriáját, a ki egy őszi napon karjára vette kicsi batyuját és elindult a mezőkön keresztül idegen vidékek felé. Megcsalta szegényt egy urfi és ott hagyta nála nyomorúságban a gyermekét is...

- Nagyon ékes czimer... - mondotta még egyszer Bathó.

Illésházi visszacserélte bal lábát a jobbra és ráhagyta, hogy az. Szép czimer, ékes czimer - mi bajod vele?

- Fiam szereti az ur leányát, - folytatta csendesebb hangon Bathó. - Nagyságod leánya formás és a mi fő, gazdag, - én pedig kapzsi vén ember vagyok. Aztán meg az is benne vagyon ebben a dologban, hogy ha nagyságod vétett ellenem, illendő volna talán, hogy a leánya jóvá tegye. Az én keserűségem számár dolog! Azt gondoltam tehát, hogy letészek a haragról, elfeledem a szivembe ütött sebet, s jó néven veszem, ha nagyságod leánya kegyesen veszi az én fiam szeretetét.

- Nem értem, - mondta Illésházi gyanakodva.

- Mindjárt, instálom, mindjárt... A magam fajtájából való ifjú ember ugyan nincsen hozzászokva olyan hitveshez, mint a milyen egy finom uri leányból válnék, - tetszik esmérni Lőrincz fiamat, csupa vas és izom az egész fiu, olyan, mint egy kinőtt medve, - hanem hát majd ügyelve fog véle bánni, nem rontja el a puhaságát, vigyázni fogok reá magam is, a mig meglesz az első gyermek...

- Micsoda buta beszédek ezek?

- Okos beszédek, nagyságos uram, - a mint illik. Látom, hogy nem méltóztatik ráhajtani a szómra, hát most már én vetem át egyik vállamról köpönyegemet a másikra és kezére járok a fiamnak, hogy célját érje.

- Uram!

- Oh, instálom... én és uraság... Bathó Mihály, ki zsellérek ivadéka; »uram«... A fiam, az igenis ur. Ha fölveszi a száz pengős fecskefarkos köntösét, a fényes topánkáját, a magas tetejű kalapját, a kit tizenkét pengő forinton vásárola Pesten, s kiírja piros betűkkel a homlokára, hogy Bathó Lőrincznek hívják, a ki elvégezte a törvényt az egyetemen, s most háromszáz ezer pengő forintot ér meg a jobb keze gyűrűsujja, az instálom, igenis ur.

S az öreg fölemelte gögös mozdulattal a fejét.

- Ha pedig én úgy akarom - folytatta mellére ütve - hogy parádét csináljon a fiam, hát akkor még odalökök neki százezer pengőt, s olyan »uram« léssen belőle, mint egy király. »Arany-paraszt« a nevem, nagyságos uram, ne feledjük!.. A fajtám az paraszti vér - abból való a fiam is, hanem ez nem tesz semmit. Oda fog illeni szépen az ur leányához.

Illésházi ingerülten markolta meg a szék karját.

- Miféle örültség ez!

Bathó még csendesebben mondta:

- A méreg árt ebben a korban. Igaza vagyon nagyságodnak; instálom, ne feledkezzék meg azokról, a miket beszél. Nincsen ebben az én plánumomban semmi hóbort. A nagyságos Illésházi familia finom, uri gyermekét összekerítjük a zsellér Bathók unokájával. Annyi éppen, mint a mikor nagyságod dán vizslája az én komondorommal szeretkezett össze. Illeni fognak egymáshoz. Kibékül a kisasszony a sorssal, a mit maga keres. Nagyságod peczkes dán vizslája is hizelegve nyalogatta komondoromat, csakhogy kölykeket kapjon...

- Vigyázzon, Bathó! Ebben a teremben csak egy paraszt van!...

A vén ember lenézett a nemes urra, s éppen azon a hangon vágta vissza:

- Ebben a teremben csak egy gazember van, nagyságos uram és az nem én vagyok!

- Az ördögbe!

- Lassan...

- Takarodjék!...

Illésházi felugrott a székről. Reszketett, elvesztette önuralmát egy perczig, két perczig, három perczig... Aztán hirtelen magához tért. Mit akar? Mire való ez a harag? Előnyt nyer a másik. Elveszti lábai alól a talajt. Vissza!... S a mi szenvedély kiforrt az ajakán, azt hagyta, hogy elpárologjon, a többi lapuljon vissza mellébe és maradjon békén.

Bathó nézte mozdulatlanul és várt.

- Várom, hogy kidobasson, - mondotta, gőggel.

- Nem úgy értettem...

- Hanem -

- Hanem úgy, hogy ehhez a hanghoz nem vagyok hozzá szokva, - s egy kissé frappirozott... Semmiség; már elmúlt. Régen volt, a midőn utóljára hallottam ilyen hangot, - ennyi az egész.

- Meg fogja szokni.

- Nem fogom -

- Meg kell, hogy szokja, ha közénk elegyednek.

- Nem elegyedünk önök közé. Leányomnak komolyan meg fogom mondani azt, a mit ön kíván. Ez el van határozva. Sajnálom, hogy imént gunyt üztem a kéréséből. Jóvá teszem.

Bathó megvetéssel méregette. Azután megrántotta a vállát, elfordult és kurtán, nyersen így szólt:

- Fél immár nagyságod és alázatos. Jól van. Megtehetném, a mivel fenyegettem, ha nem szép szerin, hát erőszakkal, de nékem nem elég jó a fajtája. Megtartsa azonban, a mit ígér, mert én is megtartom, a mit kimondottam. Adjon isten!

Azzal fejébe nyomta kalapját s otthagya az urat. Künn erősen becsapta maga után az ajtót.

Illésházi még ott maradt egy darabig a kis szalónban, s az ablakhoz lépett. Zavaros, heves gondolatok kergették egymást az agyában, egyik képtelenebb és mesésebb, mint a másik. Egy dolgot azonban egészen tisztán látott. Belátta, hogy botrány előtt áll, a melyet minden áron meg kell akadályoznia. Bathó nem tréfál. Elejét kell, hogy vegye az összetűzésnek, különben olyan természetű vihar támad, a melyért egyedül őt fogják felelősségre vonni.

Visszament a kék terembe.

A leánya elébe sietett és bocsánatkérő, szelid hangon mondta:

- Bocsáss meg atyám, az imént akaratlanul többet mondtam, mint - a mennyi illő lett volna. Felejtsd el. Többé nem történik; engedelmes leányod akarok lenni.

- Szót sem érdemel, kedvesem, - felelte a nemes ur, s megsimogatta szórakozottan a hölgy fejét, - biztosítalak, hogy már nem is emlékezem reá. Sokkal kényesebb dologról van szó.

- Bathó?

- Igen.

- Mit akart?

- A fia dolgában jött - félti a fiát.

- Tőlem?

- Tőled. Ki is mondotta nyíltan, minden tartózkodás nélkül. Lásd kedvesem, így jár az ember, ha - nem válogat. A származás előbb-utóbb jogait követeli. Bathó fölkért engem, hogy vegyem kezembe a dolgot és ne engedjem meg neked, hogy fia közeledését szívesen vedd.

- Tréfálsz, atyám?

Egy kis zavar volt ebben a kérdésben, s némi pir a leány arcán. Illésházi észrevette.

- Nem tréfa, édesem, - sőt sokkal komolyabb dolog, semmint két percz előtt még magam is gondoltam volna. Megfontoltam tehát a dolgot és úgy találtam, hogy az öreg Bathó kívánsága végre is egészen méltányos. Elmondotta, hogy mivel ő hiába kéri fiát -

- Hiába kéri... ismételte élénken a leány; azt mondod, atyám...

- Nem én, hanem ő. Panaszkodott. Fia ellenszegül akaratának. Szóval, azért látogatott meg, hogy mivel ő, az apa, hiába kéri fiát, szeretné, ha te meghallgatnád óhaját és nem nyujtanál módot többé arra, hogy lásson. Más szóval: Bathó arra kér, hogy ne menj többé a pavillon felé se, hanem add értésére a fiának, hogy közeledése neked kellemetlen.

- Sajátságos kérés...

- Eleintén magam is annak láttam. Később azonban igazat adtam neki. Falusi idill az egész - van bennem annyi igazságszeretet, hogy ezt beismerjem - de talán már elég belőle ennyi. Az ember végre is igazat hajlandó adni a közmondásoknak, s nekem például most annak a bizonyos kutra járó korsónak a története jutott eszembe - fejezte be Illésházi és mosolyogni kezdett.

Leánya hallgatva nézett maga elé. A nemes ur figyelmesen vizsgálta finom, fehér arcát, s könnyű, tréfálkozó hangsúllyal folytatta tovább:

- A tante bizonyára igazat fog nekem adni, ha most én is arra kérlek, hogy lehetőleg kerüljük a botrányt, a melyre semmi szükség.

- Nem értelek, atyám...

S a leány tartózkodva, de megváltozott hangon, némi éllel kérdezte:

- Ki akar botrányt csinálni - négyünk között?

- Csak *kettőnk között*, gyermekem, - felelte Illésházi, s egy pillanat alatt leveszett ajakáról a mosoly. - Azokat az embereket, beleegyezéssel, vagy a nélkül, nem fogadom el egy sorban ott, a hol én is vagyok. Ezt jegyezd meg magadnak.

- Nagyon szívesen, de csak elvileg. Az intézetben az emberiség egyenlőségéről -

- Az intézetben!

- Bocsáss meg, atyám, csak tréfáltam! intett hangos nevetéssel a leány; komolyan vetted? Nem, nem!... Jól tudom én, hogy mi a különbség köztünk, a kik már hétszáz esztendeje élünk és olyan emberek között, a kiket az idő a felismerhetlenségig összekevert.

- Megígéred tehát, hogy azokra az emberekre többé nem reflektálsz?

- Bathó Lőrincz ur nem sértett meg.

- Nem erről van szó...

- De csak erről lehet szó. Miért sérteném meg én, ha ő nem sértett. S aztán, a mi egy kissé bánt... ne vedd kérlek rossz néven, de különös az, hogy - én magam -

- Ne feledd, hogy parasztokról van szó, - vágott közbe Illésházi. Bathó fenyegetett.

- Ah! mivel?

- Nem arra való, hogy ismétljem. Elégedj meg annyival, hogy fenyeget és én fölteszem róla, hogy szavának áll.

- Engem fenyegetett?

- Téged.

- Tudnom kellene, hogy mi az, a mivel fenyegetett.

- És meg is sértett - folytatta türelmetlenül Illésházi. Nem tartja lehetetlennek, hogy fia szerelmét elfogadod. Punktum; remélem ez elég?

A leány tagadólag intett.

- Nem elég; ez még semmi sértés, atyám. Ez csak föltevés, a melyhez mindenkinek joga van. Különös volna, ha egy-egy ilyen föltevésnek mindenki ennyi kellemetlen fontosságot tulajdonítana, mint te.

Illésházi felállt, s szárazon erőszakolt nyugalommal mondta:

- Nem azért vagyok itt, hogy szofizmákat halljak. Kettőnk között ilyesminek nincsen helye. További megjegyzéseidet elengedem és arra kérlek, hogy mától kezdve szakíts meg azzal a képzelődő bolonddal minden összeköttetést. Remélem, hogy ennyi egyelőre elég.

A leány mélyen elvörösödött. Felelni akart valamit. A nemes ur megelőzte:

- Megtiltom Blanka hogy kíséretem nélkül ezután sétálni menj. Magam foglak elkísérni.

- Nem szükséges, atyám!

Illésházi meglepetve fordult vissza.

- Blanka...

- Miért alázol meg - suttogta könybe lábbadt tekintettel a leány, s úgy nézett kipirulva, reszketve, daczosan az apja szeme közé.

Illésházit fölingerelte ez a tekintet. Egy perc alatt kitört belőle az elfojtott düh, s az, a mit mondott, úgy süvöltött végig a termen, mint egy metsző, goromba szitok.

- Azért féltelek, mert ostobák vagytok! Engedelmességet követelek!

- *Nem...*

- Parancsolom!

ÖTÖDIK FEJEZET.

I.

A nemes ur parancsol, de kinek?

Leánya gyorsan elhagyta a termet és kisietett. Illésházi egyedül maradt. Mindez sebesebb és csattanósabb éllel folyt le, mint egy villámcsapás, a melyre senki sincs elkészülve.

Parancsolt, s leánya azt felelte reá, hogy: nem. Megtagadta az engedelmességet. Illésházinak minden vére a fejébe szökött...

Tehát nemcsak ő találja haszontalannak az életét, nemcsak ő szégyenli lényét és van perben a tulajdon erkölcsi megsemmisülésével, hanem lázad a leánya is. A gyermek - apja ellen.

A dacznak, a szerelemnek, a nőnek lázongása az apai hatalom és a konvenczió ellen.

Illésházi felkapta az utjába eső széket és úgy vágta oda a sarokba, hogy darabokra szakadt. Mértéktelen düh fullasztotta. Reszketett, pirult, - izmai dagadtak, feje lángolt. Tíz percz előtt szemben állott Bathóval, - miért nem ragadta torkon azt az embert? Meg kellett volna neki parancsolni, hogy vigye a fiát innen, különben összetöri vele együtt. De nem azt tette, hanem engedett. Ő hajolt meg egy idegen akarat előtt. Szégyen...

S a hogy járt-kelt lobogó fejjel a teremben, egyszer csak beleakadt forró tekintete a családi czimer pajzsába, a mely ragyogott e pillanatban a fényben. A czimer-pajzs mellett egy családi kép; szép, tiszta arczu ifju ember, valaha reménysége az Illésháziaknak, később gyalázata. Hazaáruló a Rákóczy-forradalom idején, - bitón veszett...

Illésházi borzasztó hasonlatosságot látott e perczben e között a becsstelen ifju ember és Bathó Lőrincz között. Ugyanazok a vonások, ugyanaz a fej, ugyanolyan szemek. Minden hasonlít, minden gyűlöletes.

Megállt a tükör mellett és kinyitotta a bársony-tokot. Ez az utolsó fórum...

S megfordult lassan, óvatosan, azután fölemelte a karját. A rákövetkező pillanatban tompa dördülés vert viszhangot a falakon, a hol nem ragyogott többé ékes családi czimer. A drága flórenczi üveg ezer darabra törve pengett szét a padlón. Itt egy griff-cserép, ott egy fej, egy köröm... Szemét, szemét....

Illésházi eszmélni kezdett.

Előrehajolt, lehunyta a szemeit, meg ismét fölnyitotta. Azután odarohant közel a falhoz, s úgy érezte, mintha jéghideg víz ömlenék végig a testén. Csak most bizonyosodott meg róla, hogy nem a Bathó Lőrincz hasonmását zuzta össze, hanem a családi czimert.

Egy perczig megmerevedve állott helyén, azután zsebébe dugta a finom mívü pisztolyt, s a besiető vén cselédnek, a ki bámulva, nyitott ajakkal topogott helyén, meghagyta, hogy szedje össze a padlón heverő üvegcserepeket és vesse a szemétre, a többi mellé.

- Nagyságod lőtt az imént... hebegte a komornyik, miközben lehajolt a földre a »szemét« után.

- Én.

- Azt hittem, szerencsétlenség történt.

- *Nem történt semmi*, - felelte Illésházi hirtelen, s olyan durvának találta ezt a megjegyzést, hogy megkönnyebbülve lélegzett föl reá.

Igaz...

Nem történt semmi. Egy darab festett üveggel kevesebb, annyi az egész. Családi ereklje, névkultusz, tradíciók... füst, füst! Egy csomó dohos, pállott füst, a mely eloszlik a levegőben és azzal vége.

Elhagyta a szobát, s átment a leányához. Szó nélkül nyitott be az ajtón, s szó nélkül tekintett körül. A fehér kárpit s a könnyű, fehér butor, a mely világossá, kedvessé tette a környezetet, csillapítólag hatott reá. Némi enyhülést érzett. A vér elcsitult benne, tekintete nyugodtabb, feje hidegebb lett. Mintha komédia lett volna az iménti oktan jelenet egészen, minden vad részletével együtt.

- Blanka...

A leány az ablak mellett ült. Sápadt volt, de határozott és komoly. A nemes ur úgy találta, hogy nem sirt. Egészen száraz a szeme.

- Blanka, kérlek, - ismételte még egyszer s oda huzott egy széket az ablak közelébe.

- Parancsolj.

- Remélem, már megbántad, a mi történt. Nagyon sajnálom, hogy így történt.

- Nem adtam reá okot.

- Gondolkozz csak egy kicsit. Ritkán akarok valamit, s te olyan hangon utasítottál vissza -

- Én atyám?...

- Ismétlem, hogy ritkán fárasztalak akaratom nyilvánításával...

- Nem én vagyok az oka. Te intézted úgy, hogy ritkán érintkezz velem.

Illésházi nem fogja észrevenni, hogy ennek a halk válasznak mennyi a súlya. Azt felelte reá, hogy ő legjobbat akarta, a mi viszonyai között lehetséges volt. Kitűnő nevelésben részesítette, a legjelesebb intézet látta el szellemi szükségleteit, - többet nem tehetett.

- Ne beszéljünk erről, atyám.

- Nincsen reá okom, hogy kerüljem ezt a tárgyat.

A leány intett. Nincs. De talán még se beszéljünk róla. A mi elmúlt, elmúlt. Mire való föl-
idézni a leányban a gyekmekifjuság emlékeit, a melyekre csak fájdalommal és haraggal emlékezik vissza?

Illésházi nem tudott olvasni az elhárító mozdulatból. Tovább feszegette a dolgot. Megérezte, hogy a gyermek elégedetlen atyjával... Miért? Az ő felfogása szerint az igazságtalanság, - s ebben rejlik nyilván az iménti daczos »Nem!« magyarázata is. Szükségesnek látja tehát, hogy ezzel az elburkolt ponttal tisztába jöjjön.

- Kérlek, - mondotta élénken, - nem szeretem a ferde helyzeteket, s ez, a mibe megmagyarázhatatlan ellenkezésed engem is belesodort, a lehető legkellemetlenebb ebből a fajtából. Azért jöttem vissza, hogy magyarázatot kérjek.

- Nem tudok magyarázni.

- Megtagadtad, a mire kértelek.

- Meg.

- Miért?

- Mert ez a kívánság megaláz. Sajátságosnak találom, hogy egyszerre olyasmit követelnék tőlem, a mihez senkinek sincsen joga, mert nem adtam reá okot.

- Nem értettél meg.

- Óh, nagyon jól...

- Semmi egyebet nem kívántam, csak azt, hogy utasítsd el annak a parasztnak a fiát.

- Ez elég.

Illésházi tagadólag intett.

- Ez semmi: nincs benne semmi megalázó.

- Van; azt jelenti, hogy nem bízol bennem.

- Azt jelenti, hogy nem bízom Bathóban és a fiában. Ezekről az emberektől minden kitelik. Az öreg ellenségem. Jobban gyűlöl, semhogy ügyet vetne valamire, a mi a becsülettel függ össze. Kedvesem, ezt te nem érted és én nem vagyok abban a helyzetben, hogy érthetőbb felvilágosításokat adjak. Az egyiket a gyűlölet vezérli, a másikat egy hóbort, - a melyre te hatalmaztad föl.

- S ha így volna?

Illésházi még közelebb húzta a székét.

- Ha így van, - mondotta gyorsan, akkor egy okkal több, hogy ne találkozz vele.

- Félek én?

- Blanka, ez gyermekes beszéd...

- Nem, atyám! Érzem, hogy csak ez méltó hozzám - felelte büszke tekintettel a leány; harmadszor kérlek, ne beszéljünk erről többet. Kényes dolog. Egészen másképpen ítéled meg, mint én, - nehéz föladat volna tehát, ha meg akarnám magyarázni, hogy mi az, a miért ellent kell neked mondanom.

Illésházi fölállt. Nem az az ember volt, a ki az imént, hanem a régi, a nyugodt, a hideg. Mosolygott. A régi mosoly... Azután megsimogatta gyöngéden a leány haját és így szólt:

- Őszintén sajnálom, édes Blankám, hogy egy pillanatig durván bántam veled. Kérlek... örülni fogok... ha nem emlékezünk reá. Nem kívánok tőled semmit. Azt cselekszed, a mit akarsz. Igérem, hogy nem nyilvánítok véleményt. Nem akadályozlak meg semmiféle elhatározásodban és leteszek róla, hogy befolyással legyek reád. Makacs, szenvedélyes temperamentumod van. A tante jól ítél meg... Ám legyen hát úgy, a mint te ítéled jónak.

- Köszönöm atyám - felelte tartózkodva a leány.

- Nincs mit.

S a nemes ur nem beszél többet erről. Magában gondolja csak, hogy az Illésháziai között volt egy pár olyan sötét ur is, a ki nagy nyugalommal és nagy biztossággal lőtte agyon a barázdabillegetőt, ha utjában állott. Illésházi Péter a tanteről és Szellő Ignácáról beszél e perczben, de a szétzuzott családi czimerre gondol, s egy haldokló, véres, fiatal legényt lát a földön, a kinek ő lőtte keresztül a mellét.

II.

Eltelt két hét.

Illésházi azt remélte, hogy időközben meg fog érkezni a méltóságos család, nem érkezett meg azonban senki, csak a *Potykák* tehetséges szerzője Szellő Ignác, még pedig oly aggodalmas, fontoskodó és megnyúlt ábrázattal, mintha legalább is a Balkán államok rendezésével bízták volna meg. Határozottan rút volt ezzel az ünnepélyes pofával. »Sötét gondok felhője homlo-

kunkon«... Szavalgatta titokban, midőn a számára nyitott vendégszobában átöltözött és a tükör elé állt.

Délelőtt tiz óra volt.

A költő nagy gonddal öltözködött. Fekete nyakkendőt vett, fekete kabátot huzott. Ebben a fekete pompában aztán még vékonyabb volt, s az orra még feltünőbb.

Becsengette az inast.

- Menjen és jelentsen be a képviselő úrnak.

Illésházi visszaüzent, hogy szívesen látja. Szellő Ignác még simított egyet a kabátján, s bevezette magát abba a sarokszobába, a hol a nemes ur várakozott reá.

A költő mélyen meghajolt. Illésházi kezét szorította vele. Foglaljon helyet. Mi az, a mi ilyen váratlanul hozta ide? Miért nem irta meg előre? Titok?

- Igenis, nagyságos uram, - felelte erősen fontos és erősen szegletes mozdulattal a költő, - a legmélyebb titok. A báró ur ő méltósága fölöttébb nyugtalan. Meghagyta tehát nekem, hogy a legnagyobb titokban készüljek utra és látogassam meg nagyságodat ama bizonyos kényes családi ügyben, a melynek újabb fordulatai ő méltóságát igen nagy zavarba hozták.

Közben feltűnt a költőnek, hogy Illésházi szokatlanul kopott. Az arcza, az ajaka, - minden szürke és szintelen. Régen másképpen volt.

Azt következtette belőle, hogy a nemes ur talán már tudja azt, a minek az érdekében őt nagy sebbel-lobbal ideutaztatták. Habozva, kérdő tekintettel folytatta tovább:

- Ezek a fordulatok olyan kellemetlenül hatottak ő méltóságára -

- A dologra kérem!

- Bocsánat... Ebben a pillanatban jutott eszembe, hogy a képviselő ur talán már tudja a dolgot.

- Nem tudok semmit.

- Azt hittem... Bocsánat, ama hölgyről van szó -

- Miféle hölgyről? Kedves barátom, ön zavarban van. - S Illésházi szivarral kínálta a fiatal embert. - Mondja ki nyíltan, röviden, miről van szó? Miért küldötték ide? Annyit már tudok, hogy onklím utasítására jött, - okát azonban még nem tudom, s ebben az egészben nyilván csak ez a fontos. Tessék, gyufa.

- Köszönöm, köszönöm... Kitűnő szivar. Igenis... Ebben az egészben csak az ok fontos. Tegnapelőtt kinos jelenet volt a méltóságos urnál. Éppen a Herman Ottó-féle nagy halászati munkából szemelvényeztünk, midőn az inas Spuller Ilka urhölgy ő nagyságát jelentette be.

Illésházi előre hajolt.

- Tovább, kérem...

A költő feszengeni kezdett székén, s a térdét simogatta.

- Ő nagysága még mindig a Nro. 28 alatt lakik... a templom-utczában... méltóztatik tudni... A báró ur természetesen nagyon meg volt lepetve, s rögtön parancsot adott, hogy vezessék be. Távoznunk akartam, a báró ur azonban nem engedte. Így történt, hogy mindent láttam. Egy gyermekről van szó...

- Tovább kérem!

Ez erősebben hangzott. Szellő Ignác összerezzen, s még zavartabbá vált.

- Egy gyermekről, igenis, - mondotta sebes lélegzettel, - a ki - tetszik tudni - egy asszonyhoz került dajkaságba. Ő nagysága minap meglátogatta ezt az asszonyt, ott azonban a legnagyobb rémületére azt a felvilágosítást nyerte, hogy az asszonyt haldokolva vitték a Rókus-kórházba, a hol meg is halt. Férje meg eltűnt, elszökött, vagy mi lett vele, - most körözik. A legnagyobb baj az, hogy a gyermek is eltűnt. Néhány ember látta, hogy elvitte a háztól; azt hiszik, hogy kitette valahova... Elég az hozzá, kérem, hogy a gyermek nincs meg...

Illésházi fehér volt, de nem kiáltott fel. Nagy erőfeszítéssel felállt és járkálni kezdett a pillangós szőnyegen, a melynek élénk virágaival a délelőtti nap fénye játszott. A költő érezte, hogy baj van és vihar a levegőben! Nem mert megszólalni. Ugy ült ott a széken, mint egy sovány modell, a kiről kinpadra ítélt delikvenst mintáz a művész. Illésházi e pillanatban az önuralomnak volt nagy művésze. Odafordult csendesen a költőhöz:

- Tovább, kérem...

- Tovább úgy volt, - folytatta a költő és szintén felállt, - hogy ő nagysága sirt és a báró ur segélyét kérte. A báró ur megígérte. Megjegyezte azt is, hogy talán a képviselő urhoz kellene fordulni, Spuller Ilka asszony azonban... bocsánat...

- Tovább...

- Nem bátorkodom ismételni -

- Ej, kérem!...

S Illésházi türelmetlenül dobbantott: Tovább! Mindent úgy akarok tudni, a hogy történt.

- Ő nagysága azt mondotta, hogy a képviselő ur... ne méltóztassék megharagudni... így volt... hogy a képviselő ur poltron... Bocsánat... A képviselő ur be fogja látni, hogy én soha sem bátorkodtam volna -

- Ne mentegesse magát. Tovább!

Ez a »tovább« most már egy csomó meleg veritéket vert ki a költő homlokára. Kivette zsebkendőjét és törülgette homlokát. Vigyen el minden bizalmas küldetést az ördög...

- Nem igen van tovább, kérem alássan, Spuller Ilka asszony halálra válva távozott tőlünk. A báró ur elérzékenyedett... nagyon sajnálta... Én pedig az ő parancsára vasutra ültem és ide utaztam nagyságodhoz, hogy Budapestre hívjam. Ő méltósága még a postában sem bizott. Személyesen kell tehát átadnom üzenetét, hogy ha csak lehetséges, utazzék el a képviselő ur rögtön és keresse föl megérkezése után azonnal a báró urat.

- Mást nem üzen?

- Semmit.

- Kerestetik a gyermeket?

- A rendőrség nyomozza.

- Ki volt a rendőrségnél? Ön?

- Én is. Odakísértem ő nagyságát.

Illésházi órájára nézett. Fél tizenegy. Az állomás háromnegyed órányira van. Csengetett.

- Fogass be!... parancsolta az elősiető vén cselédnek, s azzal a költőhöz fordult:

- Együtt megyünk.

Szellő Ignác meghajtotta magát. Jól van. Ebéd nélkül...

- Kérem, várjon reám, azonnal visszatérek.

Illésházi ott hagyta a költőt, s átsietett leányához. Hideg vérnek, nyugalomnak, komédiának vége. Inkább fölszakította az ajtót, semmint kinyitotta.

- Blanka, kérlek!

Senki. A szobaleány sietett elő.

- Parancsol, nagyságos ur?

- Hol van a leányom?

- Kikocsizott a Madame-mal. A ferencziek kolostorának kápolnájába mentek.

A ferenczrendi szerzetesek kolostora kocsin majdnem háromnegyed óra járás. Vissza ugyanannyi - tehát csak körülbelül délután öt óra felé érkeznek meg. Illésházi pokolba kívánt minden vallásos társalkodónét, a dolgon azonban most már nem lehetett segíteni. Leült az íróasztal mellé, megírta pár sorban, hogy rögtön el kellett utaznia, s csak holnapután érkezik vissza. A társalkodónénak, egy tiszteletre méltó, okos matrónának, a ki már évek óta van a leánya mellett, ugyanezt írta meg. Hozzátette azonban azt is, hogy leányáért addig, a míg visszajön, szigorúan felelőssé teszi. Gondolja meg a Madame, hogy ebben a dologban nem érti a tréfát.

Azzal leragasztotta a két levelet s elsietett.

Csupa láz minden és nyugtalanság. Illésházi úgy vágta magát a hintóba, ahogy volt. Szivartáskát, botot, mindent elfelejtett. Szellő Ignác »gonosz borut« észlelt, s olyan jelentéktelen görbe vonallal igyekezett a hintó sarkában összezsugorodni, a milyenné csak lehetett.

Illésházi rákiáltott a kocsisra.

- Hajts!

Az inas becsapta az ajtót, s a hintó kirobogott a kapun.

III.

A nemes ur gyors elutazása se a Madame-ot, se Blankát nem lepte meg. Sokszor megtörtént, hozzá voltak szokva. A jó öreg Madame-ot csak a számára visszahagyott levél keserítette, a melyben érthetetlen bizalmatlanságot látott. Föl is tette magában, hogy komoly magyarázatot fog érte kérni.

Este felé együtt ültek a verandán, a midőn Bathó Mihályt jelentették be.

- Kit keres?

- A nagyságos urat, felelte az inas.

- Mondja meg Bathó urnak, hogy atyám ma délben elutazott és kérdezze meg, hogy óhajt-e velem találkozni.

Az inas öt percz múlva azzal a válaszszal tért vissza, hogy nem.

Csak a nagyságos urral akart beszélni.

- Elment?

- Igenis, el.

A leány kihajolt a verandán, s megpillantotta a vén embert, a ki haza felé tartott. Elgondolkozva, szórakozottan ült vissza helyére.

Valami kézimunkával babrált előbb. Azt félretette.

- Mit akar itt megint ez a kellemetlen ember... jegyezte meg némi szünet után a Madame. Öreg nő vagyok, chère Blanche, de higgye el, hogy ilyen tipikus megtestesülését a sivárságnak még férfiban sem észleltem soha.

- Kissé barátságtalan ember, - felelte halkán a hölgy, s a parkba nézett hosszan, eltűnődve.

Ott a nagy tölgyek között az ódon pavillon fedele nyult fel a lombzat közé. Alkonyodott...

A napsugarak vöröses fénnel szűrődtek keresztül a sűrűsége. A növényzet tikkadt és száraz.

Eső után vágyakozott minden. A természet óriási lélegzetvételében hamar elfogy az éjjeli harmat.

A Madame következetesen a vén Bathóval foglalkozott. Csodálkozását fejezte ki a fölött is, hogy Lőrincz, a vén gonosz fia, semmivel sem foglalkozik. Tehetséges, szép fiatal ember, - beszélte gyanutlanul a jó matróna, - olyan mint egy pálma, hajlékony, ruganyos, s hozzá kellemes, okos társalgó is, - az igaz, hogy ő csak egyszer beszélt vele, emberismerete azonban csalhatatlan, - s mindennek mégis csak egy nulla a vége. Persze, az ambíció, az ambíció... A hol ez hiányzik, ott valamelyes eredményről szó sem lehet.

- Mondott valamit, chère Blanche?

- Semmit sem mondtam, kedves Madame, - felelte szórakozottan a hölgy, - igazat adok önnek.

A Madame elégedetten bólingatott. Voltaképpen csak ezt akarta.

- Szerettem volna pedig, - folytatta jóindulatu mosolylyal, ha ellentmond nekem édesem, mert ezzel alkalmat adna, hogy nézeteimet ebben az irányban kifejthessem. Ah, chère Blanche, nekem figyelemreméltó tapasztalataim vannak. Az olyan temperamentumu embereket például, mint ez a monsieur Lőrincz, sohasem becsültem valami nagyra. Vagyon, szépség, fiatalság mind nagy előny ugyan, de hol marad a férfi legszebb erénye, az ambíció? Higgye el nekem, kedvesem, én sohasem vágytam arra, hogy egy férfinak hitvese legyek, pedig már többször említettem, hogy Bewelakwa Szaniszló ur annak idején két ízben is megkérte kezemet, de ha mégis reá szántam volna magamat, hogy Bewelakwa Szaniszló urnak házassági ajánlatát elfogadjam, akkor okvetlen megkivántam volna tőle, hogy legyenek a házasságon kívül magasabb ambíciói is.

A leány nem figyelt Madame-ra, de intett hogy úgy van.

Bewelakwa Szaniszló urról hét év óta körülbelül kétezerszer hallott már, mert ezzel az egy uri emberrel föltűnően szívesen foglalkozott a tiszteletreméltó vén leány, s hálás volt, a miért tanítványa látszólag mindig figyelemmel hallgatta, bő előadását, a melyből - ebből az egyből legalább - órák hosszáig sem fogyott volna ki.

Illésházi Blanka a látszat kedvéért hangosan is megjegyezte:

- Magam is azt hiszem, hogy az ilyen magasabb ambíciók szükségesek.

- Igen, igen... Nagyon szükségesek, kedveském, nagyon szükségesek. Ez volt éppen a baj; ebben az egy pontban nem értettünk egyet. Bewelakwa ur kissé illetlen nézeteket hangoztatott. Szerinte a férfi ambíciója hitvesével szemben egészen más természetű. Nem fejezte ugyan ki, hogy mit ért ezalatt az igen homályos kifejezés alatt, a nő azonban, chère Blanche, többnyire megérzi, hogy a férfiak körülbelül mit gondolnak. Ebben rejlik nemünk fő előnye. Így történt velem is, s ez volt az oka annak, hogy Bewelakwa urat minden sajnálkozás nélkül utasítottam vissza.

- Megsértette Madame-ot?

- Ah, nem! Ő igen finom ember volt. Ő ismerte az illem szabályait. Ő gentleman volt, - de nézetei... Szóval, nem tűrhettem, hogy annak a viszonynak, a melyet a két nem között a természet törvényei hoztak létre, tulságosan liberális magyarázatot ad.

- Milyen magyarázatot adott? kérdezte a leány. Tudta, hogy mi fog következni, ezuttal azonban szívesen vette, ha a Madame jóindulatú fecsegése szórakoztatja egy kisé.

- Filozófiai magyarázatot édesem, a melyet én nem fogadhattam el.

- Miért, Madame?

- Mert méltatlan hozzánk.

- *Hozzánk?*

- Igen, kedveském, mindnyájunkhoz. Nem csak hozzám, hanem az egész női nemhez, a melynek méltóságáért én ugyszólván feláldoztam magam. Bewelakwa ur a két nem között levő viszonyt nem társadalmi, hanem természetrajzi alapokon ítélte meg. Kitészett belőle, hogy itt is az állattan professzora... Azt vitatta ugyanis, hogy a társadalmi szempont fölösleges czifraságokat tartalmaz, a melyekre nincsen semmi szükség. Szerinte igen jóra való házasság képzelhető egy parasztlegény és egy herczegkisasszony között is, sőt - *quelle decapitation!* - az ilyen házasság csak szerencsét és boldogságot vonhat maga után. Sőt Bewelakwa ur még tovább ment! Minden habozás nélkül kijelentette többek között azt is, hogy a hölgyek valóságos bünt követnek el, a midőn elfojtják magukban azt a hajlamot, a mely ösztönszerűen vonzza őket egy bizonyos férfihoz, ha ez a férfi nem is tartozik ahhoz a társadalmi körhöz, a melyhez ők tartoznak. Elképzelheti, chére Blanche, hogy ezt a forradalmi hangot én nem hallgathattam tovább. Hidegen visszautasítottam Bewelakwa Szaniszló urat, s méltóságomat továbbra is megőrizve, elveim megmentése érdekében örökre lemondtam arról a szerencséről, hogy Bewelakwa ur a házasságot az én segélyemmel magyarázza természetrajzi alapokon.

S integetett némi keserőséggel a jó öreg Madame; igen, igen... Ő föláldozta magát. Hitves lehetett volna, gyermekei lehetnének, s imhol nincsen mindebből semmi. A méltóság és az ambíció azonban megvannak ma is. Száraz kóró a gyümölcs helyett. A martiromságnak is megvannak egyébiránt a maga gyönyörei, ha nem husz esztendő leány többé az, a ki engesztelő vonásokat talál bennük, hanem ötvennyolcz éves - néni.

A Madame azonban minden büszke martiromsága mellett se állhatta meg, hogy egy-egy halk sóhaj ne lebbenjen el az ajakáról, ha fiatalságának ez egyetlen meleg epizódjára gondolt.

Nyolcz óra felé kiült az esti csillag.

- A levegő hűvösödik, chére Blanche, menjünk...

- Maradjunk még, édes Madame; felelte a leány, - nagyon szeretem a szürkületet...

- Magam is, magam is... De lehetőleg szél nélkül, most pedig szél fu.

- Egy kis szél...

- Igaza van, kedveském, elég sok üres szél van az életben is és mégis türjük, - mondotta csendes mosolylyal a Madame és megint csak visszaült előbbi helyére, a veranda baloldali párkánya mellé. - Szeretném tudni, hogy miért utazott el atyja ilyen igazi »rohamos« sietség-gel. Szellő ur is itt volt.

- A költő?

- Igen, a költő. Együtt mentek. Az inas azt mondja, hogy atyja rendkívül ideges volt.

- Egy idő óta állandóan ilyen.

- Hallottam...

A madame elő szerette volna hozni a hozzá intézett levél sérelmes passzusát is, - okosabbnak találta azonban, ha ezuttal még nem említi.

Csak úgy röptében gondolkozott eddig erről a nagyon is »ideges« mondatról, de ez is elég volt arra, hogy valami titkos okot sejtсен. Illésházi soha sem irt neki így. Udvarias, gyöngéd, figyelmes levelet akármennyit - mindenkor a leánya érdekében, - ilyen szokatlanul »ideges« hangon eddig azonban még soha. Kell tehát, hogy ennek a sajátságos hangnak elburkolt oka legyen.

Majd megválnak!

A jó Madame egyelőre csak azt határozta el, hogy mindenesetre figyelni fog; nagyon fog figyelni, - lássa...

IV.

Másnap reggel Blanka már hét órakor lement a kertbe. A Madame ilyenkor még Bewelakwa ur természetrajzi studiumairól álmodozott. Ah! hátha mégis csak ráállt volna a kísérletre...

A leány könnyű, szürke ruhában, nyári kalapban, napernyővel sétált végig a főúton, a hol egy öreg kertész üdvözölte levett főveggel, szívélyes, mosolygó szemmel. Az ur sohasem dicséri meg ügyességét, az urnő mindig. Illésházi Blanka minden reggel szóba állott az öreggel, s megdicsérte furcsa izlését, a mely a virágos csoportok és guirlande-ok kacskaringós elrendezésében nyilatkozott.

- Kezeit csókolom, nagyságos kisasszony!

- Jó reggelt, Ferencz!

Az öreg várta a folytatást, ez azonban legnagyobb bámulatára nem következett be. A leány barátságosan intett, de tovább ment. Máskor mindig megállt néhány perczre. Ma nem. Az öreg hűmögetve csodálkozott. Bizonyosan rossz kedve vagy, dunnyogta magában kedvetlenül, azért hogy itten ma kegyes megszólítás nélkül.

A leány egyenesen a tölgyek alá tartott.

A parknak ez a része kevés figyelemben részesült.

Nem voltak gondosan porondozott utak, mint a kastély körül, a fák tetszés szerint terjeszkedhettek, s mindenféle gazdag növényzet kuszálódott össze. Törpe lankák, széles levelű, buggyos növények, karcsú páfrányok állottak utban, - senki sem gondolt velük. Nőhettek, fonódhattak összevissza, a mit a természet buja ereje széthajtotta őket.

Ennek a gazdag, duzzadó növényzetnek közepén állt az ódon, zöld salus pavillon, kopottan, elhagyva, mint egy sereg színes tollu madár között egy fakó bagoly. Minden szürke rajta és régi.

Hatvan esztendő nehezedett reá, csoda, hogy már régen össze nem roskadt. A szű őrlött benne csendesen, a szél meg-megtépte idomtalan magas fedelét, mely hegyes süveg formában nyult fel a lombzat közé, - kárpótlásul azonban egy egész bokorsátor támaszkodott hozzá, a melynek sűrűségében madár csippent fészken, s a fülemile szerelmes trillázása csengett így reggelenkint és alkonyat felé, ha elcsitult a szarkák veszekedése és a pintyek süvöltő hangversenye.

A leány kinyitotta a koppadt ajtót és belépett.

Letette napernyőjét az asztalra (ugyanarra az asztalra, a melyen negyven évvel ezelőtt az ősz Illésházi István öblös dohánytartója állott), s kinyitotta a baloldali ablakon a salut (ugyanazt, a melyen az ősz Illésházi az agarait ugratta ki, ha sunyi hizelgéseikkel terhére voltak).

A pavillon belsejében két széles bőrdíván volt még az asztalon kívül. Azután egy Mária-kép a falon és egy csomó mindenféle ujságból kivágott kép tarka rendetlenségben, összevissza.

A leány nem ezeket a képeket nézte.

Visszaidézte atyja szavait, s szűzies ingerültséggel gondolt reá, hogy atyja mindenféle homályos dolognak adott kifejezést. A mit világosan megértett belőle, az kevés, de éppen elég arra, hogy az ellenkezőt igyekezzék bizonyítani.

Tíz percz múlva ismét megnyílt a koppadt ajtó, s a vén Bathó fia lépett be rajta: Lőrincz.

Nyitva hagyta maga után az ajtót és sokkal elfogultabb hangon üdvözölte a hölgyet, mint tegnap.

- Ilyen későn, uram? Ma én érkeztem meg hamarabb.

- Bocsásson meg, nem jöhettem...

- Foglaljon helyet és adja elő mentségét.

- Köszönöm. Egy kis nyári zivatar tartóztatott vissza. Ismerős zivatar, nincs benne semmi ujság.

- Atyjával, bizonyára?

- Mindig.

A leány mosolyogva nézett a férfi szemei közé és merészen, könnyedén intett.

- Látssa, ez olyan furcsa!... Miért nem engedelmeskedik atyjának, a ki szereti önt?

Lőrincz félrenézett, s egy kicsit pirosabb lett.

- Nos? Választ kívánok, uram! Ha én nem engedelmeskedem, az érthető, - de ön? Atyja bizonyára csak javát óhajtja, s ha ön mégse engedelmeskedik, annak súlyos és borzalmas oka kell, hogy legyen.

- Tréfál?

- Oh, nem. De van ebben az egészben valami, a mit nehéz volna megmagyarázni, ha első pillanatra nem érti meg az ember. Hisz a fatalistáknak?

Lőrincz igent intett a fejével.

- Hiszek... mormogta maga elé. És hiszek abban is, hogy jobb volna, ha többé nem bosszantanám önt.

- Engem, barátom?

- Önt. Sokszor gondolkoztam már ezen, s mindig ugyanazzal az eredménnyel.

- Például?

- Például, hogy a mire én vágyódom, az képtelenségnek látszik. Kérem, ne kérdezze meg, hogy mi az... Bűnnek tartanám, ha nem volnék őszinte. Ismerem azokat a különbségeket, a melyek önt tőlem elválasztják. Meg tudom érteni atyja álláspontját is -

- Egyszerűbben uram, egyszerűbben! Ez nagyon légies... Különbségek, álláspont, - ön nem akadémikus...

- Egyszerűbben...

- És világosabban! Azt akarja mondani nemde, hogy ön mezei ibolya - én pedig csillag?

- Körülbelül.

- Istenem! Ön költő!... Ha Szellő Ignác ur megérkezik, meg fogom neki mondani, hogy veszélyes ellenfele akadt. Nem veszi észre, hogy ezek a hasonlatok fölöslegeseek? Miért beszél ön ilyenekről? Látssa, ez ismét a furcsa dolgok közül való. Nekem legalább úgy tetszik, mintha ön is annak a régi, elcsépelt konvenczionalizmusnak a vizeire akarna kievezni, a melynek tanításai szerint egy Jancsi és egy Marcsa között csakis az a milliószor elfurolázott nótá folytathatna le, a melynek minden legkisebb hangocskáját százezerféle formában kottázták már le Homértól kezdve le egészen - Szellő Ignác urig... Eltaláltam, barátom?

- Igen, - felelte Lőrincz.

- Nagyon örülök! Kérem, beszéljen ön... Imént azt mondotta, hogy hisz a fatalistáknak; ez érdekes. Ebből a hangnemből kérek.

- Egyszerű nótá. A mig ön gunyolódik velem, addig még mindig a fatalisták hive vagyok és hiszek.

- Miben?

- A végzetben.

- És a legmodernebb theoriákban. Helyes! Én is olvastam őket. Kérem, én mindent olvastam a mi a szerelemre vonatkozik.

Lőrincz összerezett. A leány annyi nyugalommal és annyi büszkeséggel pihentette rajta tekintetét, a mi egy pillanatra elkábitotta. Kicsinynek érezte magát. Gyöngének, közönségesnek, ostobának...

Egy pillanatra. El akarta titkolni arcán a pirulást, szemében a megszégyenülést; nem sikerült.

De csak egy pillanatig. Addig, a mig friss vért lökött szét ereibe a szive, s egy kissé magához tért.

- Megengedi, hogy tovább beszéljek? - kérdezte tartózkodva.

A leány mosolyogva nézte.

- Kérem! Mondtam már, hogy ez érdekes téma.

- Akkor is, ha önről van szó?

- Sőt éppen akkor! Kíváncsi vagyok, hogy miféle »végzet« az, a melyben ön hisz.

- Hiszek abban, - felelte most már erős és biztos hangsulylyal a férfi, - hogy ön engem szeretni fog.

- Látssa, ez nagyon érdekes. Miből gondolja?

- Benne van a levegőben...

- A levegő üres, - felelte nevetve a hölgy és felállt. Kinyitotta a másik salut is. Ugy tetszik, mintha kevés volna itt a világosság. Ezen a kopott, csendes helyen, a hol e perczen nem mozdul semmi. Azután visszafordult Lőrincz felé s szótlanul mosolyogva nézte. Az ifjú a falra ragasztott képeket vizsgálgatta, de a leány gömbölyű, meleg nyakát látta, s az arcát, a melyről guny, önbizalom és unszolás sugárzott le.

- Nem találja képtelenségnek, hogy mi *ezen* a helyen találkozunk? Nagyon regényes... Senki sem hinné el. Sok benne a »vad« színezet és ha tiszta szemüvegen át nézi az ember, sok a - hogy is lehetne azt csak jól kifejezni? - a természetesség. Igen! ez jó kifejezés. Tulságosan természetesek vagyunk, de ez tetszik - *önnek*.

- Nekem, kisasszony?

- Nos? Egy kedvező szituáció, uram, ezt meg kell becsülni. Ne figyeljen reám. Ez a frázis minden francia drámában benn van; onnan jutott eszembe. Beszéljen inkább arról, hogy miképpen érti azt, a mit az imént mondott.

- Sehogy.

- Ez hatásos végszó, de semmit sem magyaráz. Ujabb fordulatot kérek.

Lőrincz nem talál újabb fordulatot. Ingerli a hölgy csipős hangja, s szeszélyes csapongása egyik tárgyról a másikra, de nem akar utánamenni *ebben* a hangban. Nem is tudna. Egy benső indulat lefegyverzi, s fél a rákövetkező perctől is, a melytől (ez az, a mire nincs magyarázat) máskülönben nem remél semmit. De hátha próbát tenne!... Azzal a szándékkal jött ma ide, hogy véget vet a bizonytalanságnak, megtudja, mit várhat, s ha kedvezőtlen választ nyer, megfordul szépen sarkon és soha ide többé nem tér vissza. Valami biztatja ezen az uton s valami visszatartja.

Melyik sejtelemre hallgasson? Mi az, a mi marasztja és minek hívják, a mi kergeti innen? Menjen, vagy itt maradjon?

S a midőn összeakadt kihevült tekintete a leány szemeivel, a melyekben e pillanatban egyetlen biztató sugarat sem érzett meg, gyorsan, mint a villám pattant keresztül egész lényén az elhatározás hogy - *elmegy*. Komédia minden... Atyjának van igaza. Ezek a finom, gyöngéd teremtések, ezek a daczos, szabadelvű nagyuri nők soha sem árulják el a szívéket, nem méltók tehát reá, hogy ő kitarja az övét. Illésházi Blanka gunyt üz belőle...

Ez a gondolat felháborította. Vaknak nevezte magát, hogy ezt már hetekkel ezelőtt nem vette észre. Miért éppen ma?

Fölvette kalapjait a kerevetről és meghajtotta magát.

- Hová megy? kérdezte meglepetve a hölgy.

- Elmegyek haza.

- Azért neheztel, mert újabb fordulatot kértem?

Egy kis idegesség és egy kis harag volt ebben e gyors kérdésben. A leány különösnek találta *ezt* a fordulatot és nem értette.

- Az istenért, barátom, eddig ön soha sem árulta el, hogy szentimentális!

- Nem vagyok az, - mondotta Lőrincz, - de eddig ön se árulta el, hogy meg akar menekülni tőlem.

- Menekülni, öntől? Ez helytelen kifejezés. Ha én »menekülni« akarnék öntől, hát akkor egyszerűen itt hagynám. Más kifejezést választson; ez nem illik ide.

- Nevezze, ahogy akarja. Belátom, hogy a mit én gondoltam, a mit én terveztem, az hóbort. Ime, van bennem annyi becsületesség, hogy ezt nyíltan is beismerem. Ön, kisasszony, sokkal tiszteletreméltóbb, semhogy az én hóbortjaim valaha célzt érhetnének.

A leány figyelmesen hallgatta. Ez idegen hang... Megérezte belőle, hogy az ifjú eszközöket keres, a melyekkel megsérthesse, futni akar... Ugy akar elfutni innen, hogy fölégessen maga után minden hidat.

- Nem értem önt...

- Nagyon egyszerű dolog. Ne kívánja, hogy magyarázzak. A mit az atyám parancsolt, - folytatta büszke, megvillanó tekintettel az ifjú, - arra nem hajtottam. Akartam, megtettem!... Ennek vége... Magamnak fogok engedelmeskedni, senki másnak; ostobaságokat terveztem... megbántam. Bocsánatot kérek öntől, hogy sokkal erősebbnek hittem, mint a milyen.

- Még mindig nem értem, barátom...

- Nyujtsa a kezét és bocsásson meg azért, a mit titokban gondoltam önről.

- Mennyi fölösleges szó! Mondja meg, hogy mit gondolt. Ezek a mi találkozásaink elég romantikus színezetűek arra, hogy egy kis őszintébb tónust is elbirjanak. Beszéljen egészen őszintén nem fogok megharagudni.

Lőrincz megvonta a vállát. Érezte, hogy kivörösödik, s az ajaka reszket, de kimondotta. Gyorsan, gondolkodás nélkül, egy olyan embernek a heveskedésével, a ki biztosan tudja, hogy ezután a pár szó után semmi sem következik.

- Azt gondoltam önről, hogy már nem gyermek többé, pedig ön még mindig gyermek, a ki másoktól függ. Meg van elégedve velem?

- Meg vagyok elégedve, felelte elpirulva a hölgy, - de mi ön?

- Semmi! Egy falusi paraszt, a ki szereti önt. Majd elmulik az is... Ön neje lesz egy előkelő gavallérnak, a ki ápolásra és gyöngéd figyelemre szorul, s csak akkor fog talán visszaemlékezni reám, ha előkelő férje nyafogásaival és mulatságos, fiataalkori epizódjaival fogja szórakoztatni. Önöknek, kisasszony, az ön osztályában ez a sorsuk. Innen van az is, - fejezte be durván az ifju, - hogy az önök illatos szalonjaiban csak akkor van szerelem, ha a férj elutazik. Most pedig kérem, kergessen el!

- De barátom! Hiszen ez, a mit ön mond, mind benne van *Ferreol*-ban. Nem emlékszik reá? Ön utánoz!...

Lőrincz megdöbbenve, egészen fehéren kapta föl erre a metsző hangra a fejét. Megzavarodva, majdnem ijedten bámult a hölgyre, a ki sugárzó szemmel, diadalmasan tekintett reá.

- Bocsánat... mormogta tétovázva, félszeg mozdulattal, s önkénytelenül hátrált, - utoljára láttam...

- Hová gondol barátom! vágott szavába nevetve a leány, csak nem neheztel reám, a miért védem magam?

- Isten önnel... hebegte lesujtva az ifju.

- Kérem, maradjon! Nem akarom, hogy haraggal váljunk el. Ön nagyon heves dolgokat mondott nekem, ne csodálja tehát, ha én is többet találok kimondani egy piczinyke szóval, mint a mennyit az ön érzékenysége elszivel. Nincs ebben semmi különös, csak természetes. Az lett volna feltűnő, ha szelid szonátával feleltem volna arra a szenvedélyes rapszódíára, a melylyel ön megtisztelt engem. Maradjon!... Magyarázatot is adok, ha kívánja. Ok nélkül nem történik semmi.

- Köszönöm...

- Ej! ez színpadias... »Köszönöm, asszonyom, megyek«. »Maradjon, uram, kérem, könyörögök, - ön kétségbeejt.« Ne haladjunk ezen az elcsépelet nyomon, ugyis elég sok üres szalmát

cséptünk ma... Eredetiséget barátom, egy kis eredetiséget! Megvallom, erősebbnek hittem, mint a milyen. Ne igyekezzék bebizonyítani, hogy ön még mindig gyermek, a ki másoktól függ.... Atyjáról van szó. Atyja fenyegetett engem.

Lőrincz hevesen felkiáltott:

- Nem igaz! Nem igaz... tette utána remegő szájjal. Ne higye, nem úgy volt...

A leány futólag elpirult, de mindig mosolygott.

- Atyja fenyegetett engem, - ismételte még áthatóbban, - nem tudom idézni, hogy mit mondott, mert ezt elhallgatták előttem. Atyám megjegyzéseiből azonban azt vettem ki, hogy nekem félnem kell öntől, igen, igen... Atyja kijelentette, hogy ön alkalomszerűleg lovagiatlanságra is vetemedik.

- Hazudott, hazudott!... kiáltotta Lőrincz. Ön elhitte....

Illésházi Blanka könybe lábadt meleg tekintettel nyújtotta kezét az ifjunak, s megrázta tiltakozva a fejét.

- Nem hittem! Eljöttem ma is és el fogok jönni mindennap. Nem tehetek róla...

- Blanka! Oh... istenem... Mondja, mondja -

- Szeretem önt... lehellte majdnem szomorúan a leány. Karjai lehanyatlottak, hosszú, sötét pilláin egy csepp víz. S mindez gyorsan, minden átmenet nélkül, egy pillanat alatt, mint a villám. Megszédít és elzsibbaszt, mint a félelem, pedig ennek a villámnak gyönyör a neve. Lőrincz, nem érezed?

De igen.

Az ifju ajkaihoz emelte a hölgy kezét és megcsókolta némán, meghatottan. Egy perc az örökkévalóságból... Tiszta és fehér, mint az áhitat a vallásban és az első szerelem a szíven. Azután elfordult a leány és azt kérdezte halkán:

- Eljön holnap?

- Eljövök, - felelte elfogódva Lőrincz. És nem merte még egyszer kezébe venni a leány kezét. Egész teste égett. Láz az ajakán és szikra az ujjhegyeiben. Mennie kell.

- Isten önnel, Blanka!

- Isten önnel, - intett a leány.

Vissza se fordult. Megvárta, a mig egyedül marad.

Lőrincz sebesen vágott keresztül a szétfolyó növényzeten, szinte futott. Pintyek nézegették az ágakról, egypár szarka hangos csérgéssel rebbent föl. Hajlékony indák kapaszkodtak a lábai-ba. Lőrincz szétszakította valamennyit és futott. Szárnyai nőttek. Pintyek, bolond pintyek, indák, ostoba indák; ennek az ifjú embernek szárnyai vannak! Keresztül akar repülni a végtelenségen, a melyet magában érez.

A leány egyedül maradt az ódon pavillon csendességében. - Odszorította gyorsan emelkedő mellére a kezét, s a midőn körülnézett lassan, szórakozottan, úgy tetszett, mintha minden megfényesedett volna. Vakító hullámok ömlöttek be az ablakokon, mindenütt ragyogás, szín és világosság. Egy csipetnyi az okosságból, egy tenger az álmodásból. Óh álom, te drága, megvesztegető, ígész rabló, be jó is, ha tudja az ember, hogy akkor ugorhat le a szikla tetejéről, a mikor tetszik...

HATODIK FEJEZET.

I.

Illésházinak is voltak álmai, de ezek gonosz természetűek voltak. Az egész uton hallgatott. Ugy látszik, nem lesz hajnala ennek a nedves éjszakának - erőszak nélkül...

Szellő Ignác megpróbálta egynehányszor, hogy Machiavelli szelleme segítségével elűzze, ha lehet, arczáról a lidércz-nyomást, de sikertelenül. Kirándulásai az élczek birodalmába fölöt-
több száználmas véget értek. A nemes ur alig vette észre, hogy a *Potyák* szerzője is eleven ember, a ki nemcsak egy vonaton, de egy kocsi-szakaszban is utazik vele.

A költő végre is megszegyenülten zsugorodott össze. Minden vékony volt rajta és hosszú: a nyaka, a karja, a lába, minden görbe lett rajta, a hogy ott szigorgott a piros bársonyos zsöllyében s a vonat dübörgésére figyelt félfüllel, a míg félszemmel Illésházi sötét arczára pislogatott. Ur isten, - gondolta hüledezve, - milyen borzasztó izgatott ez a szerencsés ember, a kinek neve, rangja, pénze nagyon és minden egyebe, a mi gyönyörűség: egészség, ordó, szép asszony, gyermek... Csitt!... S a költő ijedten rezzent össze. Ez veszélyes és szomorú pont. Maradjunk csak a pénznél. Ha övé volna az illésházi uradalom, például, mit tenne vele? Otthagyná... Nem jól van! A méltóságos báró urat nem hagyná el. Áldott jó öreg ur. Kedves, előzékeny, fél a méltóságos asszonytól, a kitől ketten félnek. Hanem az bizonyos, hogy összes költeményeit hollandi papirosra nyomatná, s addig gyötörné Szana Tamást, a míg előszót írna elébük. Azután egy brilliáns melltűt ajándékozna neki és egy fürtöt a hajából. Amen. Milyen pompás volna!

Illésházi megmerevedve ült helyén, s a szivarja füstjébe bámult. Leányát otthon hagyta. Azt féltette. A gyermeke eltűnt... Undorodva gondolt magára ebben a hitvány állapotban, a melyet nem birt erőszakkal összetépni s nem tudott vele kibékülni. Egy ördög azt tanácsolta neki, hogy forduljon vissza, hagyja abba az egészet, ne igyekezzék megakasztani sebes forgásában a sorsot, - a szive ellentmondott és kergette, unszolta, üzte: siess, siess, mentsd meg azt a szegény kis fiucskát, a ki a tied, s a ki még sohase gyűgyöghette el neked: apa, édes apa...

Szép, szőke csöppség volt, az anyja finom vonásaival és meleg, kék szemeivel; két fényes buzavirág. S aztán fiu, a ki örökölheti nevét. A leány elvesz. Siess, siess!...

- Titkár ur!

A költő úgy megijedt, mintha bottal ütötték volna hátba. Éppen arról álmodozott, hogy a Budapesti Szemlében nem kisebb ember, mint Gyulai Pál dicsérgeti...

- Parancsoljon, képviselő ur... hebegte kerekre nyitott szemekkel, - méltóztassék...

- Melyik rendőrtisztviselő nyomozza a gyermeket?

- Tropsch Henrik.

Illésházi ingerülten szoritotta ökölre a kezét. Izmos, kemény öklei voltak. Tropsch Henrik bizonyosan csuklott.

- Egy számár!

- Tudom, képviselő ur, - felelte a költő, - a báró ur mondotta. Ő méltósága azonban azt is hozzá tette, hogy a járásbírósnál még nagyobbak vannak, oda hát nem is mentünk.

Illésházi elhallgatott.

A vonat esti hat órakor robogott be a központi pályaudvarba. Szellő Ignác megkönnyebülve, majdnem boldogan lélegzett föl. Végre! Ha még egy óráig tart, hólyagok nőnek a térdén. Frissen leugrott, s ő maga czipelte a táskát. A pályaudvar hordárjai fitymálva nézték. »Egy zsiraf!«

A míg a hosszú kerepesi-uton végig hajtottak, a nemes ur lassan rendbe szedte magát. Vonásai kisimultak, tekintete fegyelmezettebb lett. Meg kell lenni... Nincs kizárva, hogy találkozni fog a tanttal, s a szigorú delnőnek rendkívül éles szemei vannak. Ámitani kell. Következétesen, örökké, mindenkit. A tantot, a ki azt hiszi, hogy a mikor vele beszél, akkor tökéletes gentlemannel beszél, s főleg a leányát, aki ha daczos is néha, de tisztelettel említi nevét és büszke rá. Eddig csak süppedő volt lábai alatt a föld, - most megmozdult...

Pár percz múlva a templom-utczai Steinpalotához értek. Szellő Ignác elküldte a kocsit.

Illésházi megnehezedett térdekkel ment föl a lépcsőkö. Soha se találta még ilyen fárasztónak azt a harminczkét szőnyeges lépcsőt, melyeken a költő könnyed daktilusokban szökelt fölfelé abbéli boldogságában, hogy végre-valahára megszabadul.

A baloldali kis szalon ajtajában a báró várakozott. Kezét nyújtotta Illésházinak, s magával vont. Nyugtalan, aggodalmas arczczal, sietve, mintha egyszerre megdrágult volna számára is az idő, a melyet eddig tele marokkal prédált. Szellő Ignác tiszteletteljesen hajlongott és azonnal visszavonult.

A báró csak a szalonban szólalt meg. Betette gondosan az ajtót, egy perczig hallgatódzott, körülnézett a selymes butorok gazdag, nagyuri elegáncziáján, s azzal kimerülve ült le egy süppedő székbe.

- Alig vártam, hogy megjőjj, - tört ki belőle a panasz, - quelle comedie... Halálos aggodalmakat állottam ki, hogy nem érkezel meg, s nekem azzal a szerencsétlen hölgygyel negyedszer is, találkoznom kell. Borzasztó dolog ez! Idegeim teljesen tönkre vannak téve. Az illésházi nyaralásnak vége. Sós vizre van szükségem, különben tökéletesen tönkre megyek. Csalódol különben abban is, ha azt hiszed, hogy én még élek... Sacre diable!... Azok a jelenetek, azok a jelenetek!

S a jó ur majdnem siránczó hangon panaszkolt, hogy ma délben harmadszor volt itt a gyermek anyja. Segítségért könyörgött, sirt, a földre omlott. Egy Madonna, a ki porba hajtotta fejét és úgy zokogott, hogy még egy holt embert is megrázott volna. Az ő érzékenysége ezt többé nem állja ki. Kábul, ha eszébe jut, szivdobogásai vannak! Ideglázt kap.

Illésházi végig hallgatta a bárót, azután felállt.

- Hová mész? kérdezte élénken a méltóságos ur és szintén felállt. Segítségedre leszek, bármily alakban, csak azt a hölgyet ne lássam többet.

- Köszönöm, - mormogta a nemes ur, - azt hiszem magam végezek.

- De hát hová mész?

- A rendőrséghez.

A báró fricskákat osztogatott ujjával a levegőbe.

- Mit csinálsz ott? Jól tudod magad is, hogy azok a kitűnő urak lázas tevékenységet fejtenek ki, s az eredmény többnyire semmi. Azt ajánlom, hogy tudd meg, mit végeztek eddig, - azután hagyd ott őket. Szellő ur segélyedre lesz. Vannak ötletei. Hasznát veheted. Értesíteni fogom, hogy szedje össze tehetségeit. Hiszem, hogy jó vége lesz... szapperlot!... ennek az izé, hogy is hívják... ennek a szerencsétlenségnek. Tudod mit, barátom, veled megyek!

- Lekötelez, kedves onklim, - engedje meg azonban, hogy csak az eredménnyel számoljak be. A titkár ur kíséretét azonban igénybe fogom venni.

- Helyes, helyes!

A báró becsengette az inasát és átküldte Szellő urhoz. A költő azonnal megjelent.

- Lieber Szellő, - hadarta sebesen a báró, s megérintette gyűrűs ujjával a fiatal ember hegyes vállát, - el fogja kísérni a képviselő urat és hallgatni fog, mint a sir. Számitunk ügyességére és diszkrécziójára. Legyen ügyes, legyen nagyon ügyes...

- Óh, báró ur, - szégyenkezett szerényen a költő, - túl méltóztatik becsülni értékemet.

Illésházi kezét nyújtotta az öreg urnak. Egy kicsit fehérebb volt, mint az imént, s a keze forróbb.

- Isten veled, - mondotta aggódó hangon a báró. - Megvallom, hogy kimondhatatlanul nyugtalan vagyok. Botránytól félek... - sugta halkán a nemes ur fülébe, - a társaság meg találja tudni, hogy kompromittáltad leányodat. Neked nem árt, de neki... Gondold meg jól. Titokban kell tartani ezt a comedie-t.

Illésházi vállat vont. A meddig lehet...

Szellő Ignác elégülten szedegette vékony lábszárait az urak után. Bebizonyult tehát ezuttal is megint, hogy oly roppant ügyes ember, a ki nélkül nem lehet valamit okosan elvégezni. Ez fényes siker. Be fog jegyeztetni a hátrahagyandó iratok naplójába.

II.

A méltóságos ur már esti fél hét órákor meggyújtotta a lámpát, s olyan helyet akart magának a szalonban kikeresni, a hol nyugodtan lehet, a míg a nyomozás eredménye eldől. Ilyen hely azonban nem volt. Izgatottan, szünet nélkül szivarozott, s folyton mozgatta a lábát.

- Könnyelműség, könnyelműség... - dunnyogta több ízben egymásután, - mi lesz ebből?

Háromnegyed hétkor bejött a szobaleány s a méltóságos asszonyhoz hívta. Azt szerette volna neki mondani, hogy menjen vissza és mondja meg a feleségének, hogy ő most a pokolban van, nem beszélhet senkivel, félig már meghalt, - de csak kiásta magát a karos szék bársonyos mélységéből és a felesége elébe járult.

A delnő színházba készült. Büszke, rokonszenv nélkül való arczán finom rizspor, fején gyémántcsillag, nyakán ragyogó colier, - minden előkelő rajta és drága, de szertartásos, hideg, visszautasító. Szerencsére lenn van már a kocsi a lépcsőházban, nem sokáig tart ez a naponkint ismétlődő hivatalos cercle, a melyet szívesen odaengedett volna bármely notorius rosszakarójának a báró. Azonban mosolygott és kellemeteskedett. Lábujjhegyen lépett, hizelgő szavakat mondott, kitünő élvezetet jósolt.

- Nem azért kérettem ide, - vágott szavába a delnő, - hogy Halevy-ről beszéljen, hanem azért, mert önök titkolódnak.

- Én? csodálkozott megszeppenve a jó ur.

- Ön is. Kérem ne csináljon ilyen sajátságos arczot, ez helytelen. Illésházi itt van. Miért nem látogatott meg? Miféle titkok azok, a melyeknél az én jelenlétem fölösleges?

- Quelle idée, édesem! nincsen semmi.

- Ah! Önök a semmit rejtegetik?

- Nem rejtegeti senki.

- Jól van - jegyezte meg csipős hangon a delnő - elhiszem önnek, hogy e pillanatban őszinte volt. Nagyon ajánlatos lesz azonban, ha nem nyújt reá alkalmat, hogy utólag az ellenkezőről győződjem meg. Ez szomorú volna. Mondja meg Illésházinak, hogy hallottam valamit, de nem hiszem el. Holnap látni akarom. A viszontlátásra!

A báró mosolyogva hajlongott és kezét csókolt. Adieu, isten veled! Az ember sok mindenfélét hall; a társaság természetrajzának a fecsegés a fő jellemvonása, ki venné komolyan az ilyesmit, ha mindjárt egy ugynevezett »szavahihető« gentlemann-tól, vagy asszonyságtól hallja is meg? A báróné nem tett megjegyzést erre a kesernyés áztatásra, az a tekintet azonban, melylyel végignézte a jó urat, körülbelől azt jelentette, hogy ne fáraszd magad, ugy sem hiszek abból semmit, a mit beszélsz. A méltóságos ur tehát elhallgatott, s egypár kellemes bók után gyorsan elhagyta a termet.

Visszament a szobájába.

Három óra hosszat várakozott ott aztán egy folytában; s ez alatt a vég nélkül való idő alatt legalább százszor lesett rá az órára, s ötvenszer változtatta helyét. Az inas be akart jönni, hogy utasítást kérjen a téa dolgában, - azt kikergette. Minden idege fájt. Lábszárain finom hangyák szaladgáltak föl és alá, s azért még sem akart elmenni addig, a míg a »kellemetlen ügy«-nek valamely döntő fordulatát nem tudja meg.

Valamivel esti tíz óra előtt kocsi gördült be a kapun.

- Valahára! kiáltotta mély lélegzettel, valóságos szinpadí pose-al a jó ur, s az ajtóhoz sietett a melyen Illésházi lépett be.

- Nos, mi történt?

- Semmi... mormogta a nemes ur.

A báró karjába füzte karját, s a kerevethez vonta.

- Megtaláltátok?

- Meg.

- Mit teszel most?

- Semmit.

- Ez nem felelet! Kedvesem, én e pillanatban nem vagyok talányok fejtegetésére alkalmas, - folytatta gyorsan, idegesen a báró, - minden türelmemet elvesztettem. Tudni akarom...

Illésházi ránézett a méltóságos ur kihevült arczára, s olyan csendesesen felelt, mintha nem neki mondaná, hanem a levegőnek:

- Megtaláltuk. Holnap eltemetik...

A báró felkiáltott:

- Meghalt!

- Mindenki meghal...

- Oh!... Szegény... folytatta még élénkebben a báró. Tehát meghalt... Egy csipetnyi sajnálkozás volt ebben a két szóban, s egy kevés öröm. Több öröm, semmint sajnálkozás. A báró semmire se gondolt, csak a társaságra, a melynek kicsavarta kezéből a fegyvert a halál. Nincs, a mivel megsebezze a családot, nincs bonyodalom, nincs se dráma, se vígjáték. A *többi*, az semmi. Odafordult megint Illésházihoz, a ki egynehány perczig mozdulatlanul ült, azután felállt.

- Mit teszel most?

- Visszamegyek, a honnan jöttem.

S kalapja után nyult.

- Holnap reggel, természetesen.

- Nem, még ma este.

- Az lehetetlen! S a báró fejét rázta. A báróné tudja, hogy itt vagy. Nagyon különös volna, ha most se mutatnád magad.

- Sajnálom. Elmegyek.

- Ah, nem! Maradnod kell. Legalább reggelig -

Illésházi majdnem durván vágott közbe.

- Mit törődöm én azzal, hogy megneheztel-e rám valaki, vagy nem! Egy hitvány emberre, a ki engedte, hogy elpusztuljon a vére, s még örül neki... még örül neki... Kedves nagybátyám! Mondhatom, hogy nagyon nyomorultak vagyunk -

És ment. A báró most már nem tartóztatta. Megijedt *ettől* a hangtól, a mely tompán koppant vissza. A jó ur önkénytelenül megérezte, hogy Illésházi - ebben az órában legalább - nincsen abban a lelki állapotban, a melyet egy »ur«, hanem abban, a melyet egy »polgár« érez. Egy bűnös ember, a kit kerget a vád. Egy közönséges ember, a ki kimondhatatlanul nyomorultnak érzi magát, mert hitványabbul viselte magát, mint egy állat. A mi jó érzés van benne, az mind forr, lázong és kitörés után dagad, hogy majdnem kifeszíti mellét. Forradalomba roppant össze a gonosz a becsülettel, s a becsület győz, a becsület győz... de későn immár az élőnek is. A nemes ur undorodott magától; összerázkódott, mintha kígyó marta volna bele a mérgét, s egy rettenetes átok nyilalna végig az agyán.

A báró még beszélt neki valamit a lépcsőházban, valamit arról, hogy ilyen körülmények között - ő nem tudja bizonyosan, de azt gondolja, úgy véli, meglehet különben, hogy téved, - hogy a báróné az idén aligha fogja meglátogatni az illésházi kastélyt. Az etikettnek ily természetű megsértése nagyon érzékenyen fogja érinteni stb... A nemes ur nem is hallgatott rá. Egy pár szót mormogott még Szellő urról, azzal kocsiba ült és elhajtattott.

A méltóságos ur némi zavarral fordult vissza. Rossz jeleket észlelt... Eszébe jutott egy pár ócska közmondás is a viharról, a melyet többnyire forróság és szélcsend előz meg. Ez azonban semmi. Fődolog az eredmény: a halál, s ez megvan. A legfőbb bogot oldó hatalom, a mely nem tűr felebezést. Quelle plaisir, milyen nagy szerencse! - dunnyogta magában a báró, s igen megkönnyebbülve tette be maga után az ajtót, hogy a kényes családi ügy ilyen véletlenül gyors és szerencsés megoldást nyert.

Meghalt egy nyomorult kicsi féreg a szegények kórházában...

*

Illésházi kihajtattott a pályaudvarba, s az éjféli gyorsvonattal elutazott. A váróteremben levelet irt Spuller Ilkának, hogy nemsokára visszajön és föl fogja keresni; várjon rá. Azután hidegvért, önuralmat és daczot akart magára erőszakolni, nem sikerült, önmaga előtt ugyanaz maradt, a ki eddig. Szintelen, szürke. Egy csomó selejtes vonás, sok gyöngeség. Minden abból, a mi lekicsinyíti saját magában az egyént, - semmi abból, a mi fölemeli. Visszaidézte emlékeztébe azokat az eseteket, melyek vérrokonságban vannak az övével, s ráemlékezett szereplőikre is. Azok mosolyogva, durván, frivol könnyedséggel beszéltek a fatális véletleneikről, a melyek elől nem ugorhattak meg. Ő nem tehet így. Ha álarcz volt az a hányi-veti, félvállról való modor, melylyel az ismerős gentleman-ek hasonló fatális véletleneiket a kaszinóban elbeszél-

ték, hát akkor az olyan foku művészet a hitványságban, a melyet ő még csak megközelíteni sem tud.

Reggeli hat órakor érkezett meg.

Kocsi nem várta. Megindult gyalog, úgy, ahogy volt. Nem is gondolt reá, hogy megy. Ment gépiesen, egykedvűen, hol az uton előre a falu felé, hol az ut mellett a fűben, a melyen ragyogó cseppekben csillogott a reggeli harmat.

Egy kis pástorfiucska köszöntötte a fordulónál. Illésházi megrezzent, rámeresztette a fiura a szemét, s szó nélkül haladt tovább. A gyerek félénken huzódott félre. Sokszor látta már mezei sétáin az urat, ilyen furcsának azonban még nem. Mit nézhetett rajta olyan fekete nézéssel, vajjon mit nézhetett?... S leste a forduló tetejéről addig, a mig Illésházi a park alsó bejárájához ért, s onnan a főut felé tartott.

A vén pavillon tájékán, melynek koppadt fedelét csak közvetlen közelből pillanthatta meg a sűrűségben, megfordult a nemes ur, s egyenesen a pavillon felé tartott. A mindenfelé szétterpeszkedő növényzeten gazdag reggeli harmat ült meg, megnedvesítette lábát, alig vette észre. Nyulékony indák állották el minden lépésnél az utját, - a nemes ur szétrugta őket és tovább haladt.

Bement a pavillonba. Kellemes gyöngyvirágillat áradt feléje, s arczába kergette véré. A leánya kedvencz illatszere... Illésházi körülnézett ebben a pillanatban, - szép, tiszta arcza csupa láng és feketeség: a vére szikrái, a melyek megperzselik agyát. Ah, mindjárt leveszne melléről az a borzasztó nehézség, a mely megakasztja lélegzetét, ha úgy megsujthatna valakit, hogy szétzúzva omlana lábai elé...

S ekkor észrevette Lőrinczet, a Bathó fiát.

Majdnem fölkiáltott, a mint megpillantotta. Jőjj, jőjj! Kiszabadul belőlem minden, a mi utálatos - s ez mind a te fejedre dől! Illésházi Péter hitvány embernek ítéli magát, gyáván viselkedett, elvesztette az önbecsülés jogát, csatát ví benne a jó a rosszal, a becsületes ember, a becstelennel, de még mindig apja a leányának, a kit meg kell, hogy védelmezzon. Egyik gyermeke elpusztult, a másik érintetlen és szép. Az marad ezután is. A nemes ur zsákmányt keres szive forráságának, s a feje kábulatának: imhol a zsákmány...

Lőrincz csak akkor vette észre, a midőn már a pavillon előtt állott. Illésházi összefont karokkal nézte.

- Jó reggelt!

Lőrincz némán meghajtotta magát, s helyén maradt. Illésházi kilépett a pavillon elé.

- Nem engem várt?

- Nem önt, - felelte hidegen az ifjú.

- Hanem a leányomat.

- Igen.

- Apja tudja, hogy ön itt van?

- Nem kérdeztem.

- Apja megkért engem, tiltsam meg leányomnak, hogy ennek az épületnek a tájékára jőjjön. Megtörtént. Ön miért van itt?

- Séta... mormogta Lőrincz.

- Séta az én kertemben... Uram! Megmondtam apjának, hogy mi nem elegyedünk önök közé, s ön mégis itt van. Ez arczátlanság!

Lőrincz kivörösödve harapta össze az ajakát, de nem felelt semmit. A nemes ur még közelebb lépett.

- Önnek ismernie kellene azokat a különbségeket, a melyek mitőlünk elválasztják. A szemtelenségnek is vannak határai. Kénytelen vagyok önnek kijelenteni, hogy a tolakodását türhetetlennek tartom, s gondom lesz reá, hogy önt abba a fészekbe utasítsam vissza, a melyhez tartozik. Takarodjék!

- Uram!...

- Semmi komédia! Ez nem szinpad. Azt hiszi ön, hogy összetett kezekkel nézem ezt a czudar támadást, a melyet nevem ellen terveztek önök?

- Bocsánat, én -

- Ön és apja. Egyformák.

- Mivel érdekelttem...

- Végeztünk! Menjen -

- Nem megyek.

- Paraszt! csattant fel Illésházi és megragadta mohón a kínálkozó pillanatot, a mely utat nyit benne a belső láznak. Lőrincz nem hátrált. A nemes ur megragadta a kezét és azt sziszegte a fülébe: az ilyen tolakodó ficzkó, mint ön, nem érdemli meg, hogy arczul üssem...

Lőrincz eltaszította az ur kezét és visszalökte a sértést.

- Ez gyávaság.

Még kiáltani akart valamit, egy olyan szót, hogy veséig nyilaljon, de későn. Illésházi villámgyors mozdulattal kapta levegőbe botját, s végigvágott vele az ifjú ember mellén. Lőrincz elszörnyedve lépett hátra. Észrevette a nemes ur eltorzult arczát, s a fakó ólmot a vonásokon. Örült, örült... repült végig a fején, s most már hátrált. Illésházi leeresztette a botot, s megvárta, a mig elmegy. Azután megereszkedett térdekkel, sápadtan haladott föl a kastély felé, a hová fáradtan, ellankadva, kiizzadt homlokkal érkezett meg.

HETEDIK FEJEZET

Elsőül a Madame vette észre.

Ma kivételesen korán ébredt. Kinyitotta az ablakokat, s lenézett az udvarra.

- Monsieur Illésházi!

S a jó Madame azt hitte az első pillanatban, hogy ez a gyors meglepetés valamely váratlan szerencsétlenségnek az előjele. Habozva, határozatlanul állt az ablaknál, míg Illésházi fölment a földszinti verandára, s az ebédlőbe lépett.

A Madame besietett a szomszédos hálósobába s élénken mondta:

- Mily kellemes meglepetés, chère Blanche - az ön atyja.

- Tudom, - felelte nyugodtan a leány.

- Látta ön is?

- Igen! de nem értem... Gyalog jönni -

- Valóban, a képviselő ur egészen szokatlan módon szerez nekünk egy idő óta meglepetéseket, - jegyezte meg némi fanyarsággal a Madame, eszébe jutván ugyan egyszerre Illésházinak hozzá intézett levele is.

- Szeszély az egész, - felelte óvatosan a leány.

- Azt hiszem, igen, magam is azt hiszem, hogy valami sajátságos kellemetlenség érhetette az ön atyját. Régente nem volt ilyen.

S a Madame csendesen ingatta fejét. Régen a fiatalság elevensége frissítette fel az ő vonásait is, s ha akarta volna, a tanár makacs kísérletei segélyével, ma nem kellene itt lennie, nem itt... Hajhó! repül sebesen az idő s nem marad bizony semmi a régi fényességből, csak egy kis árnyék a gödröcskék helyén s egy csomó haszontalan ráncz...

Valaki nyitja az ajtót.

A leány gyorsan visszafordult, de csak egy inas.

- A nagyságos ur kéreti a kisasszonyt, kegyeskedjék átjönni hozzá.

- Mindjárt megyek.

A Madame gyanus előjeleket észlel ebben a hívásban. Illésházi azelőtt maga szokta meglátogatni a leányát, ma nem jön.

- Különös, nagyon különös... duzzogta félhangon.

- Mit mond, édes Madame?

- Semmit, chère Blanche, felelte megremezve a jó lélek, s lehuzta mélyen vállai közé a fejét.

A leány mosolygott s átment atyjához, a ki az ablak mellett állott, s a kertbe nézett. Illésházi lenézett a kertbe, a melynek szépségeiből ebben az órában nem vett észre semmit...

Az ajtónyitásra megfordult.

- Jó reggelt, atyám!

- Jó reggelt...

Kezét nyújtotta leányának, azután megsimogatta szép, fehér homlokát, s a kertbe intett.

- Gyalog jöttem az állomásról.

- A madame mondta, - felelte a hölgy - s kifejezte egyuttal az ő szokásos legmélyebb csodálkozását is.

- A Madame ne csodálkozzék semmin...

- Óh, szegény... hiszen ez nem bűn! S a végén nem tehet róla, ha csodálatosnak talál olyan dolgot, atyám, a mi nem mindennapi. Bocsáss meg, ez csak egy szerény női vélemény, a melynek nincsen értéke... tudom... ti így mondjátok. Ne találd különösnek, ha néha-néha találgatásokra adjuk magunkat, de hát mit tegyünk, ha bizonyosan nem tudunk semmit? Az ember kíváncsi nagyon...

Illésházi egy csepp finom gunyt érzett ki ebből a néhány halk megjegyzésből, de nem reflektált rá. Megfordult és így szólt:

- Kellemes sétám volt, édes Blanka, - a kerten jöttem keresztül, *a pavillon mellett*...

A leány mosolygott. Semmi zavar az arczon, semmi árnyék. Csupa fényes, világos, kiengesztelő melegség és csupa friss színe az életnek és az ifjuságnak. A husz év gyönyörű teljessége, tavasz után az asszonyi nyár első, bájos időszakában, a mely a legszebb.

- A kerten keresztül, a pavillon mellett... ismételte a leány, s atyjára nézett. Ez csak a bevezetés.

- Találkoztam Bathó Lőrincz urral, folytatta Illésházi.

- Igen...

- Megkérdeztem, hogy kire vár?

- Reám.

- Reád. Megkértelek, hogy ne foglalkozz többé ezzel az emberrel; nem hallgatsz tanácsomra.

- Mert fölösleges.

- Az az én dolgom... mormogta hidegen a nemes ur, s a fákra nézett. Megkérlek még egyszer...

A hölgy csendesén nevetett. Kicsit piros volt, s az ajka remegett, de ez semmi... Nyugodtan, könnyedén felelt:

- Miért akarsz megalázni, atyám, a midőn erre nem adtam okot?

- Nem megalázás, csak elővigyázat.

- Még rosszabb...

- Mindegy. Nevezd, a minek akarod. Én tudom legjobban, hogy miért akarom így. Kérlek, jegyezd meg magadnak, hogy ez az utolsó figyelmeztetés. Többé nem kérdezlek. Cselekedni fogok. Veled, vagy nálad nélkül... egyre megy... Nem kellett az udvariasság, kelleni fog a régi, kopott módszer: magammal viszlek. Elmegyünk innen és nem fogunk visszajönni.

- Helyesen, atyám, - utazzunk! Hová?

- Még nem végeztem be, - felelte valamivel nyersebben a nemes ur, - még hozzá kell tennem azt is, hogy egyedül megyünk... Gondoskodtam róla, hogy ennek a parasztnak a fia ne kísérhessen - -

- Megtiltod neki?

- Meg.

- Furcsa lesz...

- Nagyon furcsa lesz... mondotta Illésházi és visszanézett a leányára hosszasan, merev, mozdulatlan tekintettel, a melyben nem fenyegetés volt, hanem egy befejezett elhatározásnak a biztossága. És mikor tovább akarta mondani a jövőt, bejött az inas. Illésházi ráírvallt:

- Mit akarsz?

- Bocsánat, nagyságos ur, hebegte a fiú, - Bathó Mihály ur óhajt...

- Kergesd el!

- Itt van az előszobában...

Nem az előszobában, hanem benn a terem közepén, a pillangós szőnyegeken, melyeket vastag talpú csizmáival lép meg. Bathó nem várta vissza az inast. Belépett utána mindjárt, kopogtatás nélkül.

A hölgy ajakáról leveszett a mosoly. Kérdőleg, meglepetve, ijedten, ösztönszerű félelemmel nézett Bathóra, a ki szikrázó szemekkel állt a terem közepén s várta, hogy szóhoz jusson.

- Hagyj magunkra, gyermekem, - mondotta Illésházi. Végezni akarok ezzel...

- Atyám? -

- Menj!

Bathó megszólalt.

- Maradjon nagyságos kisasszony, tessék csak itten maradni, jó lesz, ha megtetszik tudni egynémely gyönyörűséges dolgot, mikről soha sem beszéle ura atyja. Verje meg az ur isten ezt a mai napot!

- Elfelejtí, hogy hol van?

- Nem felejtém! kiáltotta föllobbanva az öreg s előre lépett, hogy még közelebb érje szemeivel az urat, - tudom, hogy nagyságod fészkében vagyok, a melylyel számadásom vagyon! - S a vén ember oda fordult a leányhoz, annak beszélt. Tudjon meg instálom mindent; ura atyja a legutolsó ember ezen a földön. Az emberek azt hiszik, hogy tisztessége vagyon és becsülete. Nincs! Azt hiszik, hogy ur; nem az! Rosszabb mint egy - paraszt...

- Bathó!

- Mint egy paraszt! Ura atyja elpusztította a feleségemet, elvette az eszét, megrontotta, kitette a földbe. Ura atyja becsstelen életet éle, s gunyt tett velem, ki soha ebben az életben ő néki nem vétettem. Ura atyja azonban itten nem állott meg! Más ember azt gondolta volna magában, hogy imhol vétkezém, nem jól cselekedtem, jóváteszem... Ő nem így tett! A feleségem után a fiam...

S az öreg sziszegve lökte le ajakáról a szavakat.

- El akarja pusztítani a fiamat is...

Illésházi ezt mondta a leányának:

- Egy örült, a ki nem tudja mit beszél.

A hölgy szédült. Meg kellett, hogy fogja a szék karját, hogy el ne bukjon. Ez hát a gyűlölködés oka: atyjának vétke ez ellen az öreg ember ellen... Szégyen, szégyen! A gyermek igazi pulyaságában látja apját s ez a gyermek: leány.

Illésházi megragadta a karját s parancsolt:

- Nem tüöm, hogy itt maradj! menj! Akarom! Ezzel az örülttel én végezek...

A leány nem mozdult. Megbénultan, lélegzet nélkül állt helyén, s irtózva érezte kezén az apja kezét.

A nemes ur a következő pillanatban erőszakkal vitte át a másik szobába s becsapta maga után az ajtót. Bathó ordított túl; egy csomó eszeveszett fenyegetés bomlott ki száján, - rut, piszkos dolgok, a legalja beszéd, egy magánkívül levő embernek szilaj tehetetlensége, a mely ocsmány-ságokban nyilvánkozik meg. Egynehány perczig még ott állt, még ott várt, maga sem tudta dühének e mértéktelen fölháborodásában, hogy mit akar ezután még, - azután megfordult sarkon és kiment. Künn az udvaron fölfenyegetett botjával az emeletre. A cselédek nevelték: imhol a pokollal czimboráló vén gonosz Bathó, micsoda ész nélkül való komédiákat teszen. Nyilván kidobta odafenn szobájából a nagyságos ur.

Illésházi megvárta, a míg a megbénult érzékek első, heves rohama elmúlt. Azután éppen úgy folytatta tovább, mintha közben semmi sem történt volna. Gyorsan és visszatarthatatlanul sülyed, de legalább nyugodt lesz, ez a végső erkölcsi megsemmisülés, a melyből nem lát ki-gázolást. Ne mondhasa még tulajdon gyermeke sem, hogy úgy bukott el a morális élet gyászos csatájában, mint egy siránkozó asszony.

- Ne ügyelj erre az eszelős parasztra, kedvesem, hanem reám hallgass. Ismétlem, gondoskodni fogok róla, hogy utazásunkban mindig egyedül legyünk. Bathó Lőrincz ur nem kerül szemeid elé többet. *Ezt az urat én megbotoztam!*

A leány még fehérebb lett erre a szóra.

- Atyám... lehellte irtózva, s akaratlanul hátrált.

Illésházi megvonta vállát, s ismét odavillant ajakára a régi mosoly, a büszke, a kihívó, a szemtelen.

- A hol a figyelmeztetés nem használ, ott erősebb eszközökhöz kénytelen folyamodni az ember. Megtörtént.

- Megbántottad...

- Megbotoztam! mondotta erős hangsúlylyal az ur, - ne magyarázd másképp a dolgot, mint ahogy mondom.

S járkálni kezdett hátratett kezekkel föl és alá. Nehéz a térde és föld felé huzza a feje. A föld mozdul -

- A miket ez a vén ember beszélt, azokat felejtsd el - folytatta hidegvérrel, - mindenki mond eszeveszett dolgokat, ha düh égeti mellét. Bathó is.

- Óh, atyám... atyám... rebegte kétségbeesve a leány - mondd, hogy hazudott... Mondd, hogy nem igaz... Te nem tetted -

A gyermek itéli apját! S Illésházi megállt mereven a leánya előtt. A gyermek borzad atyjától, a ki védi. Hát legyen neked úgy, a miképpen te akarod. Világosságot akarsz: itt van! Bathó nem hazudott; igazat mondott; hitványnak nevezett, az voltam, gazember voltam, úgy történt minden, ahogy elmondotta. Nem vagyok méltó reá, hogy tiszteletben tartsa emlékezetemet a gyermekem. Utálatos példát mutatnék, ha fiam volna - csupa sötétséget, bünt és rothadást a leányomnak. Ez vagyok én!

- Nem, nem!

- Minden, a mi rossz, férfiatlan és alávaló, - kiáltotta hideg intéssel a nemes ur s borzasztó gyönyört érzett, hogy így önnönmagát törheti izenkint össze, - az az enyém! A kit eddig ismertél bennem, az volt a komédiás, - a mit most mutatok neked, az a való. Elvesztettem jogaimat arra, hogy attól a perctől kezdve követelhessek valamit tőled, azt a jogomat azon-

ban még nem vesztettem el, hogy téged egy parasztnak a piszkos érintésétől megvédjelek. Kértelek, hogy kergesd el azt az embert: nem tettet. Megtettem én! Megtettem, mert féltelek. Meggyőződtem róla, hogy ostobák vagytok mind, ha fejetekbe repül a vér és nem a jó kormányoz, hanem a vágyakozás a bizonyosság után, a mely a bukás.

- Atyám!

- Atyám, atyám! kiáltotta bántó kacajjal Illésházi, - egyebetek sincs ilyenkor, csak egy tiltakozó hang, mely nem az erőnek jele, hanem a gyöngeségé. Ennek előtte titokban azzal biztattam magamat, hogy nem tőlem fogod meghallani igazi életemet, hanem mástól, s azt fogod gondolni magadban, hogy megnyugtatom ezt az embert, s bebizonyítom neki, hogy fehér vagyok mindentől a mitől fél. Ez azonban nem következett be. Abban a fojtó párázatban, a melyben tíz esztendő óta én vergődöm - megérdemlem, magam idéztem elő, én fulladok meg benne - világosságom lehattél volna: tiszta fényességem, mely nem türi a szürkességnek még leggyengébb kísértését sem, - nem lettél az. Benned van az én rosszabbik felemből is egy rész, hajlamaid vannak a közönséges asszonyi pulyaságok iránt.

- Atyám, ne szólj!...

S a leány fölkapta vérbe borult arczczal a fejét. Szeme lobogott, minden izma megfeszült. A kábulatnak vége: hajnalodik...

- Hallgattalak, mert te beszéltél - folytatta indultatos, felsíró hangon, - jól esett neked, hogy megalázz, -

- Szeretted azt az embert...

- Nem!

- Az övé akarsz lenni.

- Soha!

- Hazudsz, hazudsz... rebegte szédülve Illésházi, s megragadta a szék karját, úgy hajolt előre, hogy jobban lássa leányát, a ki reszketve, kigyult arczczal emeli szemei elé a kezét, - ki-érezem a hangodból, elárul a tekinteted, az arczod, az ajakad... Ez az ember szembe állott velem a pavillonnál, biztos szavakkal felelt vissza, nem félt tőlem... Későn érkeztem...

- Istenem!...

- Nyomorultak! - ordította magánkívül a nemes ur, s csak leroskadt eltorzult arczczal a földre, mintha villám sujtotta volna agyon. Egy csöpp vér az ajakán, a szeme nyitva...

Azután cselédek jöttek, - cselédek szaladtak vízéért, orvosért. Egyik a hölgyet vezette el, ketten az urat emelték a kerevetre, s locsolták vízzel, míg lassankint magához tért. Egy pár szolga künn topogott tehetetlenül, aggodalmas, hűledező arczczal az ajtó előtt. Milyen szerencsétlenség ur isten, milyen szerencsétlenség... Az urat elérte a vén gonosz Bathó átka, szél érte mellét, soha sem leszen belőle ép ember többet. Egy öreg cseléd a szemeit törülgette: jó urunk vala, - rebegte ellágyult ajakkal, - a mindenható isten kegyelme óvja, s vegye irgalmába lelkét. Uram, irgalmazz nekünk...

- Uram, irgalmazz... - suttogták áhitattal, keresztet vetve a többiek is.

NYOLCZADIK FEJEZET.

I.

Egy hét a csendességből és a némaságból.

Az illésházi kastélyban lábujjhegyen lépett ez alatt a végtelenül hosszú idő alatt minden ember és senki a másikkal hangos szót nem válthatott.

A Madame kizárólag Blankával foglalkozott. Vigasztalta, kérte, hogy szólaljon meg, ne legyen ilyen hallgató, szomorú és gyöngye, mert ez rettenetes.

Künn pillangó libbent szagos violákon, s a zsályák fölött, napsugár áradt a természet pompaságaira, minden csupa frissesség, élet és szín: ne érezze hát annyira egy ifjú leány az élet haszontalanságait, hogy elveszítse kedvét ennek a fiatal életnek a folytatása iránt. A mi elmúlt, vége, - sok mindenféle gyász és baj esik ezen a földön, nemcsak Bewelakwa tanár józan megjegyzései, hanem az ő érett tapasztalatai szerint is, azt azonban hosszú élete folyásában sohasem tapasztalta eddig, hogy egy szerencsétlenség, ha még olyan nagy fájdalommal csapta is meg az ember szívét, időtlen-időig tartott volna.

- Vigasztalódjék, chère Blanche, - mondogatta megnyugtató intéssel, s megsimogatta gyöngéd a leány kezét, - ön nem oka annak, a mi történt, s eddig még azt sem tudhatja különben egészen bizonyosan, hogy nem-e tulzás annak a kegyetlen beszédnek a fele, a melyet atyjától hallott. A képviselő ur rendkívüli lelkiállapota rejtély, a melyet mi nem fejthetünk meg. Várjuk hát be a végét. Lesz vége is, azt hiszem, mert ez még csak a kezdet. Mondott valamit, édes gyermekem?

A hölgy nem mondott semmit. Halavány és fáradt.

Elül két óráig egy helyben a kerevet sarkába huzódva, fázékonyan, meg-megrezzenve, ha becsapnak valahol egy ajtót, vagy az orvos kimért lépéseit hallja a folyosó kövezetén.

Néha megkérdezi a Madametól:

- Látta atyámat?

- Igen, kedvesem, jobban érzi magát.

- Mit mond az orvos?

- Ma is csak azt, a mit tegnap. Nyugalmat és csendességet ajánl; egyébképpen pedig biztosít, hogy semmiféle komolyabb esélyektől nem lehet tartani, mert csak nagymérvű vérroham volt az egész. A képviselő ur erős természete nem sokára legyőzi a bajt. Ne aggódjon, Blanche...

- Irt a tantenak?

- Még nem irtam, - felelte habozva a Madame. De irni fogok...

Ez nem volt igaz. Öt napja, hogy elment a levél.

A Madame mindjárt az első rémület hatása alatt mindent megirt a méltóságos asszonynak, s ez a levél tele volt ijedelemmel és igen nagy zavarral: a báróné alig tudott eligazodni rajta. Meg is érkezett még az nap késő este a sürgöny, a melyben gyors megérkezését helyezte kilátásba a méltóságos tante. Ez a gyors megérkezés körülbelül öt-hat napot jelent rendesen nála, ma vagy holnap tehát valószínűleg megérkezik, s vele jön suiteje is: a báró és Szellő Ignác ur, a költő. Bárcsak itt volnának...

Estefelé habozó arczczal nyitott be egy inas. A Madame intett, hogy ne zavarja őket, az inas azonban nem ment ki.

- A nagyságos kisasszonnyal akar beszélni.

A leány fölemelte fáradtan a fejét.

- Kicsoda? kérdezte Madame.

- Bathó Lőrincz ur...

- Mondja meg neki, hogy a kisasszony nem fogad senkit. Ezt különben már megmondhatta volna.

- Ugy tevék instálom, - dunnyogta az inas - de nem mene el.

- Mi az, Madame?

A jó matróna odasietett a leányhoz és megnyugtatta:

- Semmi különös. Itt van a Bathó fia és nem akar elmenni.

- Nem akar... suttogta lehunytt szemekkel a leány, s felemelkedett a kerevetről, - mondja meg annak az urnak, hogy pár percnyi türelmet kérek, mindjárt átmegyek. Vezesse a kis szalónba.

Az inas csendesen betette maga után az ajtót s a bogáncsról mormogott valamit a szakállába, miközben kiment. A közönséges bogáncsról, a melyik ragad is, szur is.

A Madame rosszaló mozdulattal ingatta a fejét.

- Nincs hatalmamban, chére Blanche, hogy önt ettől a találkozástól visszatartsam, - részemről ez azonban tökéletesen feleslegesnek látszik. Kérem, engedje meg, hogy az ön nevében ezuttal én fogadjam el azt az urat.

- Köszönöm, - felelte halkán a leány, - nem szükséges...

S választ se várva, elhagyta a termet. Keresztülment az ebédlőn, s pár pillanat múlva szemben állt Bathó Lőrinczczel, a ki a kis szalónban várakozott, s meglepetve, ijedten, megdöbbsent tekintettel bámult rá. A leány fehér volt. Kimerült, szórakozott és gyenge. Nem az, ki régen. Dacznak, erőnek vége: a lobogás kihamvadóban, - erőszakos lelki forradalom pusztítja a leányi erő friss gerjedését, s a vivódás még tart, még nincsen vége.

Még lecsap egynehány perzselő villám, s a selymes pillák alól is kifakad még a lélek házának meleg keserűsége: a köny...

- Jó napot, Lőrincz! velem akart találkozni, itt vagyok.

- Blanka... suttogta elfogódva a férfi.

- Kicsit rosszul érzem magamat, hanem ez majd el fog mulni. Mit kíván tőlem?

- Látni akartam...

- Egyéb semmi?

Egyszerű, csendes kérdés. Lőrincz azonban kiolvasta belőle a jövőt. Egy perczig a hölgy szenvedő, fehér arczát nézte, azután lebámult maga elé a földre. Ott nem látott semmit.

Egy kevés csillogó viz gyült a szemébe, az lopta el a fényt. Elfordult, kitörölte, azután ráhagyta, hogy igen.

- Egyéb semmi... Még látni akartam egyszer -

- Utoljára, Lőrincz?

- Utoljára. Elmegyek innen.

- Hová?

- Még nem tudom.

- Messze?

- Nagyon messze. Talán olyan messze, hogy egyszer még a testemet is elunom czipelni ilyen hosszú uton. Másképpen gondoltam én ezt, nem sikerült. Annak, a mi után törekedtem, vége; a többi nem érdekel. Egy hiszékeny, becsületes emberrel kevesebb.

- Ne meséljen Lőrincz, - lássa, ez nem vall önre.

- Mese... S a férfi fölneézett, azután fölállt, hogy elmenjen és soha ide többé ne térjen vissza. Az apám - folytatta megtompult hangon, - elmondott mindent az ön atyjáról és az én anyám-ról... Meg akart vele menteni, pedig megölt. Látom azt a mélységet, a mely elválaszt öntől: a szülőink vétkét. Nem oldoz föl alóla se ég, se föld és nem hoz közelebb még a temető sem, mert abban a földben, a melyben az én szerencsétlen anyám nyugszik, nem alhatik csendesen a fiú és nem találhat nyugalmat ön sem. Blanka, Blanka! Én vagyok a legnyomorultabb ezen a földön, - fog-e sajnálni engem...

A leány kezét nyújtotta és idegenkedve, majdnem ellenszenvvel nézte.

- Nem fogom; miért? Elfelejt engem. Lássa, ez csupa álom. Az ember fölébred és megvigasztalódik. Isten vele, Lőrincz...

Az ifju kezébe vette a leány kezét és megcsókolta.

- Isten önnel... mormogta halkán, nem látom többé -

- Nem, Lőrincz, - felelte hevesen a leány.

Elfordult, s az ablakhoz lépett. Künn minden fényes és friss. A nap bucsúzófélben, a madár fészken, - s valahol elnyújtott hangon szomorkodik jajgatva a pásztorfiú sipja...

A Madame egyedül kapta a leányt az ablak mellett. Lebámult a kertbe, a hol valaki a főuton megy a pavillon felé.

Egy szép, szomorú fiatal ember: Bathó Lőrincz. A jó Madame elérzékenyedve nézte, miképpen peregnék le a leány arczán a forró cseppek és nem mert megszólalni.

Leült a tükör alá egy székre és ott sirdogált titokban ő is.

II.

Illésházi egyedül feküdt a kék szobában. Az orvos ágyba akarta kényszeríteni; nem figyelt rá, a kereveten feküdt. Egy csomó orvosszer állt az éjjeli szekrény márványlapján, a nemes ur nem érintette meg egyiket sem. Hallgatag, sötét, egykedvű maradt.

Az orvos hasztalanul hozakodott elé legostobább élczeivel, s hasztalanul szintazonképpen a plébános is. Ma már az orvost sem akarta látni. Nincs szüksége reá. Az inas vigye ki ebben a levélborítékban a tiszteletdíjat és mondja meg neki, hogy köszöni fáradozását, többé nincs szüksége reá, - meggyógyult.

Az orvos sértve érezte magát, a pénz azonban kiengesztelte. Neki végre is mindegy.

A betegnek megvan az a joga, hogy akár orvosi segélylyel, akár a nélkül pusztuljon el.

A dohány el volt tiltva, Illésházi tehát erősen szivarozott, s még az ablakokat se nyitotta ki. Gyöngyvirágillat és bő dohányfüst uszott a levegőben.

Valaki ha nézi a nemes ur elfakult arcát, s révedező, beesett szemeit, a melyekből nem ragyog elé a léleknek fénye, - valaki ha megereszkedett alakját látja, a melyből kiveszett az izmok férfias ruganyossága, nem ismer reá mindjárt.

Ez egy tökéletesen meghasonlott ember, a ki nem akarja elevenségre frissíteni testét és elvesztette lelki tehetségei felett az uralkodást. Illésházi két óráig, három óráig fekszik mozdulatlanul a kereveten. Szivarjának füstje fodros kék szalagokban simul bele a levegőbe, ujjai nagyrítkán rebbennek meg.

Öt óra felé magához kéri a leányát. A hölgy megjelent. Illésházi kezét nyújtotta, leánya odanyújtotta a magáét és összerázkódott, nem tudta legyőzni, nem bírta elhazudni.

- Méltatlanul bántam veled, - mondotta a nemes ur, - felejtsd el...

- Elfelejtettem, atyám.

- Köszönöm, Blanka. Meggondolatlan sértés volt, a mit kimondottam; egy örült ember vádja. Te jó vagy, tiszta vagy, egyetlen vagy. Én vagyok az éjszaka, te a világosság; én leszek a halál, te az élet. Nem kívánom, hogy becsülj; nem érdemlem, rossz voltam... Utálok mindent. Nem most, már rég. De csaltam magamat egy darabig, a míg összedőlt fejem fölött a hazugságok vára. Mostan már nincsen semmi, csak egy csomó szerencsétlen emlék, a miket eltemetek.

- Jobban leszel.

- Jobban. Te jól érzed magad?

- Jól.

- Nem nézel a szemem közé...

- De igen.

- Irtózol tőlem... Ne szólj! Tudom, láttam, igazat adok neked. Nem busit, megnyugszom benne.

- Csalódol, atyám. Nyugodj...

- Te jó leányom vagy, Blanka.

- Parancsolsz még, atyám?

A nemes ur tagadólag int és visszafekszik a párnára, a melyre felkönyökölt. Nem kell semmi.

- Köszönöm, már nem. Látni akartalak... Ott az íróasztalon megkezdtém egy levelet; be fogom fejezni és kívánom, hogy úgy tégy, a mint abban a levélben akaratomat írva látod. Nem érdemes törődni az emberekkel... Hagyj magamra.

A leány elhagyta a termet. Nem fordult vissza, nem birt az apja szemei közé nézni. Illésházi észrevette ma is, de ma már nem vonaglott végig a mellén semmi. Lehuntya a szemeit, félredobta a tövig leégett szivart, s visszasülyedt rendes lethargiájába, mely egyenlő volt az érzékek lassu haldoklásával. Nem védte magát ez ellen a kábulat ellen. A kimerült test természetes mánora izenként vette meg egész lényét, s az agyrendszer finom villanyozása, ez az ösztönszerű ragaszkodás az élethez, nem volt már elég erős, hogy kiragadja testét a lankadság e merev állapotából, a mely óráig tartott.

A nemes ur semmire se gondolt, csak arra, a mi még hátra vagy. Tulajdonképpen nem történt semmi különös, csak elunta a komédiát a hazugságot és lényének külső, mesterséges mázát. A régóta lappangó bizonyosság egyszerre tört ki belőle, - egyszerre vágta ő maga a tulajdon szeme közé, hogy haszontalanul élt s a legközönségesebb emberek közül való.

Semmi kiemelkedő vonás a multban, minden hétköznapi és frivol. Egy immorális lény, a kit nem menthet semmi. Van joga a tiszteletreméltó életre? A holnapra, a jók rokonszenvére?

A jóság, a jóság...

Mélységes forradalomba roppant össze erkölcsi én-je legmélyén a jó a rosszal.

Megtörte, lealázta ez a vivódás; elveszett bátorsága a tovább való önámításra. Le fog tehát szállani oda, ahol álarczra nincsen szükség. Ki tudja, hátha még föl fogja magát találni egykor!

Az emberek azt fogják mondani, hogy örülési roham: ő tudja egyedül, hogy nem örülés - ez otromba konvencziója a szalmás fejnek - hanem csak undor. Ép eszénél van; világosan és élesen lát, ha akar, hogy visszadöbben tőle, - csak nem akar többé észnél lenni és nem akar látni semmit. Az emberek meg szokták bánni a hibát: neki nem adatott a megbánás, minden ize undorodik tőle, mert a hiba megbánása nyomában ott van a megszokott élet után való természetes vágy is, s ő erre az életre nem érez többé vágyat. Utálja az éjjelt. Legyen hajnal, legyen hajnal! Jöjjön a világosság...

Esti hat óra felé kocsirobogást hallott az udvaron.

Felneszelt reá egy pillanatra, de megint csak csak lehuntya szemét, nem bánja, a ki jön és nem törődik azzal, a ki elmegy.

Majdnem egészen sötét volt a szobában.

Az öreg Ferencz cseléd szét akarta nyitni reggel a függönyöket, - nem engedte. Maradjon minden homályban, nem az életnek fényes lakása ez már, hanem a pusztulásé. A nemes uré, ki utálja így élni, jöllehet sok millió »szerencsés« ember megfutotta már előtte ugyanezt az utat, s csak igen ritkán veszett le róla, egy-egy az öntudatra ébredők közül, a kiknek erkölcsi forradalma az immorális posvány sekélyes lápjáiban ért befejezést. Még pedig úgy a legtöbbször, hogy kényelmesen megélték ebben a pizsokban is.

Illésházi nem fog a nyomukba lépni. Nem is tudna most már. Örült volna, ha tovább hurczolná azt a sulyos keresztet, mely fölsebezte vállát, s egész a földig törte, a porba, a melyből fogantatott. Elég volt a vonaglásból: ledobja.

Az ajtóban suttogtak. Szellő Ignác, a *Potykák* szerzője és az öreg cseléd. A költő nyugtalan volt. Be akart jönni, dolga van a képviselő urral, - hamarabb neki, mint a méltóságos urnak, a ki előbb toilettet csinál, s csak azután óhajtja szemtül-szembe meg szemlélni a beteg rokont.

Illésházi fölnyitotta a szemét, s kitalálta félkábult állapotában, hogy a méltóságos család a kastélyban van. Hozzá ne jöjjön senki. Nem hívta őket, - miért jöttek? S intett, hogy jöjjön közelebb a sovány fiatal ember, ha vele akar beszélni.

Szellő Ignác meghatott arczczal közeledett halkan köszönt, s erősen elfogódott hangon mondta:

- Beszélni akarok nagyságoddal.

Illésházi fölnézett rá, s ráhagyta, hogy jól van, beszéljen; biztosíthatja egyébképpen arról is, hogy őt immár nem érdekli semmi. A komédiának vége...

- Beszéljen, kérem.

- Igenis, - rebegte halk hangon a költő, s nem mert a nemes ur lesoványodott arczára nézni, a melynek ónszine megdöbbsentette. Milyen csendesség van itt... S mintha földszag vegyülne bele a dohányfüstbe. Szomorú, nagyon szomorú... Azt akartam tudtára adni nagyságodnak -

folytatta mély lélegzettel, - hogy találkoztam a Muzeum-köruton Spuller Ilka asszonynyal. Egészen fekete toille... szomorúság... szépség...

- Beszéljen röviden.

A költő engedelmeskedni fog.

- Mindjárt vége van. Elkísértem a klastrom-utczai lakásig. Óh, ha tudná nagyságod, mennyire szeretik... Mélyen meg voltam hatva. Ritkán szoktam elérzékenyedni, ő nagyságának mély fájdalma azonban úgy összeszorította a szívemet, mintha miattam verte volna le annyira a bánat. Spuller Ilka asszony tudja, hogy nagyságod gyöngélni méltóztatik, de nincs bátorsága, hogy ide siessen és ápolja... Nagyon szenved. Mit mondjak még? Megkért, hogy juttassam nagyságod eszébe azt a levelet, melyet a pályaudvarból hozzá intézett. Hiszi, hogy Nagyságod föl fogja keresni megint és nem fogja elhagyni, hiszen most már, azt gondolom... könnyű lesz... A baba meghalt...

Illésházi kezét nyújtotta az elérzékenyedt költőnek.

- Ön jó ember, köszönöm... mormogta halkan.

- Ah, uram! én sohasem hagynám el azt, a ki engem annyira szeret! - felelte egészen belepirulva az ifjú, s ebben a pillanatban mintha megszépült volna. A nemes ur arcza mozdulatlan maradt.

A költő várakozott, de nem kapott választ. Látta, hogy Illésházi nyitott szemekkel fekszik, s a mennyezet aranyos étkiméneire bámul, de látta ajakán az odafagyott hallgatást is. Fölkelt óvatosan a székről s mutatta, hogy megy. Illésházi nem tartóztatta. Mehetett, a hová akart. Ki fog tehát menni most mindjárt a báró urhoz s azt fogja neki mondani, hogy küldjenek azonnal orvos után. Illésházi Péter haldoklik...

Egyenesen a nagy szalón felé tartott.

Ott azonban meggondolta a dolgot és nem szólt egy szót sem. A méltóságos asszony szigorú arcza reá is éppen olyan visszatiltó hatással volt, mint a báró urra, - nem mert beszélni addig, a mig nem kérdezik. Most pedig nem kérdezik, nem is veszik észre, hogy ő is ott van. A méltóságos asszony előbb a Madame-mal, azután Blankával beszélget. A báró aggodalmas arcokat vág, a társalgásban csak egy-egy sajnálkozó hümmögéssel vesz részt. Szegény rokon! Föl se tette volna róla, hogy akkora komolyságra képes.

Illésházi fölkelt, bezárta szobájának ajtaját felöltözködött és leült az íróasztala mellé, melyen egy leányához intézett levél feküdt. Elolvasta és elégedetlenül rázta fejét. Nem így akarta; erre a parancsoló hangra, úgy érzi, nincs többé joga. Megfogta tehát a levelet, s darabokra tépve dobta a papirkosárba. Azután megmártotta tollát, új levélpapírt vett és lassú, biztos kézzel írni kezdett:

Kedves gyermekem!

Szerettem volna, ha az, a mit megtudtál, előtted titok marad, fájdalom azonban nem így történt. Le kell tehát vonnom magam számára a következményeket. A történetek után arról, hogy a régi őszinte viszony köztünk ismét helyre álljon, többé szó sem lehet, gondolkoznunk kell tehát róla, hogy meg legyen mentve mindaz, a mi még megmenthető. Elhatároztam, hogy el foglak hagyni és lemondok arról a jogról, hogy sorsodra bármily befolyást gyakoroljak. Kérlek tehát, felejtsd el mindazt, a mit Bathó Lőrinczről, s iránta megnyilatkozó vonzalmadról mondtam, s add, ha akarod, alkalmilag tudtára a fiatal embernek azt is, hogy azért a méltatlan bánásmódért, melyben részesítettem, előtted sajnálkozásomat fejeztem ki. Ha úgy érzed, hogy ez ifjú oldalán boldog leszel, ne hallgass senkire, hanem nyujtsd neki kezedet, maradj itt falun és legutoljára gondoldj

reá, hogy mit mond elhatározásodhoz a tante, s a hozzá hasonló egész társadalmi kör. Füst és levegő minden: igaz csak az, a mit a szived óhajt; arra hallgass tehát és soha sem fogsz oly ferde helyzetekbe jutni, mint én, ki minden hibáim, tévedéseim és gyöngeségem daczára is téged, kedves gyermekem, őszintén szerettelek. Isten veled! Jövendőbeli férjeddal együtt a viszontlátásig ölel

Illésházi.

A nemes ur nem tudott elnyomni ajkán egy megvető mosolyt. Ah! egy paraszt fia...

Mindegy. Az tegye be majd az ajtót, a ki hátul marad. Világosságot... Jőjjön a hajnal!

Becsengette a vén Ferencz szolgát és megparancsolta neki, hogy fogasson be rögtön a kis kocsiba, de úgy, hogy arról egyetlen teremtet lélek se tudjon. El fog utazni. A kocsi várjon reá a park végén.

- Ha elmentem, ezt a levelet át kell adni a leányomnak, - parancsolta halkán, s a lepecsételt levelet az öreg kezébe nyomta. Egy hang se legyen arról, hogy elutaztam. Titok! Csak gyorsan... *Megjött a hajnal!*

A vén ember bámulva hátrált ki az ajtón. Ezek a nagy urak, ezek a nagy urak... dörmögte fejét rázva, miközben az istállók felé tartott. Félóra mulva egy köpenybe burkolt, izmos, magas ember sietett le a kerten a kocsihoz: Illésházi. Könnyű utazó táskát vitt magával és itt felejtett egy embert: a régi nemes urat.

*

A klastrom-utczai lakás ajtaját éjjel tizenegy órakor biztos kézzel nyitotta ki.

- Itt vagyok, - mondotta egyszerűen és karjai közé emelte a halavány hölgyet, a ki a szerelem boldog sikoltásával rogyott lábaihoz.

- Készüljön, édes, - sugta halkán a fülébe, s ringatta, simogatta az asszonyt, - éjfélkor elutazunk és sokáig nem fogunk visszajönni... Komédia az egész világ; szeressük egymást.

- Téged, téged... lehellte lázas szájjal az asszony, s gyorsan öltözködni kezdett. Remegő ujjakkal babrálta gyönyörű, szőke haját a tükör előtt. A kalapot, hol van?... azután a köpenyét, az utazó plaidet...

Illésházi óráját nézte.

Negyven percz mulva indulhatnak...